

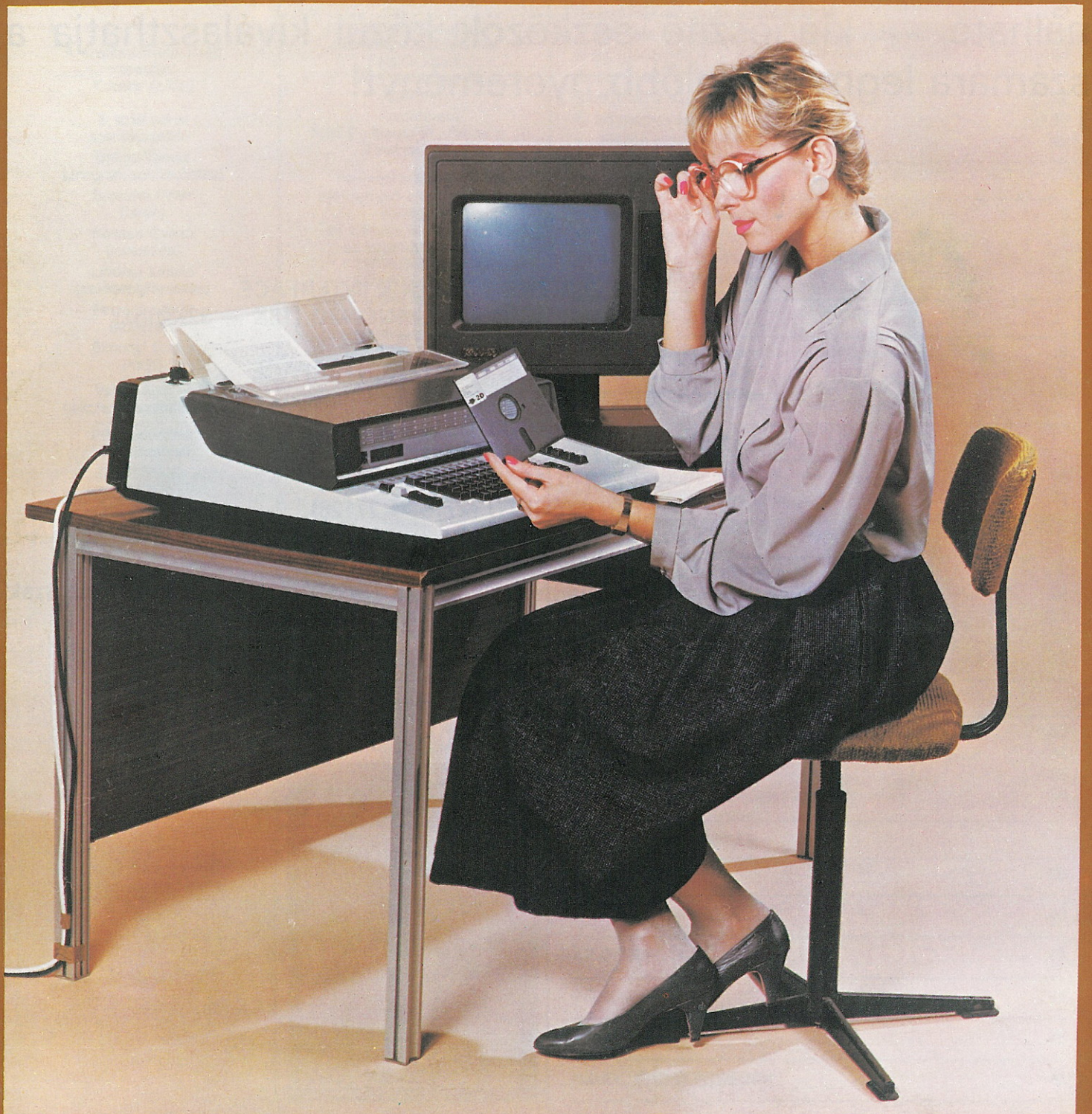

MIKROSZÁMÍTÓGÉP
MAGAZIN

A NEUMANN JÁNOS SZÁMÍTÓGÉP-
TUDOMÁNYI TÁRSASÁG LAPJA

1986
szeptember

Ára: 30 Ft

Fiatalok! Figyelem!

Következő számunkban három hónapon át tartó rejtvenypályázatot indítunk! Ugyanakkor közöljük majd a megfejtések beküldési határidejét is. Ha több hibátlan megoldást kapnánk, kisorsoljuk azt a szerencsés nyertest, aki az alábbi — Spectrum számítógépekhez használható — kiegészítő eszközök közül kiválaszthatja a számára legmegfelelőbb nyereményt!

- INTELLIGENS JOYSTICK INTERFACE
- EPROMÉGETŐ és ELLENŐRZŐ (16K — 32K-hoz)
- KÜLSŐ PROGRAMTÁR
- UNIVERZÁLIS PRINTER INTERFACE
- FÉNYCERUZA
- MEMÓRIABŐVÍTÉS (16K → 48K)
- LAPOZÓS MEMÓRIA (48K → 80K)
- SPECTRUM — TON hangosító
- EGROMÉGETŐ (2716 → 27128)
- SPECTRUM ROM I. (módosított)

Fentiek megtekinthetők a DIGITÁL Számítástechnikai Szaküzletben! Cím: 1026 Bp., Szilágyi Erzsébet fasor 35.

SOK SIKERT KÍVÁN A SZERKESZTŐSÉG!

A NEUMANN JÁNOS SZÁMÍTÓGÉP- TUDOMÁNYI TÁRSASÁG ÉS A KISZ KÖZPONTI BIZOTTSÁG LAPJA

**A kiadvány
a Tudományos-szervezési
és Informatikai
Intézet
együttműködve készül**

**A szerkesztőbizottság
vezetője:
Kovács Győző**

**E számunkat
szerkesztették:
Bakos Tamás
(programozástechnika)**

**Broczkó Péter
(hírek)**

**Kovács Győző
(levelezés)**

**Lindner László
(sakkprogramozás)**

**Petróczy Judit
(könyvek)**

**Simonyi Endre
(klub)**

**Varga András
(iskola — számítógép)**

**PR menedzser:
Pálhalmi Vali**

**Felelős szerkesztő:
Könyves Tóth Pál
Szerkesztőség:
1027 Budapest II., Fő u. 68.
Telefon: 154-250**

**Kiadja az Ifjúsági Lap-
és Könyvkiadó Vállalat
Felelős kiadó:
dr. Petrus György
igazgató**

**Kiadóhivatal:
1065 Budapest VI., Révay u. 16.
Telefon: 116-660**

**Terjeszti a Magyar Posta
Előfizethető a hírlapkézbesítő
hivataloknál**

**és a Posta Hírlapelőfizetési
és Lapellátási Irodáján
(1900 Budapest V.,
József nádor tér 1.)**

**vagy átutalással a 215-96 162
pénzforgalmi jelzőszámra.**

Megjelenik havonta

Egy szám ára 30,— Ft

Előfizetési díj:

egy évre 360,— Ft

fél évre 180,— Ft

Külföldön terjeszti

a Kultúra,

1389 Budapest, pf. 149.

és a Magyar Média

1932 Budapest, pf. 279.

86-253

**Szika Lapnyomda
Budapest (86-3721)**

Felelős vezető:

Csöndes Zoltán vezérigazgató

INDEX: 25 629

ISSN 0236-6088

Címképünk:

**A KODEX 2000
szövegszerkesztő**

Tartalom

μ'87	2
A minőségügy — közügy	12
Assemblerek, cross-assemblerek	13
A CAD alapelemei Commodore mikroszámítógépeken	21
Helyi hálózatok	24
Adok—veszek—cserélek	31
Barátunk, a számítógép	32
Ki ad magyarázatot?	40
Külföldön olcsó — belföldön drága?	46

ISKOLA — SZÁMÍTÓGÉP

A Commodore 16 mint iskolaszámítógép	3
Az ismeretlen C16	3
Az 1986. évi „Nemes Tihamér” középiskolás számítástechnikai versenyről	5

DIÁKROVAT

A HT—1080Z lemezrendszer utasításai és függvényei	8
Amit nem tud a HT-val	9
Nagy felbontású grafika	10

PROGRAMOZÁSTECHNIKA

BASIC és gépi kód	18
Z80 programozási gyakorlatok	19

μPROGRAMOK

Sztringváltozóban elhelyezett összefüggést kiértékelő szubrutin	27
GET # helyett INPUT #	29
Beviteli rutin	30
UNIN példaprogram	31

μKLUB

Az Építsünk számítógépet sorozat egy hibájáról	33
PTA—4000 BASIC	34
Forgástestek és felületek	35
TURBO interfész ZX—Spectrumhoz	38

SAKKPROGRAMOZÁS

Bitek és figurák	39

JÁTÉKPROGRAMOK

AZ OLVASÓ ÍRJA	42

FÓRUM

KÖNYVEK	45

HÍREK, ÉRDEKESSEGEK	46

Még egyszer a μ '87-ről

„Az alkotó gondolkodás általában kérdések, feladatok, problémák felmerülésekor indul meg. Ilyen értelemben nemcsak az egész emberiség számára új felfedezéseket, művészi teljesítményeket stb. kell alkotásnak minősítenünk, hanem a mindennapi élet mindenkor adódó, az egyén számára új, apró problémáit is, pl. egy bevásárlási program tervezését (milyen sorrendben és milyen járműveken látogatjuk sorra az üzleteket a legrövidebb úton), egy erősítő tervezését, ahol csak az erősítés és a rezgésszámhatár más, mint az eddig ismert kivitelekben, egy reprodukáló művész feladatát stb.”

(Nemes Tihamér: Kibernetikai gépek)

A kedves olvasó joggal gyanakodhat, hogy eltévesztettem a dátumot és tíz hónappal korábban írtam meg a szerkesztőségi cikket. A kedves olvasó téved, az írás szándékos, a második Országos Mikroszámítógépes Találkozóznak az ideinél jobb és hatékonyabb előkészítését szolgálja.

A μ'86-ról szóló hivatalos és nem hivatalos értékelések megtisztelő módon elismerőek voltak, ezért különös gondossággal szeretnénk a jövő évi találkozóra felkészülni, 1987-ben egy, az ideinél jobb és még több érdeklődőt vonzó programot szeretnénk összeállítani, ehhez kérjük az informatika alkalmazása iránt érdeklődők segítségét és támogatását.

Talán egyetértetek velem, hogy ismét, immáron harmadszor is meg kell rendeznünk „A számítástechnika mindenkéért, a számítástechnika mindenkéért” kiállítást. A célt nem szeretnénk változtatni, ezen a kiállításon azokat az eszközöket, programokat, oktatási anyagokat, módszereket mutatjuk be, amelyeket kevés tanulóval, kevés szakértelemmel bárki gyorsan alkalmazhat. Az idén a szakma elismert nagy intézményei mellett sok kisvállalkozás, szövetkezet, leányvállalat és gazdasági munkaközösség vonult fel, főleg a fővárosból. Jövőre azt szeretnénk, ha a vidék is méltóan képviselve lenne a kiállításon. Úgy gondoljuk, hogy az NJSZT megyei területi szervezetei mutassák be a helyi vállalkozások eredményeit és így a μ'87 egyben országos tapasztalatcserére is lehetőséget ad.

Változatlanul reméljük, hogy a társadalmi programok mellett meg tudjuk rendezni a szocialista országok első elektronikai vagy inkább informatikai szakkiallítását is. A tervezett együttműködés a Tavaszi Fesztiválért felelős IPV-vel, a kiállítások megszervezésében gyakorlott HUNGEXPO-val, az elektronizálási programért felelős főhatóságokkal és természetesen az érdekelt intézményekkel és vállalatokkal nem utolsósorban a Neumann János Számítógéptudományi Társaság szakembereivel egészen biztosan tovább növeli a kezdeményező Tavaszi Fesztivál tekintélyét.

Jövőre is meghívjuk az egészségkárosultak szervezeteit a kiállításra. Úgy gondoljuk, már az idén is bizonyítottuk, hogy a vakok és csökkentlők, a mozgássérültek a számítástechnikában teljes emberként dolgozhatnak. Ma az a legnagyobb probléma, hogy erre viszonylag kevés a lehetőségük. Az igazi megoldás az volna, ha otthoni munkahelyeket lehetne kialakítani és a mozgásukat korlátozott emberek távbeszélő vonalra kapcsolt készülékekkel tudnák munkájuk eredményét a munkahelyükre küldeni. Egy távkapcsolatra alkalmas otthoni számítógéppel egyszerre több munkahellyel is összeköttetést lehet tartani, így az egészségkárosult emberek kevésbé éreznék, hogy kiszolgáltatott helyzetben vannak.

A vártnál sokkal több érdeklődőt vonzott az oktatási és általában az iskolai alkalmazási bemutató. Tanárok és diákok nagyszámú nézőközönségének mutatták be, hogy a számítógép nagyon rövid időn belül az iskolai oktatás nélkülözhetetlen segédeszközévé fog válni. Az általános iskolák gépesítése most kezdődik, a középiskolákban is egyre több tanár és diák vált az informatika „tudósává”, ezért valószínűnek tartom, hogy a jövő évi bemutatók során is sok érdekes alkalmazást láthatunk.

Szeretnénk újabb pályázatokat kiírni és versenyeket indítani. Feltételezzük, hogy a hardver és szoftver amatőrök részben továbbfejlesztik rendszereiket, részben újakat terveznek, így a 87-es munkák legalább olyan sikert aratnak, mint az ideiek.

A napi programot anketókkal, kerekasztal megbeszélésekkel zárjuk, felhasználva az alkalmat a számítástechnika aktuális problémáiról való véleménycserére.

Jövőre — talán ez lehetne a μ'87 jelmondata is — többet szeretnénk foglalkozni az informatika és a művészet kapcsolatával. Az a hangverseny, amelyet az idén az NJSZT zenei bizottsága rendezett, emlékezetes szép sikert aratott. A zenei bemutató nagyon sok érdeklődőt hozott ki a kiállításra, azok is eljöttek, akiket a számítástechnika kevésbé, inkább a mai modern zenei törekvések érdekeltek. A Budapesti Tavaszi Fesztivál rendezőinek azt javasoltuk, hogy 87-ben a fesztivált egy számítógépes-zenei hangversennyel lehetne nyitni, amelyen részben magyar szerzők, részben külföldiek — elsősorban Boulez — műveit mutatnák be. El szeretnénk hozni és meg is mutatni azokat a számítógépeket, amelyeket komponálásra, illetve zeneművek lejátszására konstruáltak.

A másik tervezett esemény a számítógéppel készült grafikai alkotások bemutatása. Az a szándékunk, hogy nemcsak hazai, de külföldi alkotók munkáit is kiállítjuk, ezzel is bizonyítva, hogy a számítógép nemcsak a tudomány és az üzleti élet, hanem a művészek számára is újabb lehetőségeket kínál.

Biztosan sokan ismerik a kibernetikus szobrokat, másnéven idő- és térstruktúrákat, amelyek, ha úgy tetszik, informatikai alkotások. Szeretnénk bemutatni hazai képzőművészeink alkotásai mellett például Nicolas Schöffer magyar származású francia művész munkáit, aki a világon talán legelőször készített ilyen műveket.

Nagyon örülnénk, ha sor kerülhetne más műzsáktól ihletett alkotók (pl. irodalmároknak) bemutatkozására is, nagyon szívesen fogadnánk újabb javaslatokat.

Ennek az írásnak bevallott célja, hogy a μ'87 megrendezéséhez munkatársakat találjunk, újabb ötleteket kapjunk, hiszen csak így válhat az esemény azzá, aminek a neve után válnia kell, a mikroszámítógépet alkalmazók igazi országos fesztiváljává.

KOVÁCS GYŐZŐ

A Commodore 16 mint iskolaszámítógép

Lapunkban vita indult a C16 körül. Több olyan kérdés is felvetődött, amelyre nem közismert a válasz. Hogy a vitát szűkebb mederben tartsuk, most ilyen kérdésekre válaszolunk.

Hogyan lett a C16-ból iskolaszámítógép? A terveknek megfelelően a Tudományszervezési és Informatikai Intézet már 1984-ben elkezdett foglalkozni az általános iskolák számítógéppel való felszerelésével. A középiskolákban elterjedt HT-1080Z nem jött számításba, részben a szükséges mennyiség, részben ára, részben pedig szolgáltatásai miatt. A piacon akkor hozzáférhető áron, megfelelő szolgáltatásokkal csak a Primo állt rendelkezésre. Az iskolákban az első gyártási sorozat példányaival végzett kísérletek azonban megbízhatósági problémákat vetettek fel.

Ekkor kapóra jött egy ajánlat Commodore 16 gépek szállítására. A beszerzés nem igényelt devizát — a művelődési tárcának erre a célra nem volt devizája —, és a gépek minden eddiginél olcsóbbak voltak, ami azt jelentette, hogy a rendelkezésre álló keretből jóval több ilyen számítógép vásárlására telt, mint amennyire korábban gondolni lehetett. A szakértők szerint a gépnek nem volt olyan hátránya, amely indokoltá tette volna a rendkívül kedvező ár-teljesítmény viszony elutasítását. Így került be 2000 db C16 az országba. A devizakitermelést a Skála-Coop vállalta magára.

A gépeknek volt magyar ékezetes betűkészletük, de nem a nálunk szokásos elrendezésű billentyűzeten. A magyar nyelvű felhasználói kézikönyv az eredeti angol alapján készült, amely sajnos nagyon sok hibát tartalmazott. Ezeknek csak egy részét sikerült kiszűrni a rendelkezésre álló rövid idő alatt. A többször hivatkozott kapcsolási rajz, monitorleírás a német kiadásban található, amelyet akkor nem sikerült beszerezni. Sajnálatos módon az eredeti kézikönyvben — és így a magyar nyelvűben is — hivatkozott *Programozói referencia kézikönyv* sokáig nem jelent meg angolul sem. Jelenleg kézirat alapján fordítják, de sajnos a legigényesebb felhasználókat ez sem fogja teljesen kielégíteni. Ezért készül az ismert Becker-sorozatból a C16 ROM listáját is tartalmazó könyv fordítása is, mindez a Novotrade Rt-nél.

Az iskolák a gépeket a hozzájuk tartozó Datasette 1531 kazettás tárolóval, 3 db *Felhasználói kézikönyvvel*, 1 db bemutató kazettával (két játék-, egy rajzoló- és egy

sakkprogram), ezek leírásával, egy a C16 BASIC nyelvbe bevezető önképző tanfolyami jegyzettel (*Bevezetés a BASIC nyelvbe*, 1. rész. Novotrade) és az ehhez tartozó 2 db kazettával, 1 db *Hetedhét Commodore 16* könyvvel (Révbíró—Pál, Novotrade), valamint a gépre helyezhető *Emlékeztetővel* kapták meg.

A *Felhasználói kézikönyv* felhívja a használók figyelmét arra, hogy színes képet és hangot (fekete-fehér kép mellett is) csak kétnormás készüléken kapnak. Egyébként minden mai hazai gyártású tévé teljesíti e követelményt.

A C16 kiválasztásával egyidejűleg az Országos Pedagógiai Intézet irányításával megindult a kísérleti munka, egyelőre bizonyos üzletekből vásárolt gépekkel. Többek között ennek eredményeként lehetett a megyei Pedagógiai Intézetek szakemberei részére ez év januárjában olyan tanfolyamot tartani, amely előkészítette az általuk tartandó megyei tanfolyamokat, és amelyen számos C16 segédprogram, bemutatóprogram és oktatóprogram cserélt gazdát. Ugyancsak ennek eredménye lett a Novotrade-nél megjelent *Feladatgyűjtemény C16 számítógéphez általános iskolásoknak*, illetve a *Tanári segédkönyv a C16 számítógéphez készült általános iskolai feladatgyűjteményhez* c. könyv. (Szerzőjük Bencsikné Takács Márta.) Az Országos Oktatástechnikai Központ *Mikroszámítógép-programok* sorozatának 3. kötete ugyancsak tartalmaz már C16-os programokat.

Az új elektronizációs oktatási program keretében meghirdetett hardverpályázat eredményeképpen — mint lapunk már közölte — az általános iskolai programban továbbra is számításba jön a C16, illetve a vele kompatibilis 64 kb-átos Commodore Plus/4. A vállalkozó szállítók biztosítják a devizát, a Commodore felelős vezetői szerint gyártják a jövőben is e gépeket. Várható ugyan a nyugati piacokon a szoftverkiadást bővülése, de oktatásunkban — az eddigiekhez hasonlóan — saját szoftverfejlesztésre vagyunk utalva. Ehhez jó alapot ad a 3.5 verziójú, igen kiváló BASIC, valamint a befejezéshez közeledő FORTH-fejlesztés és a már megszületett oktatási programok. De továbbra is várjuk olvasóink ötleteit, amelyek megkönnyíthetik a programfejlesztéseket.

DR. VARGA ANDRÁS

Tudományszervezési és Informatikai Intézet

Az ismeretlen C16

A KERNAL rutinok

A C16 lelkivilágának ismertetését a KERNAL rutinok leírásával folytatom. Ezek a rutinok a gép operációs rendszere szempontjából alapvető feladatokat látnak el. Különleges tulajdonságuk, hogy a legtöbb Commodore gépen azonos módon lehet használni őket. Hívásuk előkészítése, belépési címük és működésük lényegi része a különböző géptípusokon megegyezik egymással.

A belépési pontok a memória \$FF lapjának felső címein helyezkednek el. Itt közvetlen és közvetett ugróutasítások sorozatát találhatjuk. Ezeket keresztül jut a vezérlés azokra a helyekre, ahol a tényleges végrehajtás történik.

A C16-on lévő KERNAL rutinoknak most kb. 1/3-át ismertetem. Igyekeztem úgy válogatni, hogy az összefüggő rutinok lehetőleg ne szerepeljenek külön részben; egyedül a BSOUT-nál tettem kivételt.

Az egyes eljárások leírásánál eltértek az előző részben követett módszertől: nem adom meg külön, hogy az említett rutin mely címen hívható a C64 és VC20 gépeken, mert ez ebben az esetben felesleges. Néhány hivatkozott rendszerváltozó címmel is adós maradok. Most nem fontosak, később majd pótolom őket.

RAMTAS \$FF87 65415

Megvizsgálja a RAM-ot és beállítja az ezzel összefüggő rendszerváltozókat. (A VC20-on ez a KERNAL rutin hiányzik.)

RESTOR \$FF8A 65418

Beállítja, illetve helyreállítja a \$0312—\$0331 (786—817) címtartományban lévő rendszervektorokat. A C64 és VC20 típusú gépeken ezek a vektorok a \$0314—\$0333 (788—819) címeken találhatóak, azonos sorrendben.

VECTOR \$FF8D 65421

A RESTOR által is kezelt vektorokról másolatot készít vagy a felhasználó által kívánt értékre állítja be azokat, a carry bit értékétől függően.

Hívása előtt egy 16 bájtos terület címét kell az X/Y regiszterpárban elhelyezni, úgy, hogy az X-be a cím alacsony helyérté-

kü bájta, Y-ba a magas helyértékű bajt kerüljön. C=1 esetén a rutin a vektorok tartalmát az így meghatározott területre másolja, C=0 esetén pedig a fenti módon megadott címtől kezdődően a következő 16 bajt tartalmát a rendszervektorokba írja.

SCNKEY \$FF9F 65439

A lenyomott billentyűhöz tartozó ASCII kódot a billentyűzetpufferbe küldi. Ha híváskor nincs lenyomott billentyű, akkor hatastalan. Általában a GETIN rutinnal célszerű együtt használni.

READST \$FFB7 65463

Az I/O állapotzó tartalmát az A regiszterbe tölti. (Ez a változó — mindhárom géptípuson — az \$90 címen található. Az állapotzó tartalma 0, ha az utoljára végrehajtott beviteli/kiviteli művelet végrehajtása hibátlan volt, illetve 64, ha az olvasási művelet során a rendszer fájl-vége jelet észlelt. Minden egyéb érték átviteli hibát jelent.

BSOUT \$FFD2 65490

Az A regiszter tartalmát az aktív kiviteli csatornára küldi. Ennek részletezésére a következő alkalommal visszatérek. Alaphelyzetben az a karakter kerül a képernyőre, melynek ASCII kódja az A regiszterben van.

SETTIM \$FFDB 65499

Beállítja a 0 lapon lévő rendszeróra (angolul Jiffy Clock) tartalmát. Ez 1/60 másodpercenként számlál egyet. Az óra 3 bájtos, beállítása előtt az A regiszterbe kell tenni a kívánt érték legmagasabb helyértékű báját, az X regiszterbe a középső, az Y-ba a legkisebb helyértékű bajt.

RDTIM \$FFDE 65502

Ez a rutin a rendszeróra aktuális tartalmát az A, X és Y regiszterekbe tölti, a SETTIM rutin leírásánál ismertetett sorrendben. A BASIC TI nevű fenntartott változójának az értékének megfelelő eredményt ad, eltérő formában.

STOP \$FFE1 65505

Megvizsgálja, hogy a híváskor a stop billentyű le van-e nyomva. Ha igen, akkor (a következő számban ismertetendő) CLRCH KERNAL rutin hívásával lezárja a megnyitott fájlokat és az állapotregiszter Z-bitjét 1-re állítja. Ha a stop billentyű nincs lenyomva, a Z-bit értéke 0 lesz.

A SYS utasítással vagy az USR függvényvel hívott gépi kódú alprogramok futása alatt a stop billentyű lenyomása hatastalan szokott lenni. Ezt a C16-on a következő utasítások megfelelő helyre való beírásával kerülhetjük el:

...
JSR \$FFE1
BEQ \$867E

Megfelelő helyen olyan pontot értek, ahová a programrész futása során elég gyakran adódik a vezérlés.

GETIN \$FFFE4 65508

A billentyűzetpufferben található következő karaktert az A regiszterbe teszi, és a karakter eltávolításával aktualizálja a billentyűzetpuffert. Ha a puffer üres, az A regiszterbe 0-t visz.

Példa az SCNKEY és GETIN rutinko együttes használatára:

CIKLUS JSR \$FF9F ; SCNKEY
JSR \$FFFE4 ; GETIN

CMP # \$00
BEQ Ciklus

A programrész egy billentyű lenyomására vár. A lenyomott billentyűhöz tartozó ASCII kód az A regiszterbe kerül, a további feldolgozás során felhasználható.

UDTIM \$FFFEA 65514

Megnöveli a 0 lapon lévő rendszeróra értékét. A gép hardver megszakítási (interrupt) rendszere hatvanad másodpercenként hívja ezt a rutint. Használata csak akkor célszerű, ha a hardver megszakítási rendszert SEI utasítással kikapcsoltuk.

SCREEN \$FFED 65517

Az X regiszterbe teszi a képernyő oszlopainak, az Y regiszterbe a soroknak a számát. Ez az egyes géptípusoknál állandó, nem veszi figyelembe a képernyőméret esetleges szoftver úton történő módosítását. Jelentősége a más géptípusokon is futatható programok írásánál van, de ez — úgy tudom — nagyon ritka.

PLOT \$FFFO 65520

A carry értékétől függően beállítja vagy lekérdezi a kurzor pozícióját. Beállításnál a carryt 0-ra állítjuk (CLC-vel), az X regiszterbe visszük a kívánt kurzor sorának számát, az Y-ba az oszlop számát, azután hívhatjuk a PLOT rutint. Lekérdezésnél a carryt 1-re állítjuk, majd a PLOT hívása után az X/Y regiszterpárban megkapjuk a kurzor helyének sor/oszlop koordinátáit.

Fontos! A sorok és oszlopok számozása 0-tól kezdődik. Célszerű arra is ügyelni, hogy az X regiszterbe kerül a függőleges koordináta, az Y-ba a vízszintes, éppen ellenkezőleg, mint ahogyan azt a geometriában megszoktuk.

A PLOT rutint a C64 és VC20-as gépeken gyakran hívják BASIC-ből is a kurzor beállítására. A C16-nál ezt a CHAR utasítás feleslegessé teszi.

Önkritika

a „Hardcopy C16-hoz” című cikkhez

A μ M 1986. júniusi számában megjelent cikkben helytelen megállapítás volt, hogy a monitorszolgáltatások nyomtatásához külön hardcopy program szükséges. Természetesen ugyanolyan egyszerűen nyomtathatók mint a BASIC listák, a CMD utasítás alkalmazásával. Azért marad még elég eset, amikor szükség van a programra!

VARGA ANDRÁS

Helyreigazítás

A lapunk 1986/5. számának 24–25. oldalán közölt μ '86 riportban durva hibát követtünk el. A cikk írója Kozma Lászlónéval készített interjút és nem Kalmár Lászlónéval, ahogy riportjában írta. Gondatlanok voltunk, nem tudjuk megmagyarázni, hogyan történt. Kozma Lászlónétól és Kalmár Lászlónétól is elnézést kérünk.

A szerkesztőség

Felhívjuk kedves érdeklődő Olvasóink figyelmét, hogy az 1986/6-os (júliusi) számunkban a 21. oldalon közölt ATARI Szekcióval kapcsolatos helyes telefonszám:

128-266

(Hirschler Tamás)

**Tájékoztatjuk
kedves megrendelőinket,
hogy az oktatási
programok forgalmazását
1986. szeptember 1-jétől
ismét intézetünk végzi.**

**Jelenleg a HT 1080Z
számítógépekre készített
oktatóprogramok
széles választékával
állunk az érdeklődők
rendelkezésére.**

Címünk: 1372. Budapest,
Postafiók 454.
XI., Egri J. u. 1–9. „E” ép.
Telefon: 453-197

**Tudományszervezési
és Informatikai
Intézet**

Az 1986. évi „Nemes Tihamér”

középiskolás számítástechnikai versenyről

Mint azt valószínűleg többen is tudják, a Neumann Társaság kezdeményezésére, más intézményekkel együttműködve, már 1980 óta szervezünk különféle számítástechnikai versenyeket középiskolások részére. Tavaly kapta meg a számítástechnika azt a jogot, melyet az iskolai szaktárgyak országos tanulmányi versenyének győztese már régebb óta élveznek: az első tíz helyezettet mentesítik matematikából az egyetemi, főiskolai felvételi alól. Ugyancsak tavaly, az országos matematikai versenyek mintájára neveztük el versenyünket a kibernetika egyik legelső kiemelkedő hazai művelőjéről, terjesztőjéről, Nemes Tihamér-ről.

A számítástechnikai versenyztetésnek immár ötéves hagyománya, hogy kétfordulós, mégpedig oly módon, hogy az első fordulóban számítógép használata nélkül teszszük próbára versenyzőinket. Ennek egyszerű magyarázata az a kényszer, hogy napjainkig még nem volt meg a reális lehetősége annak, hogy az országban egyazon időpontban géphez férjen 2-3000 tanuló. A második fordulóban azonban mulhatatlanul szükségesnek tartottuk a gépen történő programfejlesztési képességek lemerését. Emiatt — amióta ez a lehetőség megvan — évről évre egy helyen összeszedünk nagyobb számú mikroszámítógépet (mégpedig kizárólag HT-1080, HT-2080 és Commodore 64 típusúakat, mivel a középiskolákban ezek terjedtek el), és a fordulótétje adott feladatra program készítése. A gépek számának és a helyiségek férőhelyeinek korlátai természetesen egyben a második fordulóba juttatható versenyzők számának korlátait is jelentik. Tavaly például 50, idén 73 második forduló versenyztetését tudtuk megoldani.

Mielőtt az ideai verseny körülményeiről, feladatairól szólnánk, néhány gondolatot felvázolunk a verseny céljairól, feladatairól. Ezek a célok összetettek, és a teljesség igénye nélkül ragadunk ki néhányat, melyet jelenleg már látunk és viszonylag jól meg tudunk fogalmazni.

— Közismert, hogy a számítástechnika iránt a tanulóknak egy nem elhanyagolható része spontán érdeklődik, szinte szenvedéllyel foglalkozik vele. Ennek a belülről jött motivációnak azonban megvannak a maga veszélyei is. Egyebek között például az, hogy a tanuló a számítógép használatának csak bizonyos szűk területeit veszik észre, csak ilyenekben merülnek el, emiatt érdeklődésük sőt készségük is, szakmai értelemben beszűkül. (Például csak játékok készítésére használják a gépet, csak a gépi kód és tármanipuláció trükkjeiben gondolkodnak, és távol maradnak a számítástechnika tényleges gyakorlati hasznosíthatóságának problémakörétől.) *A verseny egyik feladata*

bemutatni azokat a követelményeket, irányzatokat, amelyek a korszerű, jövőbe tekintő számítógép-alkalmazások területén mutatkoznak. Természetesen figyelembe véve az életkori és egyéb objektív korlátokat, leszűkített, leegyszerűsített feladatokról van szó (csakúgy, mint például a fizikai példák esetében, ahol számos olyan zavaró tényezőtől eltekintünk, melyeket valóságos számításonál nem szabad elhanyagolni).

— A számítógép, maga a programnyelv, a gépeken használt felhasználói programok nem egyebek mint eszközök, különféle, rendkívül széles felhasználási területeken. Ez a tanuló részére két fő konzekvenciával jár: egyfelől tudatosulnia kell annak, hogy sem a gép, sem a gépi programozás, sőt a gépi játékok és egyéb hasonló programrendszerek nem tekinthetők céloknak, a velük való foglalkozás *csak ideig-óráig maradhat pusztán szórakozás.* A másik követelmény, hogy ha a tanuló már szerzett bizonyos jártasságot a géphasználatban, valamilyen programnyelv kezelésében, akkor szinte akarva-nemakarva feladatává válik más (nem számítástechnikai) felhasználók részére alkalmazási lehetőségeket teremteni a számítógépen. Ez nem csupán technikai követelmény, hanem egyben nevelési feladatot is jelent: *ki kell alakulnia* az ilyen tanulóknak a felhasználó iránti barátságosságnak, *annak a tulajdonságnak, amellyel elébe megy a felhasználó igényeinek,* törekszik részére a lehető legesszerűbb és legkényelmesebb számítógép-alkalmazási helyzet kialakítására. Mindez nemcsak a felhasználó problémáinak megértését jelenti, hanem e probléma rendszerének, algoritmusának megértését is.

— Célja továbbá a versenynek a lemerés és vetélkedés, ami számítástechnikai vonatkozásban legalább kétféle szempontból érvényesül: 1. Le kell mérnünk azt a *technikai készséget,* ami a gép, a programnyelv, illetve egyéb *szoftvereszközök kezelésében* nyilvánul meg. Ez természetesen *conditio sine qua non,* de semmiképpen sem a döntő kritérium a mérésnek. 2. Vizsgálat tárgyává kell tenni *azt a tapasztalatot, ötletességet, amivel a számítástechnikai eszközöket a gyakorlatiasan megfogalmazott alkalmazás, megvalósítás szolgálatába képes állítani.* Hangsúlyozom, hogy ez az alkalmazásra való irányultság a legmarkánsabb kritérium a mérésnek, ezt értékeljük legtöbbször. (Más kérdés, hogy az ehhez megfelelő feladatok kitűzése középiskolások részére korántsem egyszerű dolog.)

— A versenynek — különös módon — van egy olyan célja is, mely a számítástechnikát tanító középiskolai tanárookra vonatkozik. Mi úgy látjuk, hogy bár igen sok, lényegesnek mondható lépés történt a számítástechnikát és alkalmazásait oktató taná-

rok képzése és továbbképzése terén, a mai helyzet e tekintetben még nem megnyugtató. A szakmai, szakdidaktikai területen a részükre nyújtott segítség kevés. Ennek okaival természetesen itt nem foglalkozhatunk, de a verseny lehetőséget ad egyfajta segítségre, amit mi célunknak is tekintünk. A versenyek feladatai mindkét fordulóban tájékoztatják, segítik a tanárokat abban, hogy melyek azok a szaktárgyi problémakörök, melyekre tanulóikat felkészítsék. Milyen színvonalat, milyen mély problémátlátást, milyen bonyolultsági fokot követelhetnek meg a legjobb tanulóktól, milyen módszereket használjanak az ismeretek lemerésében, az egyes készségi típusokat milyen súllyal értékeljük stb. A verseny értékelése párosuljon egyfajta visszajelzéssel a tanár részére, mely akár egyetértést, akár vitát vált ki, csak haszonnal járhat mind a tanári munka, mind a versenyztetők felfogása terén. Mindez természetesen csakis akkor válhat valóra, ha mi magunk is olyan színvonalon és igényességgel tudjuk versenyfeladatainkat kitűzni, hogy az elmondott céloknak megfeleljenek. Ugy érezzük, ezen a területen még bőven akad tennivalónk.

Az elmondottakból világos, hogy kerülni szeretnénk az egyes gépekre szűkült ismeretterületeket, az egyes gépek BASIC-jeinek speciális reprezentációira vonatkozó tudás mérését, elismerését. Még inkább kerülni kívánjuk a gépi-kódos és assembly szintű programozási ismeretek használatát, értékelését, beleértve a PEEK és POKE utasításokkal történő tármanipulációkat, melyekről tudjuk, hogy ezekben szinte valamennyi gép alapvetően különbözik.

Az alkalmazás-orientáltság természetesen tartalmazza a részben szoftver, részben hardvertechnikát feltételező berendezésszabályozási, illetve vezérlési területeket is. Mi eddig ilyenrel nem foglalkoztunk, de gondoljuk, hogy előbb-utóbb aktuálisabbá válik majd egy ilyen témakörben folyó versenyztetés is, mely a megfelelő feltételrendszerben alakítja ki céljait, módszereit. Már ma is szép számmal akadnak „chip-bütykölő” diákok, akikkel egy ilyen jellegű verseny résztvevői már biztosítottak látszanak. Ez a profil azonban nem azonos azzal, amit a „Nemes Tihamér” verseny felvállalt.

Az 1986. évi „Nemes Tihamér” Országos Középiskolai Számítástechnikai Tanulmányi Verseny (ez a hivatalos neve) megrendezésében három intézménynek volt meghatározó szerepe: a Neumann János Számítógéptudományi Társaságnak, a Művelődési Minisztériumnak és a KISZ KB-nek. A feladat nagyjából úgy oszlott meg, hogy a gazdasági alapokat és az iskolák eljárásának szabályozását az MM biztosította, a számítástechnikai szakmai munkát az

NJSZT végezte, az anyagok terjesztésében és az adminisztráció jelentős részében pedig a KISZ KB segítségét élvezhettük.

A szakmai munkát egy ún. bírálóbizottság végezte, melynek közvetlen irányításával az NJSZT Oktatási Szakosztálya volt megbízva. Mindazonáltal a bírálóbizottság meglehetősen nagy szakmai munkája mellett sem mentesülhetett egy sor szervezési, adminisztrációs feladattól. Ezen felül idén a verseny egész szervezése késve indult az 1985 végén lezajlott társulati választások miatt, de egyes elmaradásokban magunk is ludasak voltunk, így a határidők betartása olykor rendkívüli erőfeszítéseket kívánt meg. Az elmondottak, meg nyitottságunk okán felsorolom a bírálóbizottság tagjait: Deák-Jahn Gábor BME, Hanák Péter BME, Hunyady István BME, Kőhegyi János ELTE, Mohai Tamás BME, Somogyi László Ped. Szaksz., Székely Jenő Budapesti Tanárképző Főiskola, Tagányi György BME, Zámbo Viktor BME és Zsakó László ELTE. A bizottság vezetője e sorok írója volt. Mint látható, a bizottságba olyan, a számítástechnikai szakmához és a középiskolai oktatáshoz, sőt a fiatalokhoz közel álló személyeket válogattunk össze, akik saját munkájukban, érdekeikben összeférnek a versenyzetőktől elvárt pártatlansággal. Ez utóbbi az oka, hogy aktív középiskolai számítástechnikai tanár nem került a bizottságba, hiszen egyébként nagyon sok olyat ismerünk közülük, aki felette érdemes lenne erre a feladatra.

A szakmai munka első fázisa egy olyan anyag elkészítése, amely nagy vonalakban vázolja a verseny céljait, továbbá azokat az alkalmazási területeket (leszűkítésekkel, korlátokkal együtt), amelyekben a tanulók től bizonyos felkészültséget kívánunk meg. Erre már ez évben is kísérletet tettünk, szétküldtünk egy ilyen tárgyú anyagot. Úgy gondoljuk azonban, hogy ez valószínűleg még több lépésben javítandó, finomítandó, sőt egyes részeiben módosítandó lesz.

Az első forduló feladatainak kitűzése céljából a bizottság tagjaitól feladatjavaslatokat kértünk. A benyújtott írásos anyagokat sokszorosítottuk, és a teljes szériát minden tagnak újra szétküldtük. Természetesen mielőtt ezek az anyagok elkészültek volna, egyeztető, elvi szempontokat kialakító megbeszélést tartottunk, melyben tisztáztuk, hogy mit is kívánjunk meg ettől a teszt jellegű versenyfokozattól.

A követelmények részben szakmaiak voltak, mint például: ne legyenek a feladatok gépre, BASIC-reprezentációra irányultak (amennyire ez lehetséges), de ha már mégis elkerülhetetlen, akkor egyaránt legyenek értelmezhető HT és C64 típusokon. Legyenek a kérdések gondolkodtatóak, vagy legalábbis adjanak fel értelmezési problémákat általánosan használt terminusokra nézve.

A követelmények másik része technikai volt: legyen a teszt viszonylag gyorsan javítható, a javítás könnyen áttekinthető. Ennek fő oka, hogy korábbi szokásainkhoz híven, nemcsak a tanárok, hanem mi magunk is kijavítunk minden dolgozatot. Úgy gondoljuk, erről is nyíltan kell szólnunk. Mind a korábbi, mind az ideai tapasztalatok azt bizonyították, hogy a tanári javításokban meglepően nagy százalékban fordulnak elő hibák, nagyobb részt elnézésekkel kifizolyó-

lag. Az értékelés megbízhatósága elengedhetetlenné tette a második javítást. Hangsúlyozni szeretném azonban, hogy ez kizárólag az értékelés objektivitásának javítását szolgálta és fogja szolgálni; mi senkit sem minősítünk javítási hibái miatt, még kevésbé adunk ki ilyen információkat bárkiről. Az igazi az lenne — ezt mi is világosan látjuk —, ha a javítási differenciákról a tanárok részére visszajelzést adnánk, természetesen indokolással együtt. Annak ma egy nagyon egyszerű, de igen nyomós oka van, hogy nincs így: nem győzzük az adminisztrációt, sem idővel, sem energiával. Ha a jövőben jobban sikerül megszervezni a verseny adminisztrációját (aminek igen objektív feltételei is vannak), akkor erre is sor fog kerülni.

Következő szakmai megbeszélésünkön a benyújtott választékból — egyes feladatokat még újra módosítva — meghatároztuk az első forduló végleges feladatsorát. Ezt követte a feladatsor értékelési szempontjainak, a feladatok, illetve részfeladatok súlyozásának, a pontszámozásnak kialakítása. A maximális pontszám az első fordulóban idén 66 volt. Az iskolából történő továbbküldés feltétele az lett, hogy a tanuló elérje az összpontszám egyharmadát, és ezen belül legyen legalább egy hibátlan megoldása a nem szakkifejezést értelmező kérdések közül. Az elkészült feladatsort és javítási útmutatót mágneses adathordozóra rögzítettük, onnan nyomtatva küldtük szét a bizottság tagjainak további javításra, stílizálásra. A kifejezetten gondos munka ellenére két komolyabb hiba került az anyagba, egyik a feladatkitűzésbe, a másik a tanári javítási útmutatóba. Az e hibákból eredő tanulói, illetve tanári értékelési hibákat természetesen megfelelő módon figyelembe vettük az újraértékelésnél. Az első forduló feladatsorát itt nem közöljük, mivel ezt minden versenyző iskola megkapta. Amikor elkészült ez az anyag, úgy éreztük, meglehetősen nehéz feladatsort állítottunk össze, tartottunk attól, hogy a maximalizmus hibájába estünk. Mint később kiderült, ebben bizony tévedtünk.

Az első fordulóban összesen kb. 1750 tanuló vett részt (becsült adat, mert kérésünk ellenére az iskolák egy része nem jelezte vissza, hogy hány nem továbbított dolgozat készült el), ami mintegy 900 tanulóval kevesebb a tavalyi összlétszámnál. A versenyben 273 iskola vett részt, melyekből 47 volt budapesti.

A továbbküldött dolgozatok száma (tehát azoké, akiknek pontszáma a felső kétharmadba esett) 1031. Ezeket 257 iskolából (ezen belül 45 budapesti) küldték el. Külön felhívom a figyelmet a következő adatra: az 1031 tanuló közül mindössze 26 volt lány. A beküldött tanulói munkák adminisztratív beiktatása során láttuk, hogy azok az általunk vártnál lényegesen jobban sikerültek, igen sok a nagyon magas pontszámot elért tanuló (a tanári értékelést figyelembe véve). Ezért úgy határoztunk, hogy a bírálóbizottság azokat a dolgozatokat javítja újra, amelyek a tanári értékelés alapján a pontszámokat tekintve a felső egyharmadba esnek, azaz 45 vagy annál magasabb az összpontszámuk.

A beküldött dolgozatokból 426 tanuló jutott a felső egyharmadba, közülük 168 budapesti és a 426-ból két lány tanuló

akadt. Mindez indokolta teszi, hogy a lány tanulók számítástechnikai motiváltságának problémájára még visszatérjünk. A tanári értékelések és az általunk végzett újrjavítások viszonyaira az első 196 dolgozat alapján a következőket mondhatjuk:

— a dolgozatok 34,7%-ánál saját értékelésünk egyezett a tanári értékeléssel,

— a dolgozatok 35,2%-ánál emeltük a tanár által megítélt pontszámot, átlagosan 2,55 pontértékkal (a legnagyobb emelés 10 pont volt),

— a dolgozatok 30,1%-ánál csökkentettük a tanár által megállapított pontszámot, átlag 2,37 pontértékkal (a legnagyobb csökkentés 7 pont volt).

Az újrjavított dolgozatok általunk megállapított pontszámát tekintettük mérvadónak. Ebből következett, hogy a tanulók pontszám szerinti rangsorolása is kissé más lett, mintha azt az eredeti tanári pontozás alapján készítettük volna el. A pontszám szerinti rangsorolási listát, kizárólag a tanulók nevével, iskola megjelölése nélkül, egy e célra készített számítógépes program állította elő.

Mindezek után kerülhetett sor arra, hogy megállapítsuk, kik juthatnak a döntőbe. Ehhez természetesen ismernünk kellett azokat a korlátokat, melyek idén megszabták a második fordulóban részt vevők számának felső határát. Elsősorban a Budapesti Műszaki Egyetem segítőkétségének köszönhetően, mintegy 40 db HT és 15 db C64 állt a versenyzők rendelkezésére, három e célra alkalmasan berendezett teremben, mindenütt lehetővé téve a programlisták kinyomtatását is. A döntőbe jutottak választhatnak (még a döntő időpontját megelőzően, postai értesítés alapján), hogy a két géptípus közül melyiken kívánunk versenyezni. A termék úgy álltak rendelkezésünkre, hogy két turnusban bonyolíthatunk le a döntőt: turnusonként kb. 36 tanulóval. Ennek előnye volt, hogy ekkora létszám (végül is 73 tanuló) eddig még soha sem juthatott döntőbe hazánkban. Hátrány volt viszont, hogy az időbeli megkötöttség miatt egy turnusnak maximum két és fél óra állt rendelkezésére feladata elkészítéséhez.

Miután a pontszám szerinti rangsorolásban pontosan 72 olyan tanuló volt, aki 59 vagy annál magasabb összpontszámot ért el, őket soroltuk a döntőbe. De azért nem jártunk el mechanikusan, mert valamennyi 58 és 59 pontos dolgozatot újra elővett a bizottság, és kollektíve ellenőrizte, újraértékelte a második javítást is. Ennek során egyetlen tanuló volt, akit 58 pontról 59 pontra felértékelünk. Így jutott végül is 73 tanuló a döntőbe. Közülük 34 volt budapesti, és egyáltalán nem volt közöttük lány. A turnusokat úgy állítottuk össze, hogy a 8 órakor kezdő csoportba a budapestieket, illetve a Budapest környékieket soroltuk, és a 11-kor kezdő csoportba kerültek a vidékiek.

Természetesen már jóval a döntő előtt megkezdtük a kiadandó feladat kidolgozását, megfogalmazását. A szakmai előkészítés fázisai közül ezt tartjuk a legnehezebbnek, legigényesebbnek. Mert túlmenően azon az előzőekben már kifejtett szemponton, hogy ti. egy a gyakorlatból vett feladat kerüljön ide, számos egyéb szempont, korlátra is ügyelnünk kellett. Mindenekelőtt arra, hogy ez a gyakorlati feladat ne követeljen meg olyan elméleti háttérismerttet, melyet nem várhatunk el. Legyen a feladat olyan, hogy több, jól elkülöníthető részfeladatot és ezzel együtt jellemző telje-

sítményszinteket tartalmazzon, hogy az értékelés egyértelmű legyen. Igényeljen a feladat bizonyos rendszerszemléletet, adjon lehetőséget logikai egységek meglátására és ezzel együtt egy modul szerkezetű program elkészítésére, illetve az ennek megfelelő programlista-dokumentálásra.

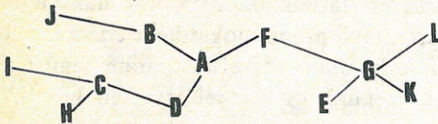
Mindebből nyilvánvalóan következik, hogy egy nagyobb méretű feladatot kell kitűznünk (és nem több kisebbet), de ez azért mégse legyen olyan nagy, hogy az adott időkeretben ne lehessen jól elkülönülő színvonalak elérése alapján értékelni. Úgy képzeltük, miután az első forduló feladatainak nehézségi fokát túlbecsültük, hogy ebben a második fordulóban az egymást követő részfeladatok közül az utolsónak valóban nehezebbnek kell lennie. Viszonylag hosszú kollektív bizottsági munka eredményeképpen készült el egy olyan feladat, melynek első része adatrendezésekből és listázásokból áll, második része egy fa-gráf útvonalon történő (nem optimalizáló) szállítási feladat, harmadik része egy csak néhány hurkot tartalmazó hálón történő (ugyancsak nem optimalizációs) feladat. A kitűzött feladat a következő volt:

Feladat: Tervezz és írj programot a Neumann János Számítógéptudományi Társaság tagjainak nyilvántartására, amely a számítástechnikai szakfolyóiratok szétkülésére és a szállítási útvonalak meghatározására szolgál.

Tárolandó adatok:

- név (max. 25 betű, ékezetes betűk nem szerepelnek)
- város (számuk max. 16, jelük egy betű az (A, P) tartományban)
- kért újság (vagy a Számítástechnika vagy a Mikroszámítógép Magazin rendelhető)

Az újságokat vasúton szállítják. A vasúti összeköttetéseket a felhasználó adja meg. A hálózat városokból, mint csomópontokból és ezeket összekötő vonalszakaszokból áll. A hálózat megadásának és tárolásának módját te határozod meg. Egy példa a lehetséges összeköttetésekre:

Megoldandó részfeladatok:

- A) A tagok adatainak nyilvántartása:
1. Az adatbázis létrehozása legalább 30 tagra
 2. Új tag felvétele
 3. Tag törlése
 4. Tag adatainak módosítása
 5. A tagok névsor szerinti listája minden hozzá tartozó adattal
 6. A tagok listája újságonként külön-külön, ezen belül városok szerint, ábécé sorrendben
- B) Szállítással kapcsolatos feladatok:
1. A vasúti hálózat modelljének létrehozása a hozzá tartozó kezelőfunkciókkal. Ezek a funkciók a választott beviteli módtól függenek, így ezeket is neked kell meghatároznod.
 2. Újságonként külön-külön lista készítése arról, hogy melyik városba mennyi újságot kell küldeni, és ebből hányat kell továbbítani a következő állomás(ok)ra. Feltételezzük, hogy mindkét újságot ugyanott, az „A” városban nyomtatják, és hogy „A” városból minden más városba el lehet jutni egy és csak egy útvonalon.

3. A feladat ugyanaz, mint az előző pontban, de a két újságot bármelyik két különböző városban nyomtathatják, és néhány város több úton is elérhető.

Kiegészítések:

- A listákat képernyőre kell írni.
- Az adatbázisok háttértárolását nem kell megoldani.
- A program a lehető legjobban legyen dokumentálva, feleljen meg az általános formai követelményeknek, és legyen barátságos a felhasználóval.
- A program első sora egy REM sor legyen, és tartalmazza a következő adatokat: név, iskola, helység.
- A programodat két példányban rögzítsd.
- Beadandó a kazetta vagy lemez és minden, a könnyebb megértést segítő dokumentáció, vázlat.

A feladat kitűzésekor az alábbi elképzeléseink voltak:

- az A1–A6 részfeladatok rutin jellegűek, ezeket mindenki meg fogja oldani.
- Igazi próbatételt, ami a mezőnyt szét húzza, a B1 és B2 feladatok fognak jelenteni. Előnyük lesz azoknak, akik valamit olvastak már gráfokról, de azok is meg fogják tudni oldani, akik most találkoznak először a témával.

— A B3 feladatot csak a legjobbak lesznek képesek megkezdni, befejezésére nem számíthatunk.

— Háttértárolás a géptípusok erős különbözősége miatt nem kívánható meg.

— A dokumentáltságon elsősorban a magyarázó, illetve a programot tagoló REM sorok használatát értjük, és természetesen nem kérünk valamiféle kezelési leírást mellékléként.

A javításhoz egy meglehetősen részletes értékelő pontozási rendszert készítettünk, melyben sokféle válaszlehetőséggel számoltunk. Pontozási rendszerünk részfeladatonként és bizonyos minőségi tulajdonságonként az alábbiak szerint alakult ki:

- A1-re maximum 2 pont
- A2-re maximum 4 pont
- A3-ra maximum 4 pont
- A4-re maximum 5 pont
- A5-re maximum 7 pont
- A6-ra maximum 5 pont
- B1-re maximum 5 pont
- B2-re maximum 15 pont
- B3-ra maximum 15 pont
- Programszerkezet maximum 5 pont
- Barátságosság maximum 5 pont
- Adat- és programbiztonság maximum 5 pont

A program szerkezetén a program modularitása, tagoltsága, a programlista olvashatósága, áttekinthetősége értendő. A barátságosság a felhasználóval való kapcsolat minőségét jelenti, a menük kezelhetőségét, az egyes részfeladatokból történő továbblépés képernyőn való dokumentálását, a program befejezhetőségét stb. A biztonság részben az adatokra vonatkozik, amennyiben védi a programot a feladat kitűzése szempontjából abszurd adatok bevitelétől, illetve védi a programot olyan beavatkozásoktól, amelyekre az gépi hiba jelzéssel megállhatna.

Mint utólag rájöttünk, ezzel a feladattal viszonton kissé túllőttünk a célon, aminek azonban részben az is oka volt, hogy a fel-

adat méretéhez mérten a rendelkezésre álló idő rövid volt. A döntő oknak mégsem ezt tartjuk, hanem azt, hogy szó sem volt arról, hogy az A1-től A6-ig terjedő feladatok rutin jellegűek lettek volna, ellenkezőleg, a többségnek már ez is gondot okozott. A B3-ba senki bele sem fogott, sőt a B2-t sem fejezte be senki. A legjobbak azonban — kb. a döntőbe jutottak 25%-a — valamilyen formában tervet készítettek a B2-re, és a legjobb 10 ennek egy részét programban realizálta. Itt tehát az időfaktor nagyobb súllyal esett latba. Ha figyelembe vesszük, hogy a feladatok összpontszámából a B3 pontjait minden további nélkül elhagyhatjuk, akkor 62 maximális pontszámmal számolva (és a feladat túlméretezettsége miatt ezt kell realísnak tartanunk) az első tíz helyezett összpontszámáról és relatív készenléti fokairól azt mondhatjuk, hogy azok 41-től 36-ig terjedtek, azaz 66%-tól 58%-ig értékelt minőséggel sikerültek. Hozzá kell azonban mindehhez tenni, hogy még a legjobbak pontszámaiból is hiányzott az utolsó három minőségi értékelés számos — nem túl nagy ráfordítással elérhető — pontszáma.

Az első tíz helyezett:

1. Erdei Zsolt
Árpád Gimnázium, Budapest
2. Huszár Péter
Széchenyi Gimnázium, Sopron
3. Paller Gábor
Teleki Blanka Gimnázium, Budapest
4. Mazán Zsolt
Szilády Áron Gimnázium, Kiskunhalas
5. Makay Géza
JATE Ságvári Gyakorló Gimnázium, Szeged
6. Bélteky Zsolt
Herman Ottó Gimnázium, Miskolc
7. Jánossy Zoltán
Lovassy L. Gimnázium, Veszprém
8. Novák István
Berze-Nagy Gimnázium, Gyöngyös
9. Mamrovics László
Árpád Gimnázium, Budapest
10. Pallagi László
Vörösmarty Gimnázium, Érd

A felsoroltakon kívül két NJSZT különdíjat és három KISZ különdíjat osztottunk ki. A különdíjasok közül kiemelem Habony Zsolt (Földes Gimnázium, Miskolc) munkáját, aki a B2 feladat megoldásában egyedül alkalmazott igen szellemesen egy rekurzív módszert.

Nem kívánunk foglalkozni itt a verseny szervezésének, adminisztrálásának problémáival, noha bőven volna erről is mit írni. Pusztán annyit, hogy akik neheztelnek ránk az ebbeli fogyatékoságokért, azok joggal éreznek így, és tőlük ezúton is elnézést kérünk. Egyetlen mentségünk, hogy igen fárasztó ráfordítások ellenére sem értünk el e területen átütő sikereket. Többek között ebben is van még mit javítani munkánkon.

A verseny szakmai, szervezési tapasztalatai igen sok, most még végig sem gondolt konzekvenciával szolgáltak. Kettőről azonban mégis említést kell tennem.

— A tanulók iskolai és autodidakta számítástechnikai felkészülése ma ott tart, hogy a legjobbak meglepően magas prog-

ramutatisás-használati, programozástechnológiai színvonalra jutottak el. Nem keveseknél határozottan felismerni szakkönyvek ismeretét, egyfajta olvasottságot. Mindennek az az eredménye, hogy jól ismerik a számítástechnika szakkifejezéseit, értelmezésüket is beleértve, magas szinten kezelik azokat az építőelemeket, melyekkel egy professzionálisnak minősíthető programozó is dolgozik. Ugyanakkor azonban ezek egymástól elszigetelt, alig-alig összekapcsolódó ismereteket jelentenek akkor, ha a feladatban a probléma lényegét kell meglátni, ha tudatosan végig kell járni az algoritmuskeresés útját. A tanulók jelentős része előbb kezd programot írni, és csak azután — amikor a megírt program valamilyen szempontból hibásnak bizonyul — kezd a rendszeren gondolkodni. Maga a rendszer-átlátás is gyenge oldaluk. Könnyű lenne itt ítéletet mondani, de ez a szemlélet sem tanulóban, sem tanárban nem alakulhat ki pusztán attól, hogy sokat gyakorol a gépen, és megtanulja a BASIC nyelv használatát. Ma hazánkban a legtöbb olyan számítástechnikai szakember, aki ismeri az alkalmazás-orientált programkészítés szakterületét a gyakorlatból, saját szakmai tapasztalatainak keresztül fejlődött azzá, ami. Olyan szak-könyv, amely középiskolás szinten a fő eljárások, módszerek áttekintésével juttatná el használatját egyfajta „általános felhasználói programkészítési kultúra”-hoz, ma még nemigen akad. A célt mégis fontosnak, az irányában való haladást a szakmai képzés meglehetősen széles körében elkerülhetetlennek tartjuk. A szellemi tartalék ma a problémák mögött rejlő rendszerek átlátásában és a hozzá kapcsolódó alkalmazási algoritmusok megtalálásában, felfedezésében rejlik. Erre kell nevelnünk.

— Végül pedig törlesztem adósságomat a lány tanulók számítástechnikai motiválásának problémájáról kialakult véleményem vázolásával. A félreértések elkerülése érdekében előrebecsölöm, hogy nem elsősorban a női egyenjogúságról kialakult nézetem miatt tartom ezt a helyzetet súlyos bajnak. Hanem azért, mert teljesen nyilvánvaló, hogy az adminisztráció, banki, kereskedelmi stb. munkák területén néhány éven belül nem lesz olyan munkakör, amelyben ne kellene számítógépet kezelni, használni. Persze az ehhez szükséges ismeretek sem lesznek azonos színvonalúak, hiszen például egy szövegkezelő rendszer használatát jól meg lehet tanulni a BASIC programozásban való teljes tudatlansággal is. De mekkora előnyben lesznek azok az adminisztrátorok, pénzügyi, kereskedelmi, államigazgatási előadók, akik valamit tudnak is arról, amit nap mint nap használnak. Az élet sorozatban produkál olyan váratlan igényeket, melyekre a pusztán billentyűhasználatra megtanított ügyviteli alkalmazottak képtelenek lesznek reagálni. Az alkalmazkodás csak azoknak lesz birtokában, akik egy kissé belelátnak abba a rendszerbe, amit használnak. Mire lesznek képesek a számítástechnikai alkalmazások iránt közömbös, felkészületlen nők ebben a követelményarádatban? Mire lesz képes az iroda, hivatal, vállalat a megfelelően felkészült (és motivált) ügyviteli stb. dolgozók nélkül? Itt látom a veszélyt.

Befejezésül köszönjük a lelkes tanári munkát, a segítőkész iskolavezetési tevékenységet, ami nélkül ezek az eredmények nem jöhettek volna létre.

DR. ADA-WINTER PÉTER
és a bírálóbizottsági munkaközösség

HT-1080Z A lemezrendszer utasításai és függvényei

Aki már látta a lemezrendszer utasítás-készletét, az tudja, hogy ezeket az utasításokat akkor sem fogadja el a gép, ha a rutincímét átírjuk. Például ha a CVI szót parancsként gépeljük be — azzal az álnok céllal, hogy így lépjen a gép monitormódba, hiszen a kezdőcímet átírtuk —, akkor éppen úgy ?SN ERROR-t kapunk, mintha át sem írtuk volna.

Próbáljuk meg azonban az A=CVI utasítást begépelni! Ha mindent ügyesen gépeltünk, akkor a gép monitor módba került. A magyarázat, gondolom természetes. A CVI nem utasítás, hanem függvény. Tehát alkalmazására ugyanazok a „törvények” vonatkoznak, amelyek például a SIN, COS, VARPTR stb. függvényekre. Törvényen azt az átfogó szintaktikai szabályt értem, hogy függvény sor elején nem állhat; vagy az egyenlőségjel jobb oldalán, vagy egy print utasítás után, mint kiírandó elem kell hogy legyen.

Ezeknek az utasításoknak a típusát tartalmazza az alábbi táblázat.

Utasítás	A rutin kezdőcíme a RAM-ban	Típus
CVI	4152	C
FN	4155	B
DEF	4158	C
CVD	415B	A
EOF	415E	C
LOC	4161	C
LOF	4164	C
MKIS	4167	C
MKSS	416A	C
MKDS	416D	C
CMD	4173	A
TIMES	4176	B
OPEN	4179	A
FIELD	417C	A
GET	417F	A
PUT	4182	A
CLOSE	4185	A
LOAD	4188	A
MERGE	418B	A
NAME	418E	A
KILL	4191	A
&	4194	B
LSET	4197	A
RSET	419A	A
INSTR	419D	B
SAVE	41A0	A
LINE	41A3	A
USR	41A9	C

Jelmagyarázat A: parancs
B: függvény
C: kiértékelő függvény

A Madách Gimnázium
klubja

LEMEZOLDAL- JELÖLÉS

A 1541-es meghajtóval rendelkező felhasználók általában lemezeiket „kivágnák”, és a második oldalt is felhasználják programtárolásra.

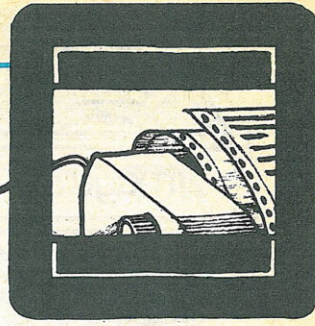
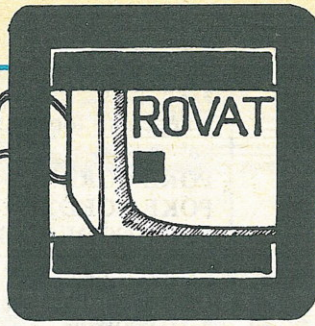
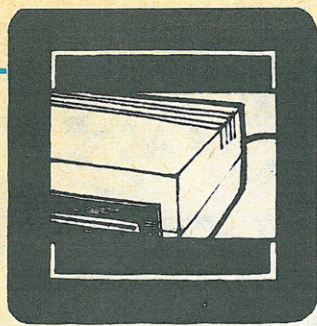
Hogy melyik a második oldal? Ez a számítógépeknek teljesen mindegy. Nekünk viszont tudni kell egy kívülről ráragasztott címkéről vagy a lemez más nevéből, ID-jéből. Az alábbi program felhasználásával mód nyílik egy olyan jelölésre is, amelynél a lemeznév és a lemez ID is ugyanaz maradhat mindkét oldalon.

Az ID után található egy 2A, a formatálás típusára utaló jelölés. Ennek B-re vagy A-ra (teljesen mindegy, lényeg, hogy két karaktert tartalmazzon) változtatása a lemezen lévő programokat nem érinti. Ez az átírás hajtható végre a program segítségével. Nekünk csak a jelölést kell beírni, s ahogy a lemezegységen a piros LED elalszik, a módosítás kész is. Az új tartalomjegyzék ellenőrzése előtt (LOAD"\$",8) kapcsoljuk ki a gépet, ellenkező esetben nem érzékeli a változtatást.

A programot futtathatjuk akár olyan lemezen is, ami már foglalt, de vigyázni kell a pontos beírással.

BÁRTFAI BARNABÁS
Ságvári Endre Szakközépiskola
Székesfehérvár

Ø REM ATOMSOFT B.B.
1Ø OPEN 1,8,2,"#":OPEN 15,8,15
2Ø S=18:SZ=Ø
3Ø P=165
4Ø INPUT"OLDALJEL";M\$
5Ø PRINT#15,"B-R.":2;Ø,S;SZ
6Ø PRINT#15,"B-P.":2;P
7Ø PRINT#1,M\$;
8Ø PRINT#15,"B-W.":2;Ø,S;SZ
9Ø CLOSE 1 : CLOSE 15

Amit nem tud a HT-val...

... azt mással kell megpróbálni. Természetesen a VAL-függvényről van szó. Az iskolaszámítógép kedvelői bizonyára irigykedve gondolnak a Spectrum, a ZX81 vagy az Aircomp (Homelab) remek VAL-függvényére. Ezek a gépek ugyanis képesek kiszámolni egy sztringben megadott kifejezés értékét, ami persze tetszőlegesen bonyolult lehet. Ha például az Aircompba beírjuk a PRINT VAL ("1+2") parancsot, akkor 3-at kapunk eredményül. Ha viszont a HT-nél kísérletezünk hasonlóval, a kiírt szám az 1 lesz, hiszen a gép csak a számokat értelmezi.

Az 1. listán látható gépi kódú program ezt a hiányosságot orvosolja. Mivel magát a VAL-t kissé bonyolult lenne átírni, ezért a nem használt CVI-függvénynek adunk jelentést. A program a következő feladatokat látja el:

1. Átviszi a sztringet a 7F00H címre.
2. Tokenizálja/kódolja a műveleteket.
3. Kiszámolja és visszatér az aktuális értékkel.
4. Helyet foglal és átírja a CVI ugrótábláját.

Bár a program elért volna az ugrótábla helyén is, egy ilyen kulcsszó használata „végzetes” lehetne. EDI-vel lefordítva azonnal lehet használni a megújult VAL (CVI) függvényt. Írjuk tehát be a gépbe: PRINT VAL ("2*3"), CVI ("2*3"). Az eredmény 2 és 6 lesz. A különbség ugye óriási!

Hogy mire jó ez? Nos, vegyünk egy függvényábrázoló programot (2. lista). Eddig a legjobb megoldást az önmagát változtató program kínálta. A dolgunk most lényegesen egyszerűbb. A függvényt, esetleg többet is, sztringként lehet tárolni, és értékét a változóktól függetlenül bármikor kiszámíthatjuk. Vigyázzunk azonban, mert számolás közben ugyanúgy fellephetnek a különböző hibák (SN, FC, /0 stb. ERROR), tehát a BASIC programba be kell építeni a hibakezelést is. Ez az egyszerű ábrázoló a CVI lehetőségét és megkötéseit mutatja be, a bekért függvényt ábrázolja fél képernyőn. A CVI egyébként alig valamivel lassúbb egy direkt értékadásnál. A gépi kód betöltését és a helyfoglalást a 130-tól kezdődő rutin végzi, ezt kell tehát használni más programokban is.

PALLAGI LÁSZLÓ

Érd, Vörösmarty Mihály Gimnázium

```

1  ORG 7ED0H
2  LOAD 7ED0H
3  CALL 2A07H
4  JP Z,27F8H
5  LD E,A
6  INC HL
7  LD C,(HL)
8  INC HL
9  LD B,(HL)
10 EX DE,HL
11 INC HL
12 LD DE,7F00H
13 PUSH DE
14 PUSH DE
15 PUSH DE
16 CALL 29CFH
17 EX DE,HL
18 LD (HL),0
19 POP DE
20 POP HL
21 CALL 1BC0H
22 POP HL
23 CALL 2337H
24 RET
25 ORG 4152H
26 LOAD 4152H
27 JP 7ED0H
28 ORG 40B1H
29 LOAD 40B1H
30 DW 7ECFH
31 END

```

1. lista

2. lista

```

10  GOTO130
20  CLS
30  PRINT0,"F(X)="; INPUT#
40  CLS
50  ONERRORGOTO100
60  FORX=-30TO30
70  SET(X+31,23-CVI(A#))
80  NEXTX
90  GOTO30
100 E=ERR
110 IFE<SAND<10ANDE<20THENRESUME20
120 RESUMENEXT
130 POKE16561,200:POKE16562,126
140 CLEAR1000
150 POKE16723,208:POKE16724,126
160 FORX=32464TO32498
170 READY:POKEX,Y
180 NEXTX:GOTO20
190 DATA205,7,42,202,248,39,95,35
200 DATA78,35,70,235,35,17,0,127,213
210 DATA213,213,205,207,41,235,54,0
220 DATA209,225,205,204,27,225,205
230 DATA55,35,201

```

A Spectrum rendszerváltozói

A Spectrum rendszerváltozók megtalálhatók ugyan a gépkönyvben, de a kétsoros magyarázatokból általában nem lehet tökéletesen kikövetkeztetni a változó szerepét. Ezen a problémán igyekszem segíteni a teljesség igénye nélkül, mivel egyes változók csak a rendszer számára értékesek, a programozó szempontjából nincsen gyakorlati hasznuk. Ezeket az interpreter használja, megváltoztatásuk a rendszer összeomlását idézi elő.

Az általános kényelmi szempontokat kihasználó rendszerváltozókat ismertetem. A táblázatban a cím hexadecimális formátumban is szerepel, mivel így gépi kódban könnyebben címezhető.

HEX	DEC	NÉV	FUNKCIÓ
5C08	23560	LAST-K	A legutoljára lenyomott billentyű kódját tartalmazza ASCII kódban. Kiolvasása előtt a FLAGS változó 5. bitjét kell ellenőrizni. Ha ez 1, akkor a LAST-K-ban érvényes új kód van. Kiolvasása után a FLAGS 5. bitjét 0-ba kell állítani.
5C09	23651	REPDEL	A változó azt az időt tartalmazza, ameddig nyomva kell tartani egy billentyűt ahhoz, hogy az ismétlési funkció (repeat) megkezdődjön. Ez az idő 1/50 másodpercenként értendő. Kezdeti értéke 35. Gyakorlottabb gépelőknek érdemes kisebbre változtatni, így gyorsabb lesz az adatbevitel.
5C0A	23562	REPPER	Azt az időt tartalmazza, ami az ismétlési funkcióban két billentyűismétlés között eltelik. Kezdeti értéke 5. Megváltoztatásával szintén gyorsabb adatbevitel valósítható meg.
5C36	23606	CHARS	A karaktergenerátor kezdőcímet tartalmazza. Új karakterkészlet kialakításához ezt a címet a RAM-ba kell átírni, és innentől lehet az új karaktereket definiálni. Ezek a karakterkészletnek csak egy része, a 32 (space) és a 128 (©) közöttiek.
5C38	23608	RASP	A figyelmeztető zümmögés magassága, amit túl hosszú sor végén ad a gép. Átírásával a jelenleginél kellemesebb hangot is el lehet érni.
5C39	23609	PIP	A billentyű lenyomásakor megszólaló hang magassága. Szintén kellemesebbé lehet tenni nagyobb értékek beadásával.

RUSZNYÁK GÁBOR

HIBAIGAZÍTÁS

Lapunk 86/4. számában sajnálatos módon a 34. oldalon a Nagyító program ismertetése után egy ZX81-re írt Nagy felbontású grafika program listája jelent meg. Most közreadjuk a program leírását.

A 35. oldalon levő Matematika program leírása mellett a 34. oldalon ismertetett Nagyító program listája található. A Matematika program listáját most közreadjuk.

Nagy felbontású grafika

A program (listáját lásd a 86/4. szám 34. oldalán) csak közelítő pontosságú ábrát ad, ez azt jelenti, hogy egy bájtban a 256 variációból csak valamivel kevesebb, mint a fele jelenhet meg. A program 4 sorral nagyobb képernyőt használ a szokásosnál, azaz 28 sorosat. A felső 4 sor mindig az eredeti kis felbontású displayfájl első 4 sora. A legalsó 4 sor pedig mindig nagy felbontású. E két érték között szabadon állítható be a két képernyő határa. A nagy felbontású displayfájl 256 x 192 pixel.

A programot a 4084 hexa címtől kezdve fordítottassuk be egy REM sorba. Ezután írjuk be a mellékelt BASIC programot, mely a változókat definálja. Aztán mentjük ki a programot magnóra. Visszatöltés előtt vegyük le a RAMTOP-ot 6680H-ra és NEW-val töröljük a memóriát. Legelőször a CLS utasítást használjuk. Ez hozza létre a nagy displayfájlt. Az utasítás jellegű változókat USR-rel az adat jellegűeket POKE-kal aktivizáljuk.

Például: RAND UST CLS
POKE CORDX,15

A DISPLAYB-vel térhetünk át a nagy képernyőre. Ekkor a felső 4 sor BASIC-ből kezelhető. A többi nagy felbontású. Ettől kezdve a gép a hibajelzést feldolgozza a képernyő mindig látható tetejére. Ez nagyban könnyíti a programozást.

A képernyő arányait a DISPLAYC-vel változtathatjuk. Ez a CORDY adatot használja.

POKE CORDY, (4-24)
RAND USR DISPLAYC

Visszatérni az eredeti képernyőhöz DISPLAYA-val lehet. Gyakran előfordul

ZX81-en, hogy hibás POKE-olás miatt szétesik a displayfájl. Ha még él a BASIC, akkor ez a DISPLAYD rutinnal kijavítható a képernyő törlése nélkül. A PRINT rutinnal egy bájtot vihetünk a képernyőre.

POKE CORDX, (0-31)

POKE CORDY, (0-191)

POKE CODEA, a karakter kódja

RAND USR PRINT

A PLOT rutin közelítő pontossággal rajzol a képernyőre. Szintén a CORDX-Y-t használja.

DRAW-val vonalat húzhatunk. Változói CORDX-Y,

DRAWX-Y a vektor koordinátái.

Található még a programban scroll mind a négy irányban:

UP, DOWN, RIGHT, LEFT.

Gyors QSAVE és QLOAD, mely a nagy felbontású képernyőt kezeli.

INVERT utasítás és EXX rutin, amely minden A kódú karaktert B kódúra cserél.

Formája:

POKE CODEA,

POKE CODEB,

RAND USR EXX

Végül a BORDER-t említeném, ami 3 pixel vastag keretet rajzol a nagy felbontású képernyőre.

PAPP ZOLTÁN

MATEMATIKA

Házi feladatok megoldására szolgáló program.

```

1 POKE 23609,0: LET mb=3500
2 LOAD "CODE
10 LET a$="By Papp Zoltán © 19
25
30 LET p=0: LET b=0
30 DIM f$(6,64)
40 FOR x=1 TO 6: LET f$(x)="x"
: NEXT x
50 DIM z$(mb): DIM w(1): LET w
(1)=65
60 LET z$(1 TO 21)=a$
100 BORDER 6: PAPER 6: INK 0: B
RIGHT 0: OVER 0: CLS
110 GO SUB 9000
120 PRINT TAB 11; BRIGHT 1; "Mat
ematika"
130 PRINT
140 PRINT TAB 6;a$
150 PRINT : PRINT TAB 6; "Kalkul
átor
fokú egyenlet 1
Másod
ny definíciós 2
ny ábrázolás 3
szerkesztő 4
5"
160 INPUT "Válassz! ";a
165 IF a<1 OR a>5 OR a>INT a TH
EN GO TO 160
170 GO SUB a*1000
180 GO TO 110
1000 GO SUB 9050
1010 GO SUB 9010
1020 PRINT TAB 1; BRIGHT 1; "Kalk
ulátor."
1030 IF p=1 THEN LPRINT " Kalkul
átor."+CHR$(13)+CHR$(13)+a$+CHR$(1
3
1040 PRINT : PRINT "b=előző ered
mény, ret= vissza"
1050 PRINT
1060 INPUT c$
1065 IF c$="" THEN GO TO 1050
1070 IF c$="ret" OR c$="r" OR c$
="R" THEN RETURN
1080 FOR x=1 TO LEN c$: IF c$(x)
?="" AND c$(x)(">" THEN GO TO
1110
1090 IF c$(x)(">" AND c$(x)("<"
">" THEN GO TO 1110
1100 IF "a"<=c$(x) AND c$(x)("<"f
" OR c$(x)(">" THEN GO TO 1110
1105 GO TO 1060
1110 NEXT x
1200 LET b=VAL c$
1210 PRINT c$;" ";b
1220 IF p=1 THEN LPRINT c$;" ";b
1230 GO TO 1050
2000 GO SUB 9010
2010 PRINT TAB 1; BRIGHT 1; "Máso
dfokú egyenlet."
2020 PRINT : PRINT "a*x^2+b*x+c=
0"
2030 INPUT "a,b,c=? ";a1;" ";b1;
";c1
2040 PRINT : PRINT "("a1;"")x^2
+("b1;"")x+("c1;"")=0"
2050 LET d1=b1*b1-4*a1*c1
2060 IF d1<0 THEN PRINT : PRINT
"Nincs megoldás." : RETURN
2070 IF d1=0 THEN PRINT : PRINT
"Egy megoldás." : PRINT : PRINT "

```

```

X=";-b1/(2*a1): RETURN
2000 PRINT : PRINT "X1="((-b1+SQ
R d1)/(2*a1);TAB 15;"X2="((-b1-S
QR d1)/(2*a1): RETURN
3000 GO SUB 9010
3010 PRINT TAB 1; BRIGHT 1; "Függ
vény definíciós
3020 INPUT "Függvény neve? (a-f
) ";d$
3030 IF d$("<"a" OR d$(">"f" THEN GO
TO 3020
3040 LET c=CODE d$-96
3045 LET g$="FN "+d$+"(X)="
3050 PRINT : PRINT g$+f$(c)
3060 INPUT "Változtatás? (I/N)
";e$
3070 IF e$("<"i" AND e$(">"I" THEN
RETURN
3080 INPUT "FN (X)=";f$(c)
3090 PRINT "Hellyel": PRINT g$+f
$(c)
3100 GO TO c*100+3100
3200 DEF FN a(X)=VAL f$(1)
3210 RETURN
3300 DEF FN b(X)=VAL f$(2)
3310 RETURN
3400 DEF FN c(X)=VAL f$(3)
3410 RETURN
3500 DEF FN d(X)=VAL f$(4)
3510 RETURN
3600 DEF FN e(X)=VAL f$(5)
3610 RETURN
3700 DEF FN f(X)=VAL f$(6)
3710 RETURN
4000 GO SUB 9010
4005 LET p=0
4010 PRINT TAB 1; BRIGHT 1; "Függ
vény ábrázolás."
4020 INPUT "Origó? (0-250,0-170
) ";ox;" ";oy
4030 IF ox>250 OR ox<0 OR oy<0 O
R oy>170 THEN GO SUB 1010: GO TO
4020
4040 PRINT : PRINT "("ox;"");oy
";
4050 INPUT "X(max)? ";xm
4055 IF xm<=0 THEN GO SUB 1010:
GO TO 4050
4060 PRINT "Xmax=";xm
4070 LET q=xm/(255-ox)
4100 PAUSE 30
4110 CLS
4120 PRINT AT 0,INT (ox/8)-1;"Y="
: INT ((175-oy)/q+100)/100
4125 LET h$=STR$(INT (xm*100)/1
00)
4130 PRINT AT 20-INT (oy/8),30-L
EN h$;"X=";h$
4140 PLOT 0,oy: DRAW 255,0
4150 PLOT ox,0: DRAW 0,175
4152 LET rs=10*INT (LN q/LN 10+2
)
4155 FOR r=INT ((-xm*ox/(255-ox)
)/rs)*rs+r TO xm STEP rs: PLOT
r/q+ox,oy+1: PLOT r/q+ox,oy-1: N
EXT r
4158 FOR r=INT ((-xm*oy/(255-ox)
)/rs)*rs+r TO xm*(175-oy)/(255-
ox) STEP rs: PLOT ox-1,r/q+oy: P
LOT ox+1,r/q+oy: NEXT r
4160 INPUT "f(x)=? ";i$
4170 INPUT "df=? ";x0;" ";x1
4180 IF x1<x0 OR x0>xm OR x1<=ox
*xq THEN GO SUB 1010: GO TO 4110
4182 IF x1>xm THEN LET x1=xm
4184 IF x0<=ox*xq THEN LET x0=-ox
*xq
4190 LET x2=x0/q+ox
4200 LET s=10*-6
4210 LET x=x0
4220 LET k=VAL i$/q+oy
4230 LET x2=x2+s
4240 LET x=(x2-ox)*q: IF x>x1 TH
EN GO TO 4500
4250 LET y=VAL i$
4260 LET y2=y/q+oy
4270 IF y2<0 OR y2>175 THEN LET
s=1: GO TO 4230
4280 PLOT x2,y2
4284 IF y2=k THEN LET s=1: GO TO
4230
4285 LET s=.9/(ABS (y2-k)/s)
4286 IF s>1 THEN LET s=1
4287 LET k=y2
4290 GO TO 4230
4500 INPUT Copy, Ismétlés, Függ.a
sz, Ret, ";j$
4510 IF j$="c" OR j$="C" THEN CO
PY: GO TO 4500
4520 IF j$="i" OR j$="I" THEN GO
TO 4150
4525 IF j$="f" OR j$="F" THEN GO
TO 4500
4530 CLS : RETURN
4600 INPUT "Függőleges asszimptó
ta x=";as
4604 IF ABS (as/q+ox-128)>128 TH
EN GO TO 4500
4605 PLOT as/q+ox,0: DRAW 0,175
4610 GO TO 4500
5000 GO SUB 9000
5010 PRINT TAB 1; BRIGHT 1; "Szöv
egszerkesztő"
5020 GO SUB 9020
5025 PRINT "Load, *Save, *Memória
bővítés, *Kalk, *Előrol, *Print
, *New, *Ret, *Fel vagy Szöveg"
5026 PRINT : GO TO 5500
5030 INPUT y$
5035 IF y$="" THEN LET y$=""
5038 IF y$(1)="" THEN GO TO 530
5040 FOR x=1 TO LEN y$
5050 FOR y=x+31 TO x STEP -1

```


A MINŐSÉGÜGY KÖZÜGY

A minőségre vonatkozó ítélet mindig valaminek vagy valakinek a számára valamilyen szempontú megfelelőséget, értékességet mér, értékességről informál, értékességet indikál. Fontos kérdések tehát, hogy kinek, minek számára, milyen szempontú, milyen célra való értékességről van szó, és ezt hogyan mérjük.

Még ha ugyanazt bíráljuk is, más lehet az értékességre (minőségre) vonatkozó ítélet aszerint, hogy kinek, minek számára alkottuk, aszerint is, hogy milyen célra, milyen szempontokból alkottuk, és végül hogy hogyan, milyen eljárással alakítottuk ki azt. Ebből azonban következnek az is, hogy az olyasféle ítéletek, hogy ez vagy az „jó minőségű”, hiányosak és ezért értelmetlenek, nemritkán szándékosan félrevezetőek is. A minőségre vonatkozó ítélet helyes szerkezete a következő. „X minősége Y számára, Z célra történő alkalmazásra, felhasználásra stb. V értékű (mértékű, mérőszámú stb.).”

A minőségre, értékességre vonatkozó ítéletet alkotni kikerülhetetlen és mindig mindenki sőt minden létező által állandóan gyakorolt tevékenység, minden létezőnek fő funkciója. Ennek fontossága — noha szembeötlő — nem kapja meg a kellő hangsúlyt. Az értékességre vonatkozó ítéletalkotást külön tanítani kellene. Az életben való navigációnk sikere függ attól, hogy milyen, milyen minőségű, a minőségre, értékességre vonatkozó ítéletalkotási tevékenységünk.

Hogyan alkossunk tehát helyesen ítéleteket a minőségre, az értékességre vonatkozóan? Általános érvényű megállapítások, egyszerű szabályok nyilván nem létezhetnek, hiszen túl sok jellemzőt kell figyelembe venni. (Ismételjük: például, hogy kinek, minek számára? milyen célból? milyen célra? stb.) A helyzet azonban nem reménytelen. Nagy, mindent magába foglaló szabály gyakorlati elérhetetlensége ellenére van sok kis lokális eljárás, ami jó, hasznos, kezelhető. Ezek azonban túl sokan vannak ahhoz, hogy elviselhető terjedelemben tárgyalhatók legyenek.

A legtanulságosabb az lesz, hogy néhány konkrét módszert mutassunk be.

Adott tehát a személy, a szervezet stb., aki számára készül az értékességi, a minőségre vonatkozó ítélet. Az is adott, hogy minek a minőségét kell elbírálnunk. (Lehet szó példá-

Minőség – minősítés – értékítélet

ul Kovács úrról és tisztagyapjú öltönyökről egy konkrét áruház felsőruházati osztályán, vagy Kovács úr gyermekeiről és huszonötezer forint alatti, új személyi számítógépekről ugyanannak az áruháznak egy másik osztálya készletéből, de lehet szó Kovács úr által kidolgozott beruházási javaslatokról, amiket saját vállalata számára készített.)

A minősítendőket jellemzőikkel leírva ábrázolhatjuk egy olyan térben, amelyek koordinátangelyein az egyes jellemzők skálái vannak. (Számítógépnél például az ár, a garanciális idő, a központi tár kapacitása bitekben stb.) Ezt a teret hívjuk reprezentációs térnek. Ennek pontjai (esetleg más alakzatai) egy-egy minősítendő, illetve választási lehetőséget reprezentálnak, illetve reprezentálhatnak. Az egyik pontot (vagy más reprezentáló alakzatot) jobbnak ítéelhetjük egy másiknál, ha a neki megfelelő választási lehetőség jobb mint a másik pontnak (alakzatnak) megfelelő. Így tehát pontok, alakzatok jóságáról, értékességéről, minőségéről is beszélhetünk. A minőség, értékesség tehát a reprezentáló pontokhoz, alakzatokhoz valamilyen módon hozzárendelt érték. Ilyen egyszerű az egész. Adott például egy alkalmasan szerkesztett többváltozós függvény, amelynek értelmezési tartománya egy többdimenziós tér vagy annak egy részalmeza, értékészlete pedig egy valódi intervallum. A minőségre, értékességre vonatkozó ítélet kialakítása semmi másból nem áll, mint ilyen függvényekbe való helyettesítésből. E függvények azonban nem akármilyen függvények. Egy-egy ilyen függvény megfelel a már említett sok kis lokális szabály valamelyikének. Ezeket a függvényeket sajátosságaik teszik alkalmassá arra, hogy konkrét helyzetekben alkalmazhatók legyenek. Az ilyen minősítő, értékesítő számot szolgáló függvények fontossága, gyakorlati értéke tehát rendkívül nagy. E függvények az operációkutatás „célfüggvényeinek” közeli rokonai. (Egy jó „célfüggvény” kialakításának jelentősége pedig közismert.)

Lássuk tehát, hogyan készíthetünk például saját magunk számára, valamilyen célra értékítő, minősítő függvényt! A sok lehetőség közül bemutatunk

egy egyszerű és könnyű gyakorlati utat.

Vegyük a lehetőségek között a lehető (reális) legjobbat és legrosszabbat! Egy lehetőséget a legjobb lehetőséghez és a legrosszabbhoz való viszonya alapján minősítünk. Ezt is sokféleképp tehetjük meg. Képezzük például a minősítő számot úgy, hogy a minősítendőnek a legrosszabb lehetőségtől vett valamilyen távolságából levonjuk a minősítendőnek a legjobb lehetőségtől vett valamilyen távolságát!

Természetesen több „rossz” lehetőséget és több „jó” lehetőséget is kijelölhetünk, és ezek mindegyikét egyszerre szerephez juttathatjuk az értékítő függvényben. Alkothatnak továbbá a kijelölt jó és rossz lehetőségek (esetleg pontonként mértékben és előjelben is különböző „jóságú” és „rosszaságú”) tartományokat is. A bírált lehetőség (például pont) eltérését a rossz lehetőségek tartományától értelmezhetjük geometriailag, valamilyen távolsággal, de például integrálokkal, többek között potenciál jellegű integrálokkal is. Érdekes és gyakorlati szempontból nagyon nagy jelentőségű az, hogy az operációkutatás legtöbb célfüggvénye nagyon egyszerűen származtatható az említett, geometriai jellegű, eltéréseket (távolságokat) használó megfontolásokkal. Ez a tény — noha nem közismert — természetes: minden létező igyekszik saját tulajdonságainak, adottságainak, korlátaiknak megfelelően (a) rossz lehetőségektől minél távolabb és (a) jó lehetőségekhez minél közelebb kerülni, mégpedig egyidejűleg, valamilyen rá jellemző módon. Az értékítő függvények egymástól való szerkezeti és értékbeli különbségeiben mutatkoznak meg az egyes minősítők sajátosságai közötti eltérések.

A minősítendő, értékkelendők egyes jellemzői fontosság és értéktartomány-elhelyezkedés szempontjából eltérhetnek egymástól; ezeknek az eltéréseknek helyes figyelembevételével súlyozással is, koordináta-transzformációval is, az értékítő függvény megfelelő kialakításával is megoldható. E műveletek is függenek természetesen attól, hogy a minősítési, értékítéleti ítélet kinek, minek a számára, milyen célra készül.

Legyenek egy minősítendő jellemzői j_1, \dots, j_n és minden

jellemző olyan, hogy nagyobb értéke a jobb. Minősítendőnk tehát egy (j_1, \dots, j_n) vektorral, illetve egy J ponttal reprezentálható, $(J = (j_1, \dots, j_n))$.

A J által reprezentált lehetőséget egyszerűség kedvéért pl. öt lehetőséghez viszonyítva fogjuk megítélni. Az öt lehetőség közül három (U, V, Z) legyen rossz, kettő (A, B) pedig jó. Egy f értékítő függvényt például a következő módon lehet definiálni.

$$f(J) = f(U, V, Z, A, B, J)$$

Konkrétabban például: $f(J) = f(\rho_1(U, J), \rho_2(V, J), \rho_3(Z, J), \rho_4(A, J), \rho_5(B, J))$ ahol ρ_1, \dots, ρ_5 valamilyen eltérés, például valamilyen távolság.

Ez az értékítőfüggvény-definiálási mód rendkívül egyszerű és numerikusan könnyen kezelhető, még olyan esetekben is, amikor A, B, \dots, U, V, \dots illetve J nem pontok, hanem egyenesek, síkok, kör, gömb vagy más tartományok.

Nem nehéz belátni, hogy alkalmazható ez a módszer olyankor is, amikor nem egy értékelendőre, hanem értékelendők egy összességére vonatkozóan kell minősítő ítéletet kialakítani.

Egyszerűség kedvéért álljon n elemből a minősítendő csapat (pl. brigád) és legyen $k+1$ vonatkoztatási pontunk, k darab rossz, 1 darab jó. (A minősítendő J_1, \dots, J_n a rossz pontok R_1, \dots, R_k , a jók A_1, \dots, A_1 .) Egy egyszerű és numerikusan könnyen kezelhető lehetőség a következő.

$$f(J_1, \dots, J_n) = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^k \rho_{ij}(J_i, R_j) - \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^1 \sigma_{ij}(J_i, A_j),$$

ahol a ρ_{ij} és a σ_{ij} valamilyen eltérést (távolságot) adó függvények.

Ha a „jó”, a „rossz” és a minősítendő pontok száma megszámlálható végtelen, végtelen sorokkal kell dolgoznunk. Nagyobb számosságok esetében — ha az ilyen feladat numerikusan kezelhető —, integrálok kiszámítását (értékének megbecslését) kell elvégeznünk. Fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy ezek, a látszólag csak matematikai érdekességű, bonyolultnak tűnő esetek nem elméleti spekulációkból születnek, hanem gyakorlati igények kielégítésére készült egyszerű eszközök az értékelés, a minősítés gazdag módszertárából.

Gyakorlásul írja fel az olvasó annak a minősítő függvénynek a formuláját, amely n elemű csapatokat minősít, k rossz és l (különböző) jó lehetőségtől vett távolságösszegek (eltérésösszegek) hányadosával!

Assemblerek, cross-assemblerek

7. Az operátorkészlet II. – A rendszer kapcsolatábrája

16. operátor: operandusmező-kiértékelő (1. ábra)

Feladata: a műveletikód-információk meghatározta módon értelmezett operandusmezőt értékeli ki.

Regiszter, regiszterpár és/vagy aritmetikai kifejezésekből felépített opeandus(ok) értékét számítja ki. Ha több operandusa van az utasításnak, akkor az egymástól vesszővel elválasztott operandusokat egyenként határozza meg. Regiszter és regiszterpár típusú operandus(ok) esetén a mnemonikus regiszternévhez tartozó és a tárgykódba beépítendő bináris adatot az ún. regiszter-, illetve regiszterpár-kódtábla tartalmazza.

Egyéb típusú operandus a következő egyszerű kifejezésekből épülhet fel: hexadecimális, oktális, bináris, decimális számkonstans; a beültetési számláló aktuális értéke; ASCII konstans (karakter típusú konstans); címke; azonosító.

Egy címke vagy azonosító értékét az aktuális címetáblából keresi ki az operátor, tehát ilyenkor aktivizálja a 8. operátort. Makrokifejtés esetén, ha az aktuális makrocímetáblában nem találja meg a keresett szimbólumot, akkor a modulcímetáblában folytatja a keresést.

A fenti egyszerű kifejezésekből a következő — csökkenő precedencia szerint megadott — aritmetikai és logikai műveletekkel alakítható ki egy összetett kifejezés: negáció, negatív előjel; szorzás, egész osztás, bitenkénti léptetés jobbra és balra; összeadás, kivonás; logikai szorzás; logikai összeadás, kizáró vagy művelet (NOR).

Az egy összetett kifejezésben szereplő műveletek és egyszerű operandusok száma korlátozott. A kifejezés értékének meghatározása az ismert inverz lengyel módszerrel történhet.

Az operátornak működése végén nemcsak az operandus(ok) értékét, hanem az operandusok számát is jeleznie kell, s utalnia kell arra is, hogy az operandusok értéke relatív vagy abszolút-e. (Ezeket az indikátorokat a 18. operátor használja fel.) Címkét és a beültetési számláló értékét tartalmazó

Nyolcrészes sorozatunk a mikroszámítógépek assemblereiről, cross-assemblereiről szól. Célja, hogy a cross-assemblerek példáján keresztül megismertesse az olvasót az assembler programok működésével. A bemutatáshoz a rendszermodellezési eszközöket használjuk fel, s így készítjük el az assemblerek működésének egy szabványosított algoritmusát, modelljét. E cikkünk a sorozat hetedik része.

1. (Cross-)assemblerek és a rendszermodellezés
2. Az Intel 8080 assembly nyelv
3. A (cross-)assembler program mint rendszer
4. A rendszer működése I. — A fordítás két menete
5. A rendszer működése II. — Táblák és adatterületek
6. Az operátorkészlet I.
7. Az operátorkészlet II. — A rendszer kapcsolatábrája
8. Példák a rendszer működésére

kifejezések lehetnek relatív típusúak, azaz olyan kifejezések, amelyek értéke a fordítási kezdőcím értékétől függ.

Amennyiben az operátor az operandusmező kiértékelése során bármelyik operandusnál szintaktikai vagy szemantikai hibát fedez fel, akkor beállít egy hibaindikátort, és az operandusmező, illetve az operandus értékeként nullát ad ki.

17. operátor: tárgykód-meghatározó (2. ábra)

Feladata: a műveletikód-információk és az operandus(ok) értékének segítségével meghatározza a műveletikód-mezőben álló gépi utasítás tárfoglalásának hosszát (mindkét menetben) és tárgykódját (csak a

második menetben). A tárgykódba beépíti az esetleges regiszter- vagy reiszterpár-kódot, illetve az egyéb típusú operandus értékét.

18. operátor: tárgyprogram-készítő (3. ábra)

Feladata: a korábban meghatározott tárgykódot kiegészíti a tárgykód flag- és hosszadatokkal, s ennek alapján bejegyzést készít a tárgyprogram puffertérletén (OBJB). Előzőleg az operátor ellenőrzi, hogy a kiszámított hosszúságú bejegyzés elfér-e a puffertérletben. Ha nem, akkor lezárja a tárgyprogram-rekordot és kiviszi a kívánt kimeneti perifériára, és a puffertérlet mutatóját a terület elejére állítja be.

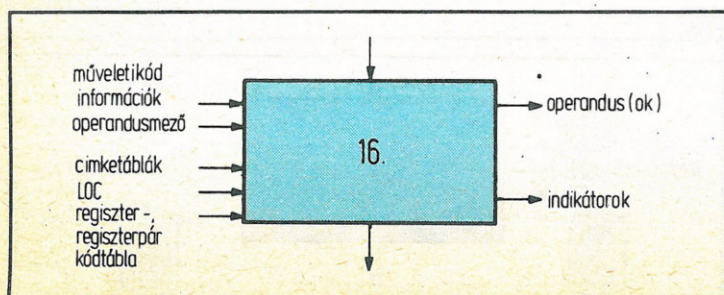
A tárgykód flagek egy lehetséges kiosztása a következő:

- 1: gépi utasítás abszolút típusú operandus-sal vagy operandus nélkül,
- 2: gépi utasítás relatív típusú operandus-sal,
- 3: ORG direktíva,
- 4: END operandus nélkül,
- 5: END abszolút típusú operandussal,
- 6: END relatív típusú operandussal,
- 7: DB (mindig abszolút),
- 8: DW abszolút típusú operandussal,
- 9: DW relatív típusú operandussal,
- A: DS direktíva (mindig abszolút),
- B: tárgyprogramrekord vége,
- C: a tárgyprogram vége.

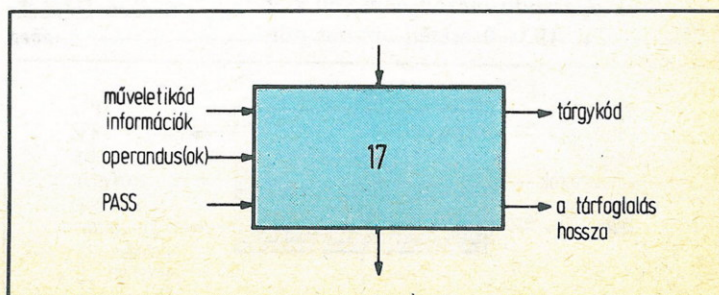
19. operátor: direktíva-feldolgozó (4. ábra)

Feladata: a fordítóprogramnak szóló utasítások (direktívák) végrehajtása. Így például az operátor működése során sor kerülhet bizonyos rendszerváltozók értékének megváltozására (IF,ENDIF,MACRO,ENDM,END direktívák esetén), a címetáblában készített egy bejegyzés módosítására (EQU,SET), a beültetési számláló-nak történő értékadásra (ORG), a kívánt tárfoglalás hosszának és esetleg tartalmának meghatározására (DB,DW,DS), a forrásprogram végének érzékelésére (END), a

1. ábra

2. ábra

tárgyprogramba történő bejegyzés elkészítésére (ORG,END,DB,DW,DS), s bizonyos szabályozó-vezérlő indikátoroknak és hiba-indikátoroknak a beállítására például a 18. operátor számára (valamennyi direktívánál).

Az elvégzendő műveletek nemcsak a direktíva típusától, hanem a fordítási menettől is függenek.

Minden direktíva feldolgozását végző programrészlet (ehhez mutat a műveletkód-információban elhelyezett ugrási cím) önálló, s működésében egymást kizáró operátorként fogható fel. Az ábra egyszerűsítése érdekében vontuk őket egyetlen operátorba össze.

Az egyes direktíváknál elvégzendő műveletek, azaz az egyes alopérátorok működése rendre:

DS: a tárfoglalás hosszának megállapítása (mindkét menetben); a tárgyprogrambejegyzés elkészítése (a második menetben),

DB,DW: a tárfoglalás hosszának kiszámítása (mindkét menetben); a tárfoglalás tartalmának és a tárgyprogrambejegyzésnek a meghatározása (a második menetben),

ORG: értékadás a betöltési számlálónak (LOC) (mindkét menetben); tárgyprogrambejegyzés készítése (a második menetben),

END: a forrásprogram befejeződését jelző indikátor (IEND) beállítása; tárgyprogrambejegyzés készítése (a második menetben),

EQU: ha az adott forrásnyelvi sor címkezeijében szereplő azonosítóhoz tartozó címketábla-bejegyzés szerint nem többszörös címkedefinióról van szó, akkor az operandusmező értékével írja felül a címkeértéket a címketáblában, s beállítja a címkeflag végleges értékét (1 vagy 2),

SET: elvégzi az EQU direktívánál leírt műveleteket, továbbá ha a rendszer makrókifejtési állapotban van, megvizsgálja a modulcímketáblát is, van-e ugyanolyan nevű SET direktívával definiált azonosító, s ha ilyet talált, akkor az ehhez tartozó bejegyzésben is módosította a címkeértéket és címkeflaget,

IF: vagy az IF1 vagy az IF2 rendszerválasztó értékét növeli eggyel. IF2 ≠ 0 esetén a beskatulyázott IF direktívák operandusmezőit nem kell kiértékelni, IF2 = 0 esetén viszont min-

den beskatulyázott IF direktíva operandusa számít, függetlenül IF1 értékétől,

ENDIF: IF1 vagy az IF2 rendszerválasztó értékét csökkenti eggyel; az előbbi akkor, ha IF2 aktuális értéke nulla, különben IF2-t,

MACRO: ha a rendszer az A1 állapotban van: bejegyzést készít a makródefiníciós táblába, s a DEF rendszerválasztónak 1-es értéket ad, ha a rendszer az A2 állapotban van: a DEF rendszerválasztónak 1-es értéket ad, ha a rendszer az MK1i állapotok egyikében van: az operandusmező tartalmát (ha nem üres) átviszi a megszakítási hely és a makróparaméterek veremtárba és lezárja a verembejegyzést.

A második menetben a MACRO direktíva sorára nincs szükség, ezért egy különleges, „az operátor kész a kifejezést indító MACRO feldolgozása után” elnevezésű kimenő jel segítségével megakadályozzuk, hogy a sor felkerüljön a háttértárra.

MEND: ha a rendszer a DEF állapotban van: a DEF rendszerválasztónak 0 értéket ad (visszatérés az A1 vagy az A2 állapotba), ha a rendszer az MK1i állapotban van: a kifejtési verembejegyzés alapján beállítja a visszatérési paramétereket és veremvisszaállítást hajt végre, azaz:

a) ha az előző, megszakított szinten lemezről történt a forrásprogram olvasása, akkor e megszakítási helyre vonatkozó lemez címről visszaolvassa SPB1-re az előző szint következő sorát,

b) ha a visszatérés a nulladik szintre fog történni és a bemeneti periféria nem mágneslemez, akkor SPB3-ról visszatölti a következő sort SPB1-re,

c) lezárja az adott szinthez tartozó makrócímketáblát és kiviszi a lemezre, a makrócímketábla-verem megfelelő bejegyzése által meghatározott címre,

d) a megszakítási hely és makróparaméterek, valamint a makrócímketábla veremtárakban újból az előző szint bejegyzéseit érvényesíti,

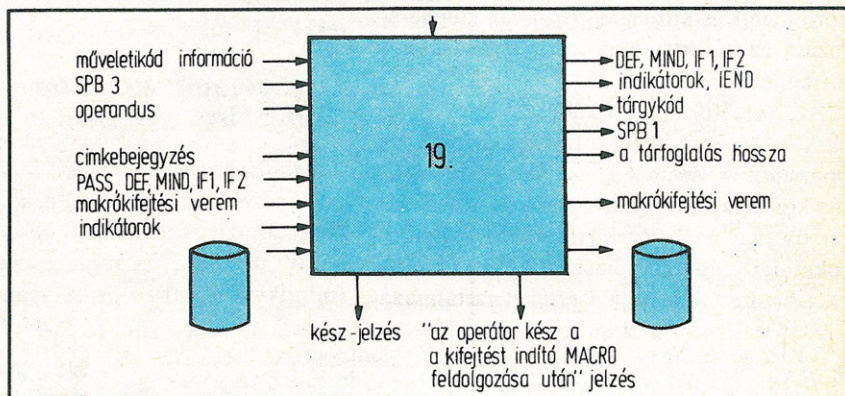
e) a MIND rendszerválasztó értékét eggyel csökkenti,

f) ha MIND új értéke nem 0, akkor a memóriacímke-tábla veremtár bejegyzése alapján visszahívja a DFB 4 puffert a lemezről a korábban megszakított és most visszatért szinthez tartozó makrócímketáblát (illetve K > 1 esetén ennek utolsó rekordját), ha a rendszer az MK2i állapotban van: az előző lépések közül csak d)-t, de csak a makrócímketábla veremtárra, e)-t és f)-et hajtja végre.

20. operátor: forrásprogramot mágneslemezre író (5. ábra)

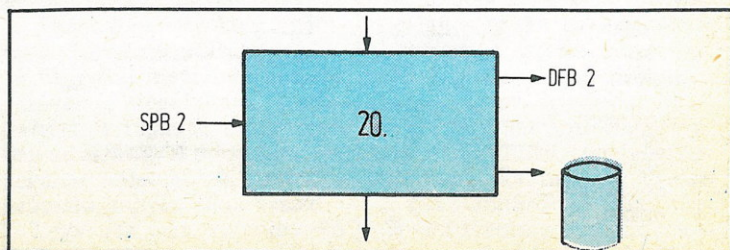
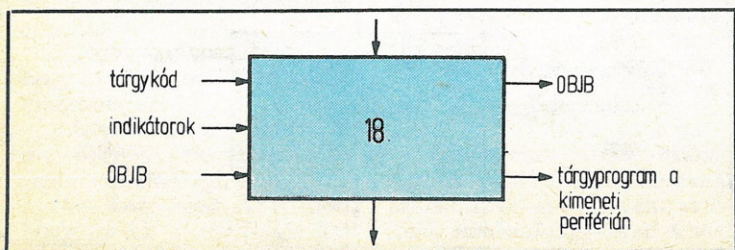
Feladata: az SPB2-n tárolt és az első menetben már feldolgozott forrásnyelvi sor háttértárra való felírását végzi el.

A sort az SPB2 területéről átviszi a DFB2 puffertérületre, s megvizsgálja, hogy az betelt-e. Csak betelés esetén kezdeményezi ténylegesen a lemezre írási műveletet.

4. ábra

3. ábra 5. ábra

21. operátor: sorfeldolgozási ciklust lezáró (6. ábra)

Feladata: lezárja az adott SPB2-n tárolt sorfeldolgozási folyamatát, és felkészíti a rendszert a következő, pillanatnyilag még az SPB1-en tárolt sorfeldolgozására.

Valamennyi indikátort (köztük a hibaindikátorokat) alapállapotba állítja vissza, ha szükséges, akkor a tárfoglalás hosszának megfelelő értékkel növeli a beültetési számláló értékét, s a második menetben szóköz karakterekkel tölti fel a nyomtatópuffert (LPB).

22. operátor: a fordítás első menetét lezáró (7. ábra)

Feladata: az END direktíva beérkezése után lezárja a fordítás első menetét, és felkészíti a rendszert a második menet indítására.

Az operátor a következő műveleteket hajtja végre: a modulcímke-tábla utolsó (csonka) rekordját (MLB) lezárja, és kiviszi háttértárra — hacsak MLB nem üres; az összes indikátort alapállapotba állítja; a pufferterületek mutatóit, a lemez-munkaterületek címmutatóit a területek elejére állítja be; LMCT-t újra a makrócímke-táblák számára fenntartott terület kezdőcímevel tölti fel; a rendszerváltozóknak az induló A2 állapotnak megfelelő értékeket adja.

23. operátor: hibaüzenet-beállító (8. ábra)

Feladata: a forrásprogram címke-, műveletikód- és operandusmezőit feldolgozó operátorok által beállított hibaindikátorok alapján elhelyezi az esetleges hibaüzenetet a nyomtatópuffer (LPB) kijelölt területére.

Több hiba esetén az üzenet tartalmazhatja valamennyi hibát, vagy csak egy tetszőlegesen kiválasztottat. Magának az üzenetnek az összeállítása egy kódtábla segítségével

vel történik, amely az egyes hibaindikátorokhoz tartozó szöveges vagy numerikus üzenetkódot tartalmazza.

24. operátor: fordítási listát készítő (9. ábra)

Feladata: a feldolgozott forrásprogram-sort, a kísérő információkkal kiegészítve, kilistázza.

A fordítási lista tartalmát előre, a fordítóprogram tervezésekor kell rögzíteni. Egy lehetséges megoldásban soronként a következő mezők szerepelhetnek a listán:

- hibaüzenet (a 23. operátor tölti ki ezt a mezőt),
- sorszám: a forrásprogramban levő sorok sorszáma, makrókifejtéskor a sorszám nem növekszik,
- a beültetési számláló értéke: a tárgy kód — ha van — első bájtyának fordítási kezdőcíme,
- a generált tárgy kód — ha van,
- az operandus értéke — ha van,
- referenciamező: ha az utasításnak vagy direktívának volt operandusa és ebben egy címkére történt hivatkozás, akkor a hivatkozás helyét kapjuk meg ebben a mezőben,
- a forrásprogramsor tükörlistája (SPB2 tartalma).

Látható, hogy nem minden sornál lehet vagy kell valamennyi mezőt kitölteni, ennek szabályozását az operátor végzi el különféle, a korábban működött operátorok (16., 17., 19.) által beállított indikátorok alapján.

A 10. és 11. ábrán a most definiált 24 operátor segítségével összeállított kapcsolatábrát adjuk meg, amelyen a rendszer — a fordítóprogram — működése nyomon követhető. Mivel az egyes operátorokat jelző négyzetekbe csak a operátorok sorszámát jegyeztük be, az alábbi listában foglaljuk össze őket:

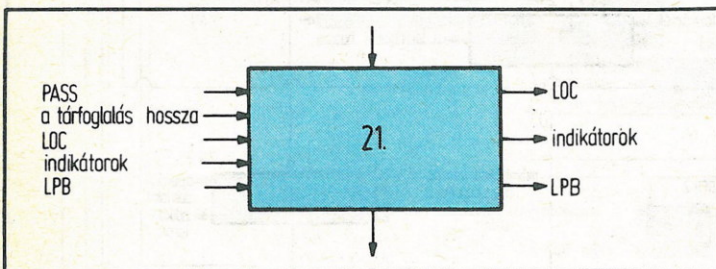
1. Paraméterlekérdező és kezdetiérték-beállító operátor

2. Forrásprogram-olvasó operátor nem lemez bemeneti perifériáról
3. Forrásprogram-olvasó operátor mágneslemezzel
4. Karakterlánc-mozgató operátor
5. Egy forrásprogramot mezőkre bontó operátor
6. Több-bites párhuzamos komparátor
7. Formális-aktuális paramétercserét végző operátor
8. Címke-táblában kereső és címkeinformációt szolgáltató operátor
9. Címkeinformációt a címke-táblában elhelyező operátor
10. Többszörös címke-definiálást kezelő operátor
11. Címke-táblát lemezre író operátor
12. Makróhívást felismerő operátor
13. Makrókifejtést indító operátor
14. Műveletikód-kereső és műveletkód-információt szolgáltató operátor
15. Direktíva-felismerő operátor
16. Operandusmező-kiértékelő operátor
17. Tárgykód-meghatározó operátor
18. Tárgyprogram-készítő operátor
19. Direktíva-feldolgozó operátor
20. Forrásprogramot mágneslemezre író operátor
21. Sorfeldolgozási ciklust lezáró operátor
22. A fordítás első menetét lezáró operátor
23. Hibaüzenet-beállító operátor
24. Fordítási listát készítő operátor

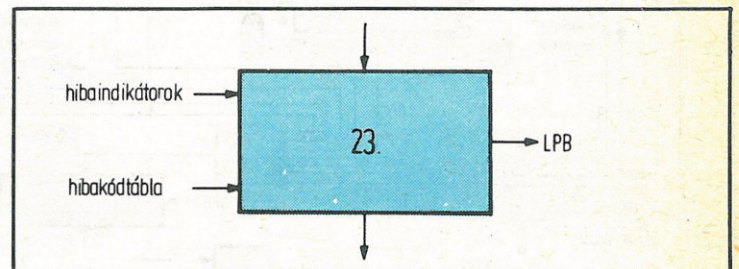
Az ábra áttekinthetősége érdekében egyes operátoroknál azokat a bemeneti és kimeneti változókat nem tüntettük fel, amelyeknek az adott menetben nincs szerepük.

Ahol egy operátor bemeneti vagy kimeneti változói között egy periféria szimbóluma jelenik meg, ott utalunk e periféria szerepére is. A szimbólumokba beírt betűk jelentése:

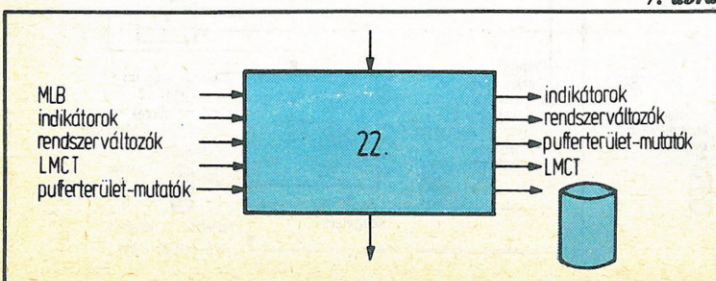
- a: az eredeti vagy a kifejtett forrásprogram adatállománya mágneslemezen,
b: makródefiniáció adatállománya mágneslemezen,

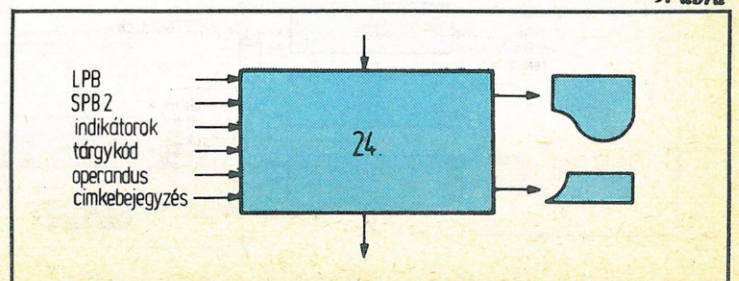
6. ábra

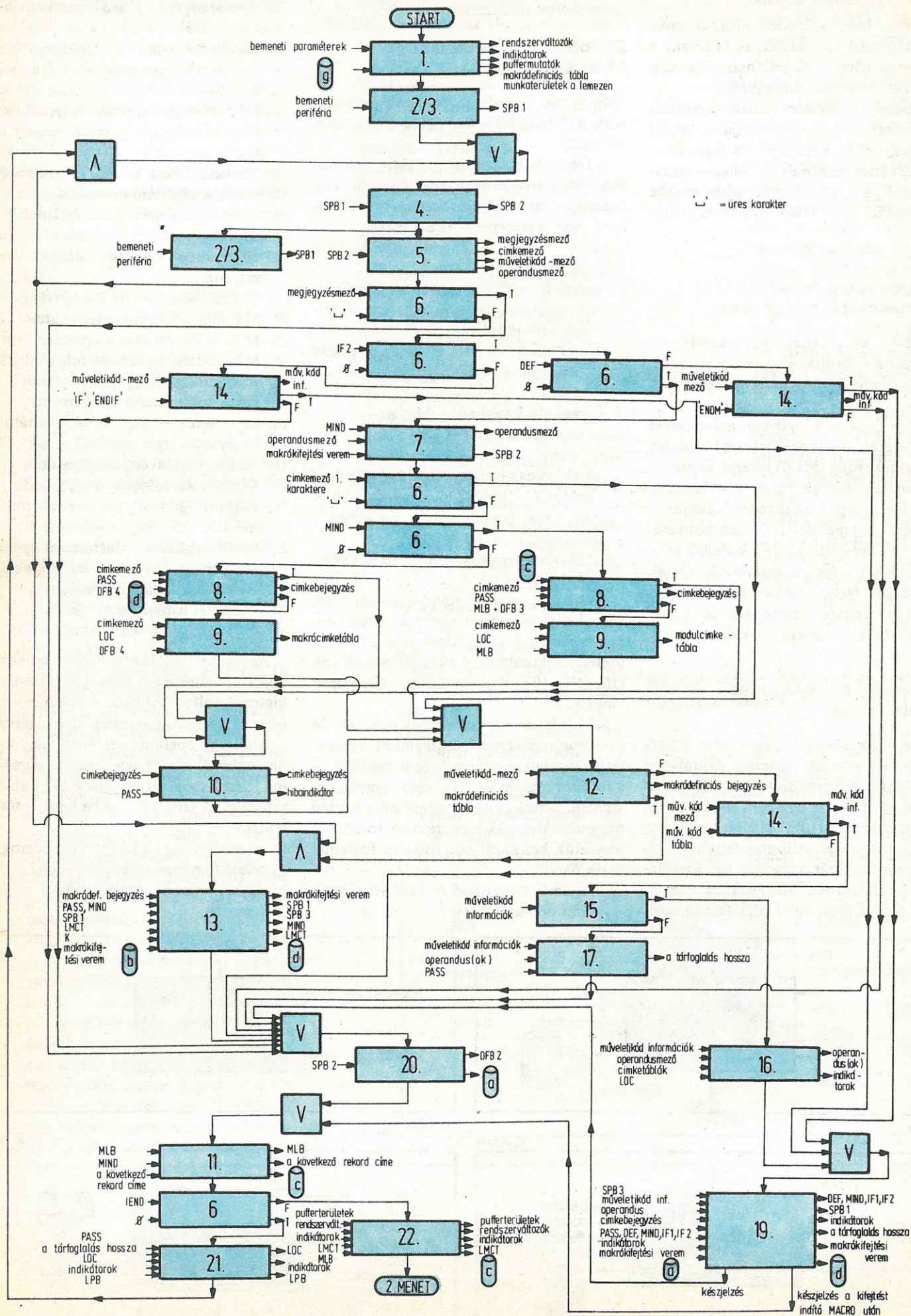
8. ábra

7. ábra

9. ábra

BASIC és gépi kód

Utoljára a 65XX mikroprocesszor család regisztereiről és az áprilisi számban megjelent segédlet használatáról volt szó, és megismerkedtünk néhány vezérlésátadó utasítással is. Most ezek gyakorlati alkalmazására látunk egy példát.

A kiszámított GOTO programjának elkészítését fogjuk a korábbinál részletesebben megismerni. A gépi kódú rutin BASIC betöltőprogramja a júniusi számban jelent meg. Itt csak a VC20-ra készült változat programozását írom le, de a táblázat segítségével az eljárás könnyen adaptálható a másik két géptípusra is. A táblázatban szerepelnek olyan címek is, melyek a kész programba nem kerülnek bele, de a leírásban hivatkozom rájuk.

A használandó ROM-rutinok

A készítenő program három, a gép ROM-jában tárolt szubrutint hív meg, majd a negyedikre ugorva visszatér a BASIC-be. Ismerjük meg közelebbről ezeket a ROM-rutinokat.

A VC20-on a \$C8A0 címről indul a GOTO utasítás hagyományos feldolgozása. Itt egy szubrutint hívó utasítás (JSR \$C96B) van, mely egy olyan alprogramot hív meg, amely a BASIC forrásprogramban található egész számot beolvassa a programból (és egyúttal természetesen át is lépi), majd ezt a számot címformátumú egész számmá alakítva tárolja a \$14—\$15 címeken. A címformátumú egész olyan kétbájtos, előjel nélküli egész szám, melynek tárbeli elhelyezése-nél az alacsony helyértékű bájtt — a már többször említett módon — megelőzi a magas helyértékűt.

Eljárásunkban ezt a szubrutint olyannal helyettesítjük, amely nemcsak egész számot, hanem tetszőleges aritmetikai kifejezést is ki tud értékelni. Ezt két lépésben hajthatjuk végre. Az elsőben a JSR \$CD8A utasítással beolvassuk a BASIC szövegből az aritmetikai kifejezést, és kiértékelve azt, az eredményt a lebegőpontos akkumulátorba tesszük. Ez egy olyan terület, ahol a gép a valós típusú számokat tárolja feldolgozás közben. A második lépésben ezt a valós számot alakítjuk a \$D7F7 címen található szubrutinnal címformátumúra, egyúttal el is helyezzük a \$14—\$15 című bájtokon.

Ezen kívül még egy ROM-rutint használunk. Ennek a címét érdemes megjegyezni, mert a paraméteres SYS utasításoknál gyakran találkozunk vele: \$CEFD. Ez a

VC20	C64	C16
\$C8A0	\$A8A0	\$8D4D
\$C8A3	\$A8A3	\$8D50
\$C96B	\$A96B	\$8E3E
\$CD8A	\$AD8A	\$9714
\$CEFD	\$AEFD	\$9491
\$D7F7	\$B7F7	\$9DE4

A hivatkozott ROM-címek összehasonlító táblázata

\$033C	JSR \$CEFD	20 FD CE	828: 32 253 206
	JSR \$CD8A	20 8A CD	32 138 205
	JSR \$D7F7	20 F7 D7	32 247 215
	JMP \$C8A3	4C A3 C8	76 163 200
	1	2	3

SYS utasítást az első (itt egyetlen) paramétertől elválasztó vessző meglétét figyeli, hiánya esetén SYNTAX ERROR hibaüzenetet ad. Többparaméteres SYS utasításoknál a paramétereket elválasztó vesszők meglété is ezzel a szubrutinnal ellenőrizzük.

Végül visszatérünk GOTO utasítás további feldolgozásához. Ez úgy történik, hogy egy JMP utasítással a kihagyott utáni utasításra ugrunk. Ennek címe: \$C8A3. Innen a feldolgozás ugyanúgy folytatódik, mintha a hagyományos GOTO-t használtuk volna.

A programozás

A szükséges címek ismeretében hozzáfoghatunk a programozáshoz. Először az ábrán látható programnak az 1-es számmal jelölt részét készítjük el. Az indulási cím felírása után sorba felírjuk a szükséges szubrutinhívó utasításokat és a záró ugró utasítást.

A sorrend:

- a vessző ellenőrzése és átlépése,
- az aritmetikai kifejezés kiértékelése és elhelyezése a lebegőpontos akkumulátorban,
- a lebegőpontos akkumulátorban lévő szám címformátúra alakítása és elhelyezése,
- a GOTO feldolgozása a hagyományos módon.

Ezután következik az ábrán 2-vel jelölt rész elvégzése. A segédletből kikeressük a hárombetűs emlékeztetőkóddal jelölt utasítás hexadecimális gépi kódját, és feljegyezzük. Utána írjuk az utasítások operandusát, mely a mostani program mindegyik sorában egy-egy tárcím, címformátumban, azaz a bájtok sorrendjét felcserélve.

Befejezésül a hexadecimális számokat kicseréljük a decimális megfelelőjükkel, ahogyan az ábra harmadik részén látható. Ezután egy rögtönzött betöltőprogrammal a szükséges helyre bevisszük a gépi kódú utasításokat:

1 FOR I=828 TO 828+11

2 READ A : POKE I,A

3 NEXT

4 DATA ...

A DATA utasításba írjuk az ábra harmadik részén lévő számokat. Futtatás előtt célszerű háttértárolóra kimenteni az egészet, hogy esetleges hiba esetén ne kelljen újra kezdeni a program bevitelét.

A C64-en ugyanezt a módszert alkalmazhatjuk, csak a szubrutinok címe más, a megfelelő címek a táblázatból kereshetők ki. A C16-ra vonatkozó címeket is a táblázatban lehet megtalálni, de itt csak a programozás első része egyezik meg a VC20-éval. A beépített monitor feleslegessé teszi a következő lépéseket, a kézi asszembálást. Hívjuk meg a BASIC MONITOR utasításával a monitort, majd írjuk be a következő sort:

A 033C JSR \$9491

A monitor lefordítja ezt az utasítást, kiírja az eredményt, majd a következő szabad címet. Vigyük be a következő utasításokat is, de most már csak az utasításkódot az operandussal. Az utolsó programsor bevitel után kiírt címre válaszoljunk a RETURN billentyű azonnali lenyomásával, aztán az X monitorparanccsal térjünk vissza a BASIC-hez. A program kimentéséről a C16-nál majd később lesz szó.

Az eljárás használata

A futtatás után a betöltőprogram törölhető. Ezután az eljárás használható akár programból, akár közvetlen módban. A különbség az, hogy a GOTO sor-szám alakú utasításon kívül a SYS 828, aritmetikai kifejezés alakú is használható. Ez az utasítás arra a sorra adja át a vezérlést, amelynek sorszáma az aritmetikai kifejezés aktuális értékével megegyezik. Ha ez az érték nem egész, akkor az eljárás csak az egész részét veszi figyelembe. Ha az eredményként kapott számnak megfelelő sor nem létezik, UNDEF'D STATEMENT hibajelzést kapunk.

BARNA LÁSZLÓ

Z80 programozási gyakorlatok

A gépben számokat előjelesen és előjel nélkül ábrázolhatunk. Előjel nélkül rendkívül egyszerűen, a szokásos kettes számrendszerbeli alaknak megfelelően; előjelesen ún. kettes komplementes ábrázolási módal. Ha n biten kettes komplementes ábrázolással akarunk felírni m számot, akkor ha az nem negatív, a kettes komplementes alak megegyezik az előjel nélküli ábrázolásmóddal; ha m negatív, akkor az $m + 2^n$ szám kettes számrendszerbeli alakjával. Ennek lényegét mutatja négy bitre az 1. ábra.

Természetesen lehet öt, hat... stb. biten is ábrázolni kettes komplementes kódban számokat. Célszerű a központi egység (CPU) belső felépítése és utasításkészlete miatt 8 vagy 16 biten ábrázolni az egészet, és mivel nyolc bit csupán a $(-128, 127)$ intervallumba eső számokat enged meg, ezért a legtöbb interpreter és fordító az egész számokat 16 biten ábrázolja.

Sorozatunk e cikkében azt fogjuk megnézni, hogy hogyan lehet az ilyen alakban felírt számokkal számolni. Ha az ADD vagy SUB utasítást használjuk, és nincs túlcsoordulás, azaz az eredmény a $(-2^{n-1}, 2^{n-1}-1)$ intervallumba esik, $n=8$ vagy $n=16$, akkor helyes eredményt kapunk az operandusok előjelétől függetlenül. Egy szám előjelét megállapíthatjuk csak a legfelső bit vizsgálatával, ugyanis ha ez egy, akkor a szám negatív, ha nulla, akkor a szám pozitív vagy nulla.

Érdekes azt is megfigyelni, hogy ha egy szám minden bitjét az ellenkezőjére váltjuk, majd a számhoz hozzáadunk egyet, akkor eredményül pontosan a szám mínusz egyszeresét kapjuk (2. ábra), egy esetet kivéve. Ez az eset a -2^{n-1} (n a bitek száma), ugyanis a pozitív számokat csak $2^{n-1}-1$ -ig tudjuk ábrázolni. Ha -2^{n-1} számra végezzük el a műveletet, akkor önmagát kapjuk eredményül.

Néhány gyakorlat a kettes komplementes kódábrázolás teljes megértéséhez. Írjuk fel négy- és nyolcbites alakban -1 -et és -8 -at. Számoljuk ki a megadott eljárással az ellentettjüket. Annak, aki most találkozott először ezzel az ábrázolással, azt ajánlom, hogy próbálja meg előbbi állításaimat bizonyítani, és gondolja végig, hogy IX vagy IY regiszterrel való címzésnél hogyan adódik ki a végleges cím, illetve hogy a relatív ugrásoknál hogyan kell kiszámítani az ugrás hosszát. Most pedig nézzük meg a példákat.

1. Írjunk szubrutint, amely HL-ben adott előzetes számnak kiszámítja az abszolút értékét! Carry jelezze a hibát!

A HL regiszterpárban, 16 biten $(-2^{15}, 2^{15}-1)$ intervallumba eső egész számokat

tudunk ábrázolni. Ez a két szám hexadecimálisan és binárisan

$+2^{15}-1 = 7FFFh = /$

0111 1111 1111 1111

$-2^{15} = 8000h = 1000 0000 0000 0000$

A HL-ben levő szám akkor negatív, ha H hetes bite 1. A biteket általában jobbról balra nullától hétig vagy tizenötig számozzuk, így a nullás bit 2^{10} , az egyes bit 2^{11} stb. helyiértéknek felel meg. Az abszolút érték fogalmát definiáljuk a szokásos módon. Ha a szám nem negatív, akkor maga a szám, ha negatív, akkor a mínusz egyszerűsége. Gondban csak akkor vagyunk, ha HL értéke -2^{n-1} . Ebben az esetben kell hibát jeleznünk. (1. program)

Ha HL nem negatív, akkor a carry bitet töröljük és visszatérés. Ha negatív, akkor átváltjuk az ellentettjére. Ezt két lépésben tehetjük meg, külön az alsó, majd a felső bájtot negálva, és növelve eggyel HL-t. A -2^{15} számot kivéve az eredmény mindig helyes és pozitív. -2^{15} -re a szubrutin lefutása után HL értéke változatlan marad, így tehát azt, hogy HL-ben ez a szám volt-e eredetileg, könnyen eldönthetjük az eredmény előjelének vizsgálatával. Ha ez a bit, a H regiszter hetes bite 1, akkor a szám negatív, pontosabban -2^{15} , és így az SLA A hatására a carry bit egy lesz, különben nulla.

Az előző részben arról is volt szó, hogy a carry bitet az OR A vagy az AND A utasítással is törölni lehet. Vajon itt miért nem ezt alkalmaztuk? Ha felcseréljük az előjelvizsgálatot és a carry bit törlését, akkor lehet-e ezen utasítások valamelyikét használni? Próbáljuk meg elkészíteni a program dokumentációját!

2. Írjunk szubrutint, amely HL és DE regiszterpárokból adott előjeles számokat összeadja! Carry bit jelezze a túlcsoordulást!

Az összeadásra lehet használni az ADD utasítást, csupán a túlcsoordulást kell figyelni. Ezt az előjelek vizsgálatával tehetjük meg. Ha a két szám előjele különböző, akkor nem lehet túlcsoordulás, mert az eredmény nagyobb mint a negatív, és kisebb mint a nem negatív operandus. Ha a két előjel megegyezik, akkor az eredmény előjelének is ugyanannak kell lennie. (2. program)

A kizáró VAGY-ok alkalmazásakor koncentráljunk csak a hetes, azaz előjelbitre. Ha a két előjel egyezik, vagyis H és D regiszterek előjelbitje azonos, akkor a kizáró vagy művelet hatására az akkumulátor hetes bite nulla, különben egy. Ez a bit kerül a carry bitbe. Ha különböző a két előjel, akkor összeadjuk a két számot, és mivel bizonyos, hogy nem volt hiba, majd a vissza-

térés előtt töröljük a carry bitet. Ha egyezik a két előjel, akkor az LB címkénél folytatódik a futás. Itt az akkumulátor hetes bitjébe kerül a közös előjel, majd az összeadás után, az eredmény előjelével vett kizáró VAGY művelet hatására az akkumulátor hetes bite egy lesz, ha a két előjel különböző, nulla, ha nem változott az előjel, azaz ha nincs túlcsoordulás, és a shiftelő utasítás ezt a bitet viszi a carry bitbe. A rutin megváltoztatja az A regiszter tartalmát. Az LB címkével megjelölt sorba írhattunk volna LD A,D utasítást is, a későbbiek folyamán azonban felhasználjuk, hogy nem ezt választottuk.

3. Írjunk szubrutint, amely HL-ből kivonja DE-t! Tekintsük HL-t és DE-t előjeles számoknak! Carry bit jelezze a túlcsoordulást!

Definiáljuk úgy a kivonást, mint az ellentett hozzáadását! Egy esetben nem tehetjük meg ezt, ha DE értéke -2^{n-1} . Ezt az esetet külön kell kezelni. Szükségünk van tehát egy olyan szubrutinra, amely egy számot az ellentettjére vált, és jelzi, ha éppen -2^{n-1} -ről van szó. Ilyen rutinunk már van. Ha az abszolút értéket számító programba a MINUSZ címkével jelölt helyen lépünk be, akkor az HL-t az ellentettjére váltja. Ha ezután carry=0, akkor használjuk a PLUS1 rutint. Ha carry=1, akkor is össze kell adni HL-t és DE-t, de DE előjelét pozitívnak kell tekinteni annak ellenére, hogy D előjelbitje egy. Ha az összeadó rutinba a PLUS1 címnél lépünk be, és az akkumulátorba H regiszter értékét töltjük, akkor a szubrutin mindenütt pozitívnak tekinti DE-t. (3. program)

Mivel MINUSZ rutin HL-t változtatja, nekünk viszont DE mínusz egyszerűsége van szükségünk, ezért a szubrutin meghívása előtt és után ki kell cserélni HL és DE regiszterpárokat. A csere nem változtatja meg carry bit értékét, és ha éppen -2^{15} a kivonandó, akkor az akkumulátor hetes bitjébe H előjelét tesszük, ami ha nulla, akkor egyezik, ha egy, akkor különbözik DE előjelétől, mivel DE-t pozitívnak tekintjük. A PLUS1 belépési címnél ennek a bitnek ugyanez a jelentése, amikor az összeadó rutin fut. A JP PLUS1 utasítás ugyanazt teszi, mint az egymást követő CALL PLUS1, RET utasítások. A program megváltoztatja az A regiszter tartalmát.

4. Írjunk szubrutint, amely HL értékét megszorozza tízzel. Carry jelezze a túlcsoordulást! Tekintsük HL-t előjel nélkülinek!

A legegyszerűbb megoldás, ha HL értékét áttöltjük BC-be vagy DE-be, és kilencszer hozzáadjuk HL-hez. Ez a megoldás azonban lassú. Ha HL-hez önmagát adjuk,

azzal kettővel szoroztuk. Ha ismét hozzáadjuk önmagához, akkor az eredeti érték négyszeresét, ha ismét hozzáadjuk önmagához, akkor nyolcszorosát stb. kapjuk. Ilyen módszerrel ki tudjuk számítani HL bármely kettőhatványos szorozását. A tíz nem kettőhatvány, de mint bármely szám, felírható kettőhatványok összegeként, azaz felírható kettes számrendszerben. A $10 = 2^3 + 2^1 + 1$ összefüggést felhasználva gyorsá válik a tízzel való szorzás. HL-t szorozzuk kettővel, azaz hozzáadjuk önmagához, ezt az értéket eltesszük BC-be, majd még kétszer szorozzuk kettővel, és hozzáadjuk a BC-be eltett értéket. Ha bárhol túlsordulás van, akkor HL tízszerese nem fér el 16 biten. Bármelyik RET utasításnál is ér véget a program, a carry bit jelzi a túlsordulást. (4. program)

A szubrutin felhasználja BC regiszterpárt is.

A most következő program előtt meg kell hogy álljak egy pillanatra. Az első részben gépfüggetlen példákat ígértem. A továbbiakban azonban szükségessé válik valamilyen gépi reprezentációhoz való kötődés. Így a következő példában feltételezzük egy PRNA nevű szubrutin létezését, amely a regiszterek értékének megváltoztatása nélkül az akkumulátorban lévő ASCII karaktert kiírja például a képernyőre. Ez a szubrutin gépfüggő. A gép leírásában többnyire megtalálható valamilyen formában, hogy hogyan kell egy ilyen rutint megírni.

5. Írjunk szubrutint, amely HL-t mint előjel nélküli egész számot kiírja a standard kimenetre decimálisan!

A szám maximum $2^{15} - 1$ lehet. Ez decimálisan 65 535, tehát kisebb, mint százezer. Az algoritmus az első közelítésben a következő: addig vonunk le HL-ből 10000-et, hogy az még éppen negatívvá ne váljon. Ahányszor ezt megtettük, az a tízezres helyiértéken álló számjegy. Ezt kiírjuk. HL-ben ezután az eredeti érték 10000-rel való osztási maradéka van. Ezt a műveletet megismételjük ezer, száz, tíz levonogatásával is, majd a maradékot, ami az egyesek helyén álló számjegy, is kiírjuk. Mit ad eredményül ez az algoritmus, ha HL-ben 32 van? A standard kimeneten 00032 fog megjelenni.

Valahogy el kellene kerülni, hogy a bevezető nullák kiiródjanak. Az nem lehet megoldás, hogy ha a kurrens digit nulla, akkor nem írjuk ki, mert így 102 helyett 12 jelenne meg. Akkor nem kell csak kiírni a nulla karaktert, ha az bevezető nulla, azaz még nem írtunk ki egy számjegyet sem, de ettől függetlenül az utolsó számjegyet mindenképpen ki kell írni. Így HL=0 esetén is helyesen fog működni a program. A C regiszterben tároljuk, hogy volt-e már számjegykiírás. A program elején C-t nul-

lázunk, ez jelzi, hogy még nem írtunk ki egy karaktert sem. Minden számjegy kiírása után C-t növeljük eggyel, így a szubrutin lefutása után C a kiírt jegyek számát mutatja. Mivel ez maximum öt lehet, így nem kell attól félni, hogy a növelés következtében C nullává válik. Az akkumulátort azért nullázzuk minden kiírás előtt, mert ebben a regiszterben számoljuk, hogy DE-t hány-szor tudjuk levonni HL-ből. (5. program)

A számláláshoz felhasználtuk a már megírt összehasonlító rutint. Ennek visszatértekor carry=0, ha HL nagyobb vagy egyenlő mint DE; ekkor le kell vonni HL-ből DE-t. Mivel carry=0, ezért nem kell törölni. Ha carry=1, azaz nem lehet többször levonni, akkor meg kell vizsgálnunk, hogy nulla bájt-ról van-e szó. Ha nem, akkor A-t átalakítjuk ASCII kódra, kiírjuk a karaktert, és növeljük C-t. C-ben mindig a már kiírt karakterek száma van. Ha nulla bájt-ról van szó, akkor a NULL címkénél folytatódik a program. Ha még nem írtunk ki egy jegyet sem, akkor most a nullát sem írjuk ki, ha már volt, akkor kiírjuk. Az utolsó jegy mindenképpen kiiródik, mert itt nincs szükség számlálásra, és így a vizsgálatot is kihagyhatjuk. Tízezret, ezret, százat a DE regiszterpárba töltöttünk, tízet elég az E-be, mert ekkor D-ben már nulla van. Felhasználtuk azt is, hogy a feltételezett PRNA rutint nem változtatja meg a regiszterek értékeit. A program az A,C,D,E,H és L regisztereket használja fel. Meg lehet írni valamilyen rövidében is a programot, az összehasonlító rutint hívása nélkül is, így valamivel gyorsabb.

6. Írjunk szubrutint, amely HL-t mint előjeles egész számot kiírja a standard kimenetre decimálisan!

Az előző program megírása után ezt a problémát már nem nehéz megoldani. Ki kell írni HL előjelbitjének megfelelően egy "+" vagy "-" jelet, esetleg csak szóközt, meghívni az abszolút értéket számító szubrutint, nem kell törölni a túlsordulással sem, és kiírni HL-t mint előjel nélküli egész számot. (6. program)

A program A,C,D,E,H és L regisztereket használja fel.

Assembly programozás során, de főleg gépi kódú programozásnál gyakran találkozunk a tizenhatos vagy más néven hexadecimális számrendszerrel. A kódtáblázatok ilyen alakban adják meg a kódokat, és a legtöbb monitorprogram is ezt a számrendszert használja. A következő két feladat ehhez a számrendszerhez kapcsolódik.

7. Írjunk szubrutint, amely a HL címen lévő kétbájtos számot kiírja a standard kimenetre hexadecimális alakban.

.1 Program

```
ABS BIT 7,H ;az előjel vizsgálata
SCF ;carry
OCF ;törlése
RET Z ;ha Pozitív volt a szám
MINUSZ LD A,L
CPL ;alsó bájít
LD L,A ;megálása
LD A,H
CPL ;felső bájít
LD H,A ;megálása
INC HL
LD A,H ;a legfelső bitet
SLA A ;carrybe toljuk
RET
```

.2 Program

```
PLUS LD A,D ;az előjelek
XOR H ;vizsgálata
PLUS1 SLA A
JR NC, LB ;egyeznek az előjelek
ADD HL, DE
AND A ;carry törlése
RET
LB LD A,H ;a közös előjel
ADD HL, DE
XOR H ;az eredmény előjele
SLA A ;carry flagbe
RET
```

3 Program

```
KIV EX DE, HL ;ellentetre
CALL MINUSZ ;váltás
EX DE, HL
JP NC, PLUS ;sima összeadás
LD A,H ;előjel bit
JP PLUS1
```

4 Program

```
TEN ADD HL, HL ;szorzás kettővel
RET C ;carry=1 => túlsordulás
LD B,H ;BC-be az érték
LD C,L ;kétszerese
ADD HL, HL ;négyzeres
RET C
ADD HL, HL ;nyolcszoros
RET C
ADD HL, BC ;tízzeres
RET
```

.5 Program

```
OUTNUM XOR A ;C és A
LD C,A ;törlése
LD DE, 10000 ;tízezrek kiírátása
CALL OUTDIO ;tízezrek kiírátása
XOR A
LD DE, 1000 ;ezresek kiírátása
CALL OUTDIO ;ezresek kiírátása
XOR A
LD DE, 100 ;százazatok kiírátása
CALL OUTDIO ;százazatok kiírátása
XOR A
LD E, 10 ;D=0
CALL OUTDIO ;tízezsek kiírátása
LD A,L
JR LAST ;egyesek kiírátása
SZAML SBC HL, DE ;carry=0
INC A ;számlálás
OUTDIO CALL COMP ;hasonlítás
JR NC, SZAML
OR A ;nulla számjegy?
JR Z, NULL ;igen
LAST ADD A, '0' ;konverzió ASCII-ra
OUT CALL PRNA ;kiírás
INC C ;számjegyek számlálása
RET ;következő
NULL LD A,C ;ki kell-e
OR A ;írni?
RET Z ;zero=1, nem
XOR A ;A-ba újra nulla
JR LAST
```


A három- dimenziós ábrázolás

A CAD (Computer Aided Design) rendszerek fogalmán tágabb értelmezésben a számítógéppel segített tervezést értjük, melybe a rajzi megjelenítés, a térbeli ábrázolás, a formatervezés éppúgy beletartozik, mint a statikai számítások, költségvetés készítése vagy az anyagmennyiségek meghatározása. Szűkebb értelmezésében a CAD fogalmán a rajzi megjelenítést értjük: 2 dimenziós alaprajzok, nézetrajzok, metszetek (2D-rendszerek), formatervek, 3 dimenziós tömegvázlatok (3D-rendszerek) számítógépes előállítását.

Annak ellenére, hogy a CAD rendszerek többsége nagy központi egységgel, 16 vagy 32 bites processzorral, nagy kapacitású gyors háttértárolókkal, nagy felbontású grafikával (1024*1024 pont) rendelkező számítógépekre készült, több 8 bites mikro-gepre írt, sikeres CAD rendszer is bizonyítja, hogy mikroszámítógépekre is lehet professzionális színvonalú programokat készíteni (SCRIBE—Apple II/e).

A háromdimenziós tömegek és terek két-dimenziós síkon való ábrázolásának leg-szemléletesebb, a műszaki rajzok és tervek világában nem járatos felhasználók számára is közérthető módja az axonometria és a térbeli képi látvánnyal megegyező perspektíva.

Évszázados út volt, míg a perspektív ábrázolás törvényeit felismerték, és az összefüggések leírhatóvá váltak. A XV. században jelentek meg az ezzel kapcsolatos első munkák, melyeket a mai napig igen sok további tanulmány, könyv követett.

A pontos perspektív rajzok előállításának eszköze a szerkesztés volt, bár történetek kísérletek mechanikus szerkesztőgépek kifejlesztésére is. Annak ellenére, hogy a perspektív ábrázolás matematikai összefüggéseit már régen megfogalmazták, a számítás, mint perspektívaszerkesztési eljárás csak a számítógépek megjelenésével kaphatott létjogosultságot, általános gyakorlati felhasználása pedig a grafikus printerek és a plotterek elterjedésével vált lehetővé.

A 3 dimenziós programrendszerek bonyolultsági foka különböző. Az igényesebb rendszerekben a takart élek törlése, vetett

1000	=	-8
1001	=	-7
1010	=	-6
1011	=	-5
1100	=	-4
1101	=	-3
1110	=	-2
1111	=	-1
0000	=	+0
0001	=	+1
0010	=	+2
0011	=	+3
0100	=	+4
0101	=	+5
0110	=	+6
0111	=	+7

1. ábra.

$$\begin{array}{r} 01100111 \\ + 10011000 \\ \hline 11111111 \end{array}$$

$$\begin{aligned} A + \bar{A} &= 2^n - 1 \\ \bar{A} + 1 &= 2^n - A \\ \bar{A} + 1 &= -A \end{aligned}$$

2. ábra

A feladat megoldásához először próbáljunk meg egy segédprogramot írni, amelynek bemenő adata egy "0" és "F" közé eső egész szám az akkumulátorban, és amely ezt a számot kiírja hexadecimálisan. Ehhez át kell alakítani a számot a megfelelő ASCII kódra. Ha a szám kisebb mint tíz, akkor "0"-t kell hozzáadni, ha nagyobb mint kilenc, akkor „A”-10-et. Ezt csinálja a program HEX címkétől kezdődő része. Ezek után nincs más dolgunk, mint az akkumulátor alsó négy bitjébe belevarázsolni egymás után először a felső, majd az alsó bájt rendre felső, majd alsó félbájtját, és mindig meghívni a HEX címkétől kezdődő részt. Eltolási műveletre legalkalmasabb az RLD utasítás. Általában, ha azt külön ki nem hangsúlyozzák, akkor egy Z80-as rendszerben mindig az alacsonyabb címen van az alacsonyabb, a magasabb címen a magasabb helyiértékű bájt. Ez csupán szokás, de ezt segítik a központi egység 16 bites adatmozgató utasításai is, érdemes ehhez a szokáshoz ragaszkodni. Ha a HL címen levő számról beszélünk, akkor HL az alacsonyabbik értékű bájtra mutat, ezért kell HL-t növelni a szubrutin elején. Az AND műveletre azért van szükség, mert nem tudjuk, hogy mi volt az akkumulátor eredeti tartalma, és nekünk az kell, hogy a felső négy bit nulla legyen. Az AND n utasítás eredménye, ha n valamely kettőhatvány mínusz egy, mindig az akkumulátor eredeti tartalma n+1-gyel való osztási maradéka. (7. program)

A program használja A,C,H és L regisztereket, de csak C értékét írja felül. Próbáljunk meg ezzel a szubrutinnal kilistáztatni a ROM egy darabját! Miért nem lehet?

8. Írjunk szubrutint, amely a HL regiszterpárban lévő számot kiírja a standard kimenetre hexadecimális alakban! Használjuk fel az előző szubrutint!

Ha fel akarjuk használni az előző szubrutint, akkor ahhoz HL értékét le kell tenni valamilyen memóriahelyre, és a címet tölteni HL-be. Legyen ez a memóriahely, ahova HL-t tesszük, a verem (stack). A címe benne van a veremmutatóban. Valahogyan át kell juttatni HL-be. Mivel erre nincs utasítás, ezért két lépésben valósítjuk meg. (8. program)

Érdeemes a program kapcsán megjegyezni, hogy a veremmutató mindig az utoljára eltett bájtra mutat. HL-t nem csupán azért kell kivenni a veremből, hogy megmaradjon az eredeti értéke, hanem azért is, hogy a RET utasítás a megfelelő értéket találja a veremben.

VERHÁS PÉTER

```
6 Program
-----
OUTDEC BIT 7,H ;előjelvizsgálat
JR Z,POZ
LD A,'-' ;mínusz előjel
IR CALL PRNA ;előjel kiírás
CALL ABS ;abszolútérték
JP OUTNUM ;szám kiírása
POZ LD A,'+' ;lehet szóköz is
JR IR
```

```
7 Program
-----
OUTHEX INC HL ;két bájt
LD B,2 ;akkumulátorba
BK RLD ;felső fél bájt
CALL HEX ;akkumulátorba
RLD ;alsó fél bájt
CALL HEX ;alsó bájtra visszalépés
DEC HL
BITZ BK
INC HL
RET
HEX LD C,A ;A elmentése
AND 0FH ;maszkolás
CP 10
JR C,SKIP ;ha kisebb mint 10
ADD A,'0'-0-10
SKIP ADD A,'0'
CALL PRNA ;kiírás
LD A,C ;eredeti tartalom
RET
```

```
8 Program
-----
OUTHLX PUSH HL ;a stack tetejére
LD HL,0 ;HL-be
ADD HL,SP ;SP értéke
CALL OUTHEX
POP HL ;HL vissza
RET
```



```

5000 REM -5-PERSPEKTIVA SZAMTASA-----
5010 GOSUB1250
5020 PRINTAT(5,10):1 --- MONITOR VAGY TV
5030 PRINTAT(5,12):2 --- PRINTER (MPS-001)
5040 PRINTAT(5,14):3 --- PLOTTER (1520)
5050 GETEL$
5060 IFFL<>1 THEN GOSUB120
5070 IFFL$="1" THEN GOSUB5010
5080 IFFL$="2" THEN GOSUB5700
5090 IFFL$="3" THEN GOSUB5740
5100 IFFL$=CHR$(32) THEN 1010
5110 GOT05050
5120 PRINTAT(2,23) TURELEM
5130 IFAL(5)=AL(2) THEN AL(5)=AL(5)+AL(5)/1000000
5140 IFAL(5)=AL(2) THEN AL(5)=AL(5)+0.000001
5150 GA=CATN(CAL(6)-AL(3))/(CAL(5)-AL(2))
5160 FI=CATN(CAL(4)-AL(1))/(CAL(5)-AL(2))
5170 S1=SIN(FI):C1=COS(FI)
5180 S2=SIN(GA):C2=COS(GA)
5190 FORI=1 TO IM
5200 X1=X(I)-AL(1)
5210 Y1=Y(I)-AL(2)
5220 XX(I)=-X1*C1+Y1*S1
5230 YY(I)=X1*S1+Y1*C1
5240 NEXTI
5250 FORI=1 TO IM
5260 Y1=YY(I)
5270 Z1=Z(I)-AL(3)
5280 YY(I)=Y1*C2+Z1*S2
5290 ZZ(I)=-Y1*S2+Z1*C2
5300 NEXTI
5310 NA=1:J=0:J=0
5320 FORI=1 TO IM
5330 IFYY(I)<>0 THEN XX(I)=XX(I)/YY(I):YY(I)=ZZ(I)/YY(I)
5340 NEXTI
5350 XN=XX(I):YN=YY(I):XK=XX(I):YK=YY(I)
5360 FORI=2 TO IM
5370 IFXX(I)>XN THEN XN=XX(I)
5380 IFYY(I)>YN THEN YN=YY(I)
5390 IFXK(I)>XK THEN XK=XX(I)
5400 IFYK(I)>YK THEN YK=YY(I)
5410 NEXTI
5420 IFXN<>XK AND YN<>YK THEN 5470
5430 PRINTAT(02,23) HIBAS ADATBEADAS BRETURN
5440 GETA$
5450 IF A$<>CHR$(13) THEN 5440
5460 GOT01010
5470 NA=318/(XN-XK) .FL=1
5480 NI=199/(YN-YK)
5490 IF NI<NA THEN NA=NI
5500 J=-NA*XK+(319-NA*(XN-XK))/2
5510 J=-NA*YK+(199-NA*(YN-YK))/2
5520 FORI=1 TO IM
5530 X1=X(I)-XN
5540 XK(I)=319-X1
5550 Y1=Y(I)-YN
5560 IFAL(5)=AL(2) THEN YY(I)=199-Y1:FLSE:YY(I)=Y1
5570 NEXTI
5580 PRINTAT(2,23) KIVITELI ESZK02?
5590 RETURN
5600
5610 HIRESO,1:FF=1
5620 FORJ=1 TO JM-1
5630 IFE(J+1)=0ORE(J)=0 THEN 5050
5640 L INE XX(E(J)),YY(E(J)),XK(E(J)+1),YK(E(J)+1),1
5650 NEXTJ
5660 PAUSE:000:NRM
5670 RETURN
5680
5700 IFFF=0 THEN GOSUB5010
5710 CSET2: COPY:NRM
5720 RETURN
5730
5740 OPEN1,0,1
5750 IFFF=0 THEN GOSUB5010
5760 CSET2
5770 FORJ=1 TO JM
5780 IFE(J)=1) <> 0 AND E(J) <> 0 THEN 5000
5790 PRINT*1, "M", STR$(320-XX(E(J))), STR$(YY(E(J))), GOT05810
5800 PRINT*1, "D", STR$(320-XX(E(J))), STR$(YY(E(J)))
5810 NEXTJ
5820 CLOSE:1:NRM
5830 RETURN
5840
0000 REM -6-ADATTAROLAS-----
0010 REM RUTIN HELYE
0020 GOT01010
0030
7000 REM -7-KILEPES A PROGRAMBOL-----
7010 PRINT "S.G. VEGE" PND
7020
8000 REM -8-PONTOK KOORDINATAI-----
8010
8020 DATA 0, 0, 0
8030 DATA 5, 0, 0
8040 DATA 5, 9, 0
8050 DATA 0, 9, 0
8060 DATA 0, 0, 3
8070 DATA 5, 0, 3
8080 DATA 5, 9, 3
8090 DATA 0, 9, 3
8100 DATA -5, -1, 2.5
8110 DATA 5.5, -1, 2.5
8120 DATA 5.5, 10, 2.5
8130 DATA -5, 10, 2.5
8140 DATA 2.5, -1, 5.5
8150 DATA 2.5, 10, 5.5
8160 DATA 2.5, 0, 5.5
8170 DATA 2.5, 9, 5.5
8180 DATA 999 : REM PONTOK VEGE
8190
9000 REM -9-ELEK MEGADASA-----
9010
9020 DATA 1,2,3,4,1,5,15,6,7,16,8,5,0,6,2,0,7,3,0,8,4,0
9030 DATA 10,11,14,12,9,13,10,13,14,0
9040 DATA 999 : REM ELEK VEGE

```

— Távoli nézőpont esetében a perspektív torzulás egyre kisebb (fényképezésnél teleobjektív), igen távoli nézőpont esetében nézetrajzokat, illetve axonometrikus rajzokat kapunk.
A főpont koordinátáinak megadása:
— A főpont megadásával a nézési irányt

adjuk meg. A valóságú ábrázolás érdekében célszerű, ha a főpont a tárgy geometriai középpontjához közel esik.
— Amennyiben a néző és a főpont megfelelő koordinátái különböznek, úgy a számított ábra háromirányponthoz, ha egy koordináta azonos, úgy kétirányponthoz, ha két koordináta azonos, akkor egyirányponthoz a perspektív ábra.

3. A pontok koordinátáinak megadása

tetszőleges, célszerűen úgy történik, hogy az ábrázolandó tárgy méretei könnyen leolvashatóak legyenek.
A korlátozott terjedelem miatt a pontok koordinátáit beíró programrészt egy igen rövid rutin helyettesíti, melyben a pontok koordinátáit DATA sorokból READ ciklus olvassa be.
A rutin átírható, a pontok x, y és z koordinátáit kell az X(I), Y(I), Z(I) tömbökbe betöltenünk.

4. Élek megadása

A pontok összekötési sorrendjének megadását szolgálja. 0 számú pont megadása esetén az él nem rajzolódik meg (tollemlés). A programrészt itt is rövid DATA-READ ciklus helyettesíti.
A modul átírása esetén az összekötő pontok sorszámát kell megfelelő sorrendben az E(J) tömbbe töltenünk.

5. Perspektív ábra számítása és rajzolása

A rutin a térbeli koordinátatranszformá-

ció alapadatait, a képernyő méretének megfelelő nagyítás, vízszintes és függőleges eltolás nagyságát számítja, majd az egyes koordináták transzformációja után a képernyőre vagy plotterre történő rajzolás következik.

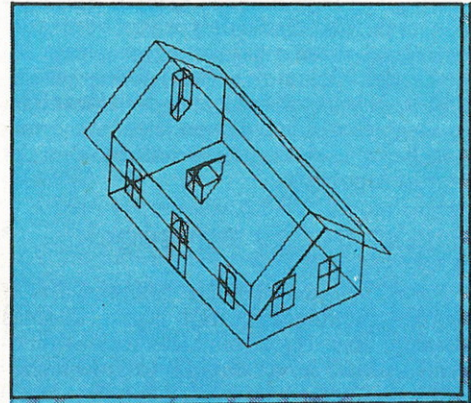
6. Adatkitétel és adatbehozatal

A pontok koordinátáit, a pontok összekötési sorrendjét, esetleg a perspektív alapadatokat, perspektív koordinátákat, perspektív ábrát háttértárolóra mentő és betöltő modul helye.
A program átírható és továbbfejleszthető. Működésének megértését és továbbfejlesztését az alábbi szakirodalom tanulmányozása segítheti:

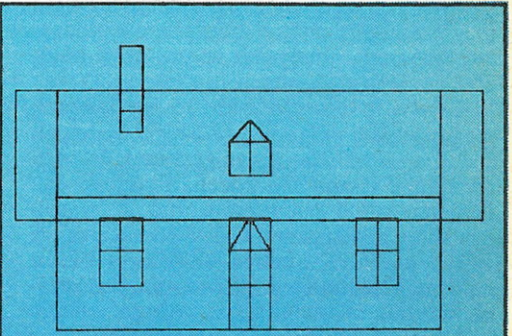
1. W. M. Newman—R. F. Sproull: Interaktív számítógépes grafika. Műszaki Könyvkiadó, 1985.
2. W. Heft: Einführung in CAD mit dem COMMODORE 64. Data Becker Gmbh, 1985.
3. M. Weber: 3—D—Grafik in Theorie und Praxis. IWT—Verlag, 1984.
4. J. Plate: Abbildung dreidimensionaler Objekte. MC 1986/2.
5. G. Pomaska: Alles darf man nicht zeigen. Chip, 1984/3.
6. G. Pezzi: Studio di Prospettive. MCmicrocomputer n. 31 giugno, 1984.
7. F. Danielowski—A. Pretzsch: Architekturperspektive. VEB Verlag, Berlin, 1969.
8. E. Gull: Perspektivlehre. Verlag für Architektur, Erlenbach—Zürich, 1946.

FEKETE ZOLTÁN

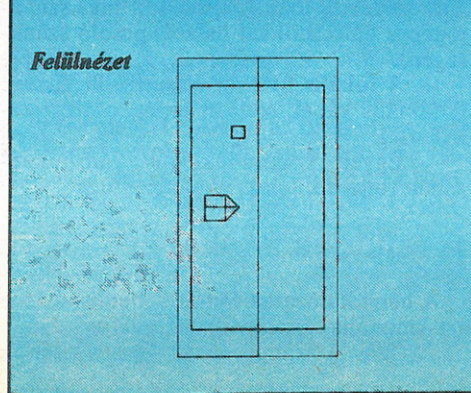
3. ábra. Távoli nézőpont felvételével eredményül kapott axonometrikus rajz

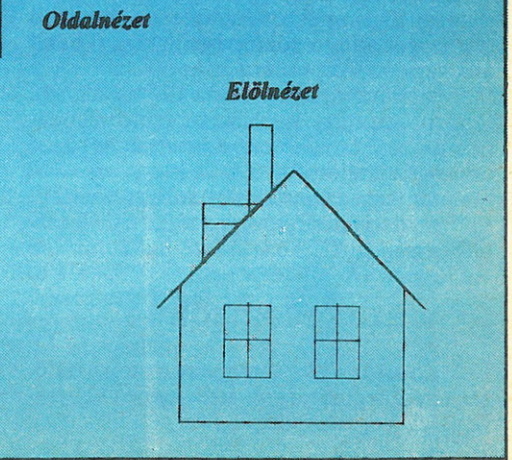
4. ábra. Nézetrajzok előállítására egyirányponthoz tartozó perspektív rendszer és távoli nézőpont felvételével

Oldalnézet

Felülnézet

Előlnézet

Az alkalmazásokban először a központi telepítésű számítógépekkel közeli vagy távoli — például postai távbeszélő-hálózaton keresztül — vonalkapcsolatban álló, többé vagy kevésbé intelligens terminálok rendszere terjedt el. Ebben a terminálhálózatban az egyes munkahelyekről a felhasználók közösen használták a központi telepítésű, nagy teljesítményű feldolgozó számítógép erőforrásait, tárolt adatállományait, programjait, feldolgozó teljesítményét stb. Az ilyen rendszerekben a terminálok és a központi gép telepítési távolsága több tíz kilométer is lehet, a köztük levő adatátvitel sebességét részben a vonalkapcsolat „minősége” (fizikai jellemzői), részben az adatátviteli készülékek (modemek) paraméterei határozták meg; általában 300—9600 bit/s. Ez a megoldás még nem eredményezett „valódi” számítógépes hálózatot.

A szó szoros értelmében vett számítógépes hálózatban a hálózat egyes gépei, a csomóponti számítógépek — lehetnek azonos vagy különböző típusúak — önálló erőforráskészlettel és intelligenciával rendelkeznek (memória, tárolt információ, önálló feldolgozó teljesítmény stb.), egymás között önállóan forgalmazhatnak (programok távolról történő futtatása, adatsere stb.), és hozzáférhetnek egymás erőforrásaihoz is.

Az ipar, a tudomány és a gazdaság tevékenységi körében számos esetben van szükség olyan rendszerre, amely viszonylag szűk földrajzi környezetben, például egyetlen vállalatban belül teremt információkapcsolatot és/vagy végez meghatározott célú feldolgozásokat. Ezek az adottságok, azaz a kis távolság, a jól körülhatárolt intézményi feladatkör, valamint a speciális igények: a nagy adatátviteli sebesség és a megbízhatóság sajátos műszaki megoldásokat kívánnak, amelyeket az ún. helyi hálózatok valósítanak meg.

A helyi hálózatokról kb. 15 éve jelentek meg az első publikációk. A „helyi” jelző elsősorban a hálózat egyes gépeinek és perifériájának viszonylag közeli, általában egy épületen belüli telepítésére utal. A megoldás főleg a rendszer gazdaságossága miatt vált népszerűvé, aminek elsődleges oka a hálózateltérés ötletes műszaki megvalósítása.

A helyi hálózatok fő alkotóelemei:

- a 10 km-nél általában nem nagyobb távolságot átfogó adatátviteli közeg (koaxiális vagy sodrott érpárú kábel),
- a számítógépes munkaállomásokat és a központi, nagy kapacitású erőforrásokat (lemezegység, nyomtató) rendszerbe kapcsoló serverállomás,
- az egyes munka- és serverállomásokat az adatátviteli közegre rákapcsoló csatlóegység (LAN board).

Rendszerjellemzők

A távoli erőforráskapcsolat a helyi hálózat egyik legfontosabb jellemzője. Lehetővé teszi, hogy a hálózat adat- és program-

fájljait a hálózat központi telepítésű lemezegységén tárolják (fájl server funkció), amihez a hálózat minden munkaállomása a hálózaton keresztül hozzáférhet. A megoldás növeli a tárolt adatok védelmének hatékonyságát is. Hasonló erőforrás-megosztást tesz lehetővé a „print server” funkció is, melynél a hálózat munkaállomásai közösen használhatják a helyi hálózat központi nyomtatóját.

A nagy sebességű adatkapcsolat a helyi hálózat állomásai számára lehetővé teszi a hatékony és gyors adatátvitelt a nagy sebességű adatátviteli csatornán, például koaxiális kábelon keresztül (1—10 Mbps).

A hálózat egyes gépeire telepített szolgáltatások hozzáférhetővé tehetők a hálózat többi gépe számára is. Egyes feldolgozások során szükség lehet például a feldolgozandó adatoknak a hálózaton belüli megkeresésére és a feldolgozást végző gépre való átvitelére, vagy a feldolgozás eredményének a hálózati nyomtatón való kinyomtatására.

A terhelések hálózaton belüli átcsoportosíthatósága lehetővé teszi a pillanatnyilag túlterhelődött hálózati számítógép időszakos tehermentesítését, egyes funkciók átirányítását a hálózat más gépeire. Ennek vizsgálatánál természetesen figyelembe kell venni olyan szempontokat is, hogy egy feladatátcsoportosítás mennyire terheli túl a több funkciót „átvállaló” számítógépet. Az adatátviteli csatorna terhelése például egy meghatározott terhelésen túl már nem növelhető az ezzel együttjáró gyakori adatcsomag-ütközések miatt, így adott esetben fontossá kell venni a szövegben forgó funkcióknak ideiglenes letiltását.

A feldolgozó teljesítmény megosztására olyan esetekben kerül sor, amikor egy nagy feldolgozó teljesítményt igénylő feldolgozást csak több részfeldolgozásra bontva lehet végrehajtani a hálózat egyes gépein.

A helyi hálózatok további fontos jellemzője az állomások és az átviteli hálózat igen jó megbízhatósága, melyet jelentős mértékben befolyásol az átviteli hálózat elrendezése, a topológia.

Funkcionális egységek

— A tulajdonképpeni feldolgozásokat végző számítógépek: fájl server állomás (osztott hozzáférést biztosító lemezrendszer); printer server állomás (osztott hozzáférést biztosító nyomtató rendszer); gateway server (a lokális hálózatot más számítógépes hálózatokkal összekapcsoló számítógép).

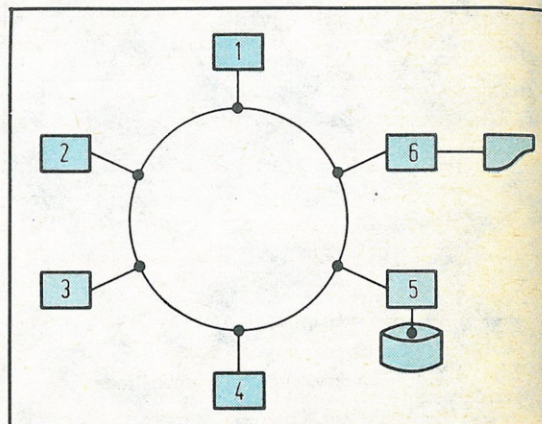
— A lokális hálózat adatátviteli közege (koaxiális kábel, sodrott érpár, optikai kábel stb.).

— Egyéb kommunikációs hálózatkapcsolat (telefon, telex, videotex stb.).

A fejlődés szakaszai

A helyi hálózatok fejlődésében az alábbi funkcionális fázisok figyelhetők meg:

1. fázis. A számítógépek és a perifériák

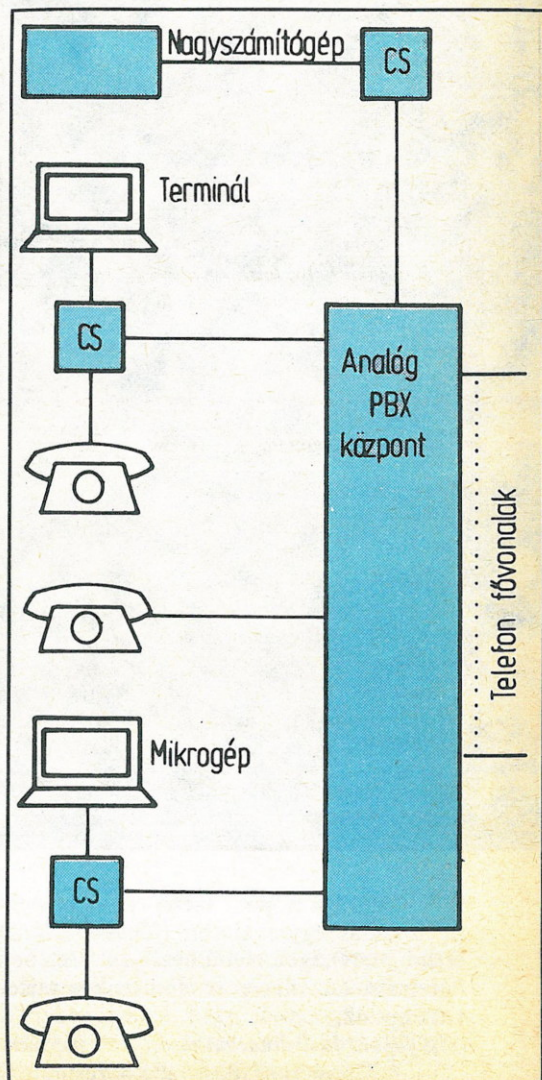
1. ábra. Az általános célú helyi hálózat elvi vázlata

1—4: Munkaállomások (lehet terminál, PC stb.)

5: Osztott hozzáférést biztosító lemez-alrendszer

6: Osztott hozzáférést biztosító nyomtató-alrendszer

2. ábra. Analóg üzemmódú PBX helyi hálózat elvi vázlata

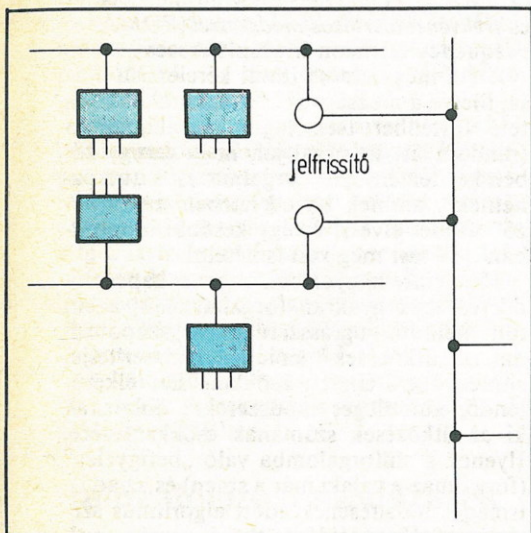

LÓZATOK

közi adatátviteli teljesítmény növelése — például koaxiális kábeles rendszer alkalmazása, szemben a hagyományos rendszerben alkalmazott modemes átvitel. Ennek eredményeként a csatorna átviteli sebesség felső határa 9600 bps-ről 1–10 Mbps-ra növekedett.

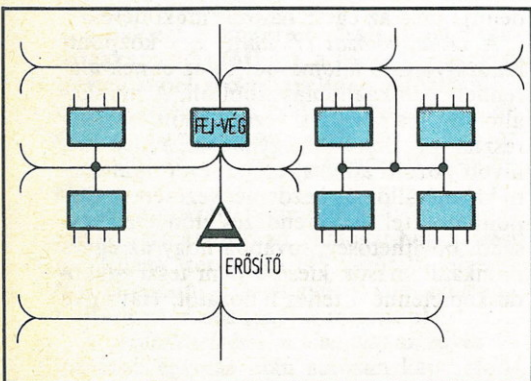
2. fázis. Az adatátviteli hálózatra csatlakoztatható egységek (PC-k) választékának rugalmas bővíthetősége: újabb gépek bekapcsolása a hálózatba, viszonylag egyszerű módon.

3. fázis. Funkciómegosztás a hálózati struktúrában belül, hálózatok közötti kommunikáció (gateway) megvalósítása.

3. ábra. Alapsávú helyi hálózat elvi vázlata

4. ábra. Széles sávú helyi hálózat elvi vázlata

4. fázis. Az adatátvitellel párhuzamosan megvalósított kép- és hangátvitel (széles sávú rendszerek). Komplex szolgáltatást nyújtó integrált információs rendszerek létrehozása.

Adatátviteli közeg

A helyi hálózatok adatátviteli közege (kábel) lehet sodrott érpáru, mellyel általában néhányszor tíz állomás kapcsolható

össze maximum 1–2 Mbps sebességű rendszerré. Ez a közeg érzékeny a zajra, áthallásra, beruházási költségei viszont az összes megoldás között a legalacsonyabbak.

Koaxiális kábellel már akár több száz állomás is összekapcsolható, maximum 10 Mbps-os sebességű rendszerré. Koaxiális kábellel működő helyi hálózat lehet alapsávú (baseband), mellyel egyidőben csak egyetlen csatornán létesíthető átvitel, vagy széles sávú (broadband), mellyel egyidőben több csatornán keresztül is létesíthető átvitel. Az adatátvitellel egyidőben hang- és képátvitelre is van mód.

A jövő átviteli közege az optikai kábel, melynek fő előnye a kis súly és huzalkeresztmetszet, a kiváló zaj- és áthallásvédelem, a nagy átviteli sáv szélesség. Ilyen kábellel jelenleg csak néhány száz állomás kapcsolható össze, maximum 10 Mbps-os rendszerré, kb. 1 km-es távolságon belül. A megoldás szélesebb körben való elterjedését ma még gátolja az optikai kábel meglehetősen magas ára.

Hálózattípusok

Az általános célú helyi hálózatok (1. ábra) a legelterjedtebbek. Nagy központi számítógépeket, mini- és mikrogépeket, képernyős terminálokat és egyéb perifériákat kapcsolnak össze velük, rendszerint sín- vagy fastruktúrájú hálózattá, koaxiális vagy sodrott érpáru kábel segítségével. Átviteli sebességük 1–10 Mbps körüli. A hálózatba kapcsolható készülékek száma több száz lehet. Adat, hang és képi információ is továbbítható.

A nagy sebességű helyi hálózatot rendszerint nagy számítógépekben alkalmaznak a központi számítógép és a nagy sebességű perifériák közötti minél gyorsabb adatátvitel megvalósítására. Az ilyen rendszerek átviteli sebessége akár 50 Mbps is lehet, az összekapcsolható eszközök száma csekély.

A fenti két hálózat csomagkapcsolt típusú.

A telefonhálózaton keresztül vonalkapcsolásos választással működő helyi hálózatokat a szakemberek PBX (Public Branch Exchange) néven ismerik. A hálózat az intézményeknél már meglévő helyi telefonhálózatra és telefonközpontokra épül, rajta beszéd és adat egyaránt továbbítható.

PBX hálózatok

1983-ban az USA-ban az ilyen elven működő rendszereknek több mint 300-féle változatát tartották nyilván. A változatok nagy számát a magyarázza, hogy ezek a rendszerek a már meglévő és igen sokféle megoldás továbbfejlesztéseként alakultak ki. A leggyakoribb típusokat néhány szóval bemutatjuk.

Az analóg hálózatokban (2. ábra) az átvitelt modemmel valósítják meg, a telefonhá-

lózathoz olyan egységen keresztül csatlakoztatják a munkahelyeket, amely biztosítja a telefonkészülék csatlakoztatását is. A csatlakoztató egységen kapcsolóval választható a beszéd (telefon) vagy az adatátviteli (terminál) üzemmód, egyidőben ugyanis vagy csak beszéd, vagy csak adatátvitel hajtható végre.

A hibrid hálózatokban a beszéd- és az adatkapcsolatot egymástól független alközpontok vezérlik. A készülékeknek a hálózathoz való csatlakoztatását itt is egy csatlakoztató egység biztosítja, mely a beszédátvitelt alapsávon (300 Hz–4 kHz), az adatátvitelt a 36–40, illetve a 72–80 kHz sáv tartományban valósítja meg. Annak ellenére, hogy az adat- és a beszédátvitel közös érpáron történik, a kétféle átvitel független egymástól, tehát egyidőben is megvalósítható.

Az analóg vonallal digitális központhoz kapcsolódó hálózatokban a központ maga digitális elven működik, vonalkapcsolatait analóg-digitális átalakítók biztosítják. Ez a rendszer az analógnál megbízhatóbb, kapcsolási sebessége nagyobb, méretei kisebbek, költségei alacsonyabbak.

A digitális vonallal digitális központhoz kapcsolódó hálózatok a telefonkészülékben digitalizálják (kódolják) a beszédjeleket, majd ezt viszik át a hálózaton keresztül a digitális központra.

Az egyedi PBX hálózatok kapcsolóközpontja két szektorra oszlik, s ezek vagy csak telefon-, vagy csak adatkapcsolatot valósítanak meg. Vonalai közül egy a telefonösszeköttetésre, kettő az adatösszeköttetésre szolgál. A telefon és az adatkapcsolat egymástól függetlenül működik. Ez a típus a leglassúbb az összes között, ezért csupán szerényebb igények kielégítésére alkalmas. Az átvitt üzenetek hossza tetszőleges, a kapcsolatfelépítés lassú, ami egyúttal meghatározza alkalmazási körét is. Beruházási költségigénye — tekintettel a már minden intézménynél meglévő helyi telefonhálózatra — viszonylag alacsony.

Működési frekvencia

A helyi hálózatok működésük frekvenciatartománya szerint lehetnek alapsávban működő (baseband) vagy frekvenciaátthelyezéssel működő, ún. széles sávú (broadband) rendszerek.

Az alapsávú rendszerekkel (3. ábra) 1 km körüli távolság hidalható át. Az átviteli közeg 50 ohmos koaxiális kábel, amely kevésbé érzékeny a csatlakozások okozta reflexiókra és a zajra. Az átviteli sebessége 10 Mbps, a csatlakoztató munkahelyek száma kb. 100. Alacsonyabb sebességű, olcsóbb hálózatokban átviteli közegként használható a sodrott érpáru kábel is. Az átviteli sebesség ekkor csak kb. 1 Mbps, a rendszerbe kapcsolható állomások száma néhány száz, a zajérzékenysége viszont alig rosszabb a koaxiális kábelt használó rendszerekénél.

A széles sávú hálózatok (4. ábra) analóg jelek frekvenciaosztásos átvitelével működ-

nek, rajtuk az adatátvitellel egyidőben kép és hang is továbbítható. Rendszerint sín- vagy fastruktúrájúak, az átvitel egy- vagy kétirányú, az áthidalható távolság több tíz km, a rendszerbe kapcsolható állomások száma akár több száz is lehet.

Kétirányú átvitelnél az egyik megoldás szerint egy adási és egy vételi adatútra van szükség, melyek a hálózat egy pontján, az ún. „fejvég”-en (head-end) csatlakoznak egymáshoz. A másik megoldásnál csak egy adatút van, itt viszont az adási, illetve vételi irányú vivőfrekvenciák különböznek egymástól. Az ilyen megoldás „fejvég”-e frekvenciaváltóként működik. A legismertebb rendszerekben az adási frekvenciasáv 5–116 MHz, a vételi 168–300 MHz tartományba esik.

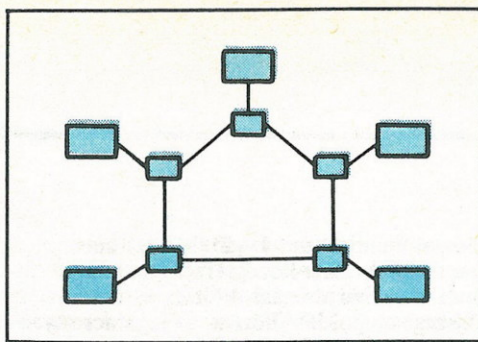
Ha egy széles sávú rendszert egynél több csatornára készítenek, a többi csatornán az adatátvitellel párhuzamosan kép- (tv) és hangátvitel is megvalósítható.

Hálózati elrendezések

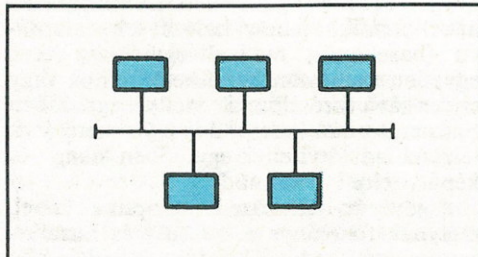
Hálózati elrendezésen a hálózat állomásainak egymással való összekapcsolási sémáját értik. A hálózati elrendezés befolyással van a hálózat paramétereire, például a megbízhatóságra.

A **gyűrűs hálózat** (5. ábra) igen érzékeny az átviteli közeg hibájára, mivel rajta az állomások egymás után, sorosan vannak fel-fűzve, ezért ha valahol a kábel megsérül — megszakad vagy zárlatos lesz —, a teljes hálózat működésképtelenné válik. Az ilyen típusú hálózat úgy működik, hogy az üzenetküldő állomás ráteszi a gyűrűre forgalmazandó üzenetét, a sorban őt követő állomás megvizsgálja, hogy az üzenet neki szól-e, és ha igen, beolvassa annak tartalmát. Ha nem neki szól, továbbítja az üzenetet a következő állomásnak. Az üzenet adott irányban halad végig a gyűrűn mindaddig, amíg meg nem találja a címzett állomást, amely kiolvassa az üzenet tartalmát, és a vételt nyugtázza beállítja és visszaküldi a „sikeresen kiolvasva” jelzést a forgalmazó állomásnak. Léteznek olyan rendszerek is, melyekben a gyűrűben egyszerre több üzenet is keringhet.

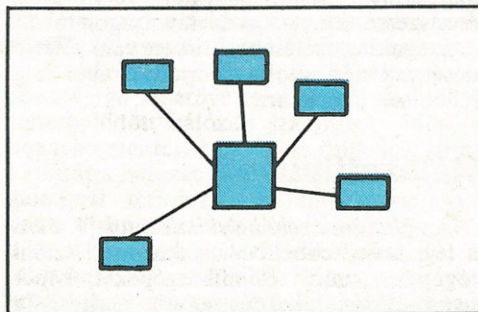
A **sín (busz) hálózatban** (6. ábra) egyszer-

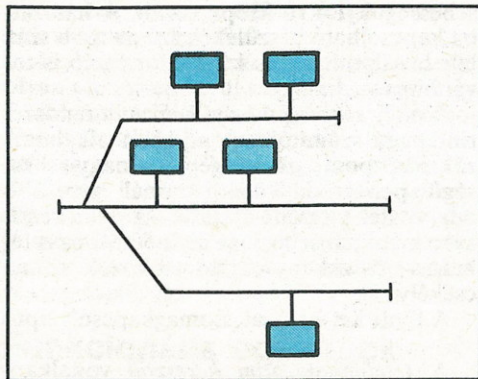
5. ábra. Gyűrűs elrendezésű helyi hálózat elvi vázlata

6. ábra. Sín elrendezésű helyi hálózat elvi vázlata

7. ábra. Csillag elrendezésű helyi hálózat elvi vázlata

8. ábra. Fa elrendezésű helyi hálózat elvi vázlata

re csak egy üzenet továbbítható. A hálózat működtethető központi vezérléssel is, ilyenkor a forrásállomás által küldött adatcsomag először a központba továbbítódik, majd a fogadóállomáshoz. Az egyidőben forgalmazni kívánó forrásállomások „versenyeznek” a hálózathasználat jogáért.

A hálózathasználat jogát többféleképpen lehet biztosítani: **központilag**, amikor a központi állomás egy-egy időtartamra egymás utáni adási joggal ruhazza fel a hálózat állomásait (polling technika), és ha az adásra feljogosított állomás forgalmazni akar, a számára kijelölt időtartamra adásra lefoglalhatja a sít; **időosztásos módszerrel** (TDMA = Time Division Multiple Access) és **frekvenciaosztásos módszerrel** (FDMA = Frequency Division Multiple Access).

A sín megszerzése iránti kérelem indítása, illetve a megszerzett sín használatba vétele történhet tetszőleges időpillanatban (random) is. Ez azzal jár, hogy az egyidőben kezdeményezett forgalmazások „ütközhetnek”, aminek következtében az „ütköző” üzenet elvész, és egy későbbi időpontban az adást meg kell ismételni.

Ha a síre nagyon sok állomás kapcsolódik és ezek gyakran forgalmaznak, a sín túlterhelődik, ugrásszerűen megszapornak az „ütközések”, emiatt a rendszer teljesítménye erőteljesen csökken. Ezt elkerülendő, különleges módszereket dolgoztak ki az ütközések számának csökkentésére. Ilyenek a sínforgalomba való „belfigyelés” (forgalmaz-e valaki már a sínen) és az adásismétlés időzítésének adott algoritmus szerinti vezérlése (például ütközés esetén az első ismétlésre t idő múlva, a másodikra $1,5 t$ múlva stb. kerül sor).

A sín-elrendezésű hálózat egyszerűen bővíthető, és az egyes állomások hibája nem bontja meg az egész hálózat működését.

A **csillaghálózat** (7. ábra) egy központi hálózatvezérlő állomásból és az ennek alárendelt munkaállomásokból áll. A munkaállomások a központi vezérlőállomáson keresztül forgalmaznak egymással, a hívó és a hívott közötti adatkapcsolatot a forgalmazni kívánó állomás kezdeményezésére a központ építi fel. Az elrendezés előnye az egyszerű bővíthetőség, továbbá hogy az egyes munkaállomások kiesése nem teszi működésképtelenné a teljes hálózatot. Hátránya

1. táblázat

Jellemző Elrendezés	Rugalmas-ság	Bővíthe-tőség	Meg-bízhata-tóság	Interfész bonyolultsá-ga	Költsé-ge
Sín	nagy	nagy	nagy	közepes	alacsony
Gyűrű	közepes	közepes	nagy	alacsony	közepes
Csillag	alacsony	nagy	közepes	alacsony	nagy
Fa	nagy	nagy	nagy	közepes	alacsony

2. táblázat

Jellemző Adat-átviteli közeg	Csatorna-szám	Karban-tartás	Állo-más-szám	Kábelhossz	Zavar-véde-lem
Sodrott érpár	egyetlen (adat/hang)	nehéz-kes	kevés	néhány mérföld	gyenge
Koaxiális alapsáv	egyetlen (adat)	igen egyszerű	sok	néhány mérföld	közepes
széles sáv	több száz (adat, hang, kép)	könnyű	nagyon sok	40 mérföld	kiváló
Optikai kábel	több száz	nagyon nehéz	kevés	korlátlan	kiváló

viszont, hogy a hálózatvezérlő állomás hibája az egész hálózat működését megbénítja.

A *fa-hálózat* csillagelrendezéseket kapcsol össze hierarchikus felépítésű és vezérlésű hálózatokká (8. ábra). A struktúra előnye egyszerű bővíthetősége, hátránya viszont, hogy a magasabb hierarchiaszintekhez tartozó útvonalak kiesésével önálló hálózatokká esik szét, továbbá, hogy egyes adatutak túlterheltsége (bedugulás) esetén a hozzá tartozó hálózati részekről elküldött üzenetek késleltetése megnő.

A leggyakrabban használt hálózati elrendezések összehasonlítása az 1. táblázaton látható.

A felsoroltakon kívül léteznek további hálózati elrendezések is — főleg kombinált megoldások —, ezek azonban különböző okok miatt kevésbé terjedtek el.

Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a hálózat topológiája és az alkalmazott kábel típus nem választható meg egymástól függetlenül. A sintonológiához például sodrott érpárú és koaxiális kábel is használható, míg a fastruktúrájú hálózatokhoz inkább széles sávú koaxiális kábel, a gyűrűs hálózatokhoz sodrott érpárú, alapsávú koaxiális vagy optikai kábel, csillaghálózatokhoz leginkább sodrott érpárt alkalmaznak.

A különböző adatátviteli közegek hatását a velük összekapcsolt rendszerekre a 2. táblázat szemlélteti.

Hálózatelérési módszerek

A helyi hálózatok másik lényeges jellemzője a hálózathoz való hozzáférés elve, azaz, hogy milyen módszer szerint érik el az egyes munkaállomások a csatornát, és hogyan forgalmazznak azon.

A hálózat-hozzáférést befolyásolja a csatornkapacitás (Mbps), a közösen használt átviteli kábel, a címfigyelés (a hálózati állomások érzékelik a csatorna forgalmát, de csak a címzett állomás olvassa le róla az üzenetet) és a hálózati elrendezés (topológia).

Decentralizált vezérlésű gyűrűs hálózat esetén a következő hálózat-hozzáférési módszerek terjedtek el: vezérelt jelzéses (token passing), réselt gyűrűs (slotted ring), pufferveszűrő (puffer insertion).

A *vezérelt jelzéses hálózatban* az egyes állomások egymás után sorosan kapcsolódnak a hálózatra, ily módon alakítva ki a gyűrűs hálózati struktúrát. A hálózati kábel lehet sodrott érpárú vagy koaxiális. A hálózatban a jelzés (token) állomásról állomásra körbejár.

Ha egyik állomás sem kíván forgalmazni, a hálózat nyugalomban van, és a szabad vezérlőjelbe (token) egyik állomás se tesz bele csomagot (üzenetet). Ha valamely állomás forgalmazni kíván, megvárja, amíg a szabad vezérlőjel hozzá ér, majd lefoglalja (foglaltsági jelzés beállítása), beleszúrja az üzenetét (adat, feladó és címzett címe), és a hálózatra teszi. A jel haladási irányát szerint

következő állomás érzékeli a „foglalt” jelzést és benne az üzenetet, leolvassa annak címrészét és összehasonlítja a sajátjával, ha megegyezik, kiolvassa az adatrészt is, és beállítja a „sikeres forgalmazás”-t jelző nyugta bitet, és továbbengedi azt a gyűrűben. Ezt a nyugta üzenetet a forrásállomás „veszi”, és a „sikeres átvitel” jelzésből tudja, hogy forgalmazása sikeres volt, így azt nem kell megismételni. Mindig a forrásállomás távolítja el a hálózatról a feleslegessé vált nyugta üzenetét és tesz helyette egy szabad jelzést a hálózatba, mellyel elsőként a gyűrűben rá következő állomás forgalmazhat, ha kíván. Ha nem, úgy a szabad jelzés — és ezzel a forgalmazás joga — az őt követő állomásra száll át.

A vezérelt jelzéses gyűrűs hálózatban megvalósítható a többszintű prioritás, azaz a magasabb prioritású állomások felfüggeszthetik az alacsony prioritású állomások adáshoz jutási jogát.

Az állomás addig nem generál új adási jogot, ameddig saját csomagját nyugta formájában vissza nem kapta. Ezt a rendszert nevezik egyetlen adási jogú rendszernek, és e megoldással a rendszer megbízhatósága nagymértékben növelhető, ha a forgalmazni szándékozó állomás előbb meggyőződik a hálózat hibátlanágáról, és csak azután kezd el adni.

A *réselt gyűrűs hálózatelérés* esetében a gyűrűben előírt hosszúságú üzenet befogadására szolgáló „rések” keringenek, amelyek lehetnek vagy „üres” vagy „tele” részek; ezt egy állapotbit jelzi a résen belül. Az az állomás, amely forgalmazni kíván, megvárja, hogy egy rés hozzá érkezzon, majd megvizsgálja, hogy üres-e a rés, és ha igen, „beleteszi” adott hosszúságúra tördelt üzenetét. A most már üzenettel feltöltött rés címzését az állomások sorban megvizsgálják, nekik szól-e az üzenet. Ha igen, kiolvassák annak tartalmát, beállítják a sikeres vételt nyugtázó bitet, és továbbengedik a kiolvasott, de még nem üres részt a csomagot feladó állomás felé. A rés kiürítése (szabaddá tétele) a csomagot feladó állomás feladata. A kiürített részt ezt követően a sorrendben következő állomásnak kell felajánlani, ezzel megakadályozva, hogy egy állomás monopolizálja az adási jogot, kizárva más állomásokat a forgalmazás lehetőségéből. A hálózatban egyidőben keringetett részek számát a hálózat saját késleltetése korlátozza.

A *pufferbeszűrő hálózatelérés* változó hosszúságú üzenetek átvitelét teszi lehetővé. Az üzeneteket átmeneti tárolóban tárolják. Az egyes munkaállomások interfészei az üzenetek átmeneti tárolására szolgáló puffereket tartalmaznak. Az adó állomás a gyűrűn keringő két üzenet közé szúrja be a sajátját, erre az időre a második üzenet a pufferekben tárolódik. Az eljárás segítségével az átlagos üzenetátviteli késleltetés csökkenthető. A sikeresen vett üzeneteket a vévő oldal „távolítja” el a hálózatról.

CSEH KÁLMÁN

COMMODORE 64

Sztringváltzóban elhelyezett összefüggést kiértékelő szubrutin

A program a kiértékelendő kifejezést tagokra, a tagokat tényezőkre bontja. Kiértékeli a tényezőket, elvégzi a szorzási, osztási műveleteket — azaz kiértékeli a tagokat —, és azokat az E változóba összegzi.

A tag és tényező fogalmakon a következők értendők. *Tagok* a kifejezés azon részei, melyek „+” illetve „-” műveleti jelek között helyezkednek el. A tagok „*” és „/” műveleti jeleket, általunk definiált függvényjeleket és számkonstansokat tartalmazhatnak.

Tényezők a tagok azon részei, melyek „*”, illetve „/” műveleti jelek között találhatóak. A tényezők számkonstansokat és az általunk definiált függvényjeleket tartalmazhatják.

Fő részei

- 100—191 Magyarázó feliratok képernyőre
 - 200 Értékkadás D\$ sztringnek, majd sztring lezárása „+” karakterrel
 - 216 Pointerek, flagek lenullázása, D\$ hosszának vizsgálata, tárolása H változóban
 - 220 Ha a H=1 feltétel igaz, akkor csak a RETURN billentyű kódját — chr\$(13) — tartalmazza a D\$ sztring. Az eredmény definíciószerűen =0. Az 530-as sornál kezdődő programrész ezt kijelzi
 - 230—520 A D\$ sztringben tárolt kifejezés tagokra, tényezőkre, függvényekre bontása. A kifejezés kiértékelése
 - 530—550 Eredmény kijelzése
 - 560—570 Várakozás. RUN-nal változók törlése, program újraindítása
 - 600—660 Hibaüzenet megjelenítése a képernyő alsó részén.
- A kiértékelendő kifejezés a D\$ sztring-

ben található. D\$ sztringnek a 200-as sorban szereplő INPUT utasítás ad értéket. Az értékadás után D\$ sztringhez hozzáadunk egy "+" karaktert, mely az utolsó tag végét jelzi a 260-as sor számára.

A 230—520-as sorok a működési elvnek megfelelően épülnek fel. A 230—300 szubrutin végzi a tagok leválasztását. Megkeresi M-től H (D\$ hossza)-ig a +, illetve a - előjeleket, ezt s2-ben, majd s1-ben tárolja. A keresés úgy történik, hogy D\$ sztringet karakterenként vizsgálja.

A tagot a D1\$ sztringben tárolja, majd hívja a 320—440-es sorokban található szubrutint, amely a D1\$-ben tárolt tag kiértékelését végzi. H2 a D1\$ hossza. A D1\$-ben tárolt tagot ez a szubrutin nem karakterenként vizsgálja, hanem kihasználja a val() függvény tulajdonságát, vagyis azt, hogy a sztring számkarakternek megfelelő részét adja át valós számként E1-nek.

Ha E1=VAL(D1\$) értékadás után E1=0 és h2<>0, akkor D1\$ kifejezés nem számkarakterrel kezdődik, tehát meg kell vizsgálni, hogy a kezdő karakter egyezik-e valamelyik általunk definiált függvényjellel.

Ezt a 460—501-es sorokban található szubrutin végzi, de hívása előtt Q\$ sztring-változóba helyezzük a vizsgálandó karaktert, L3 és L2 pedig azt tárolja, hogy a D1\$ sztringben mi a következő kiértékelendő tényező pozíciója.

A függvénykiértékelést a 460—520-as programrész végzi. Itt az általunk definiált függvények argumentuma csak számkonstans lehet, mivel nincs a programban olyan szubrutin, amely elvégezné a függvényargumentumok kiértékelését.

Példák

1. A kifejezés:

$$-3.3*s12+23.5*s25*t30-29.34$$

A 200-as sorban szereplő INPUT utasítás a fenti értéket adja D\$ sztringnek. Ehhez (D\$=D\$+"") egy karaktert hozzáadunk. Így az általunk begépelte kifejezés alakja D\$-ben:

$$-3.3*s12+23.5*s25*t30-29.34+$$

1. 2. 3.

A kifejezés 3 tagból áll. Az első tag 2 tényezőt tartalmaz: egy konstans és egy kiértékelendő függvényt (s12=>sin(12)). A második tag 3 tényezőt tartalmaz: egy konstans és két kiértékelendő függvényt s25=>sin(25), t30=>tan(30). A harmadik tag egy számkonstans.

A programlistából kitűnik, hogy a szögfüggvények definiálása oly módon történt, hogy a kifejezés megadásakor beírt szögfüggvények argumentumai szögfokokat jelentenek. Mivel a szögfüggvények definiációihoz az alap BASIC szögfüggvényeit használtam, és mint ismeretes, e függvényargumentumokat radiánként értelmezi az interpreter, a fokértékeket radiánra kellett átszámítani. Ezt a 465-ös sorban a P2 változó tartalmazza.

2. A kifejezés: 2*3*6.2

A 2*3*6.2 kifejezés D\$-be kerül, majd a "+" jel hozzáadása után a 2*3*6.2+ alakot kapja. Itt a 2*3*6.2 kiértékelendő kifejezés egyetlen tagból áll, a tagnak 3 db konstans tényezője van.

A program a 470—500-as sorok megváltoztatásával alakítható át egyedi igények esetén. Természetesen más, az itt bemutatottól összetettebb függvények is definiálhatók.

Új függvény definiálásának szabályai

1. A definiált függvények jele egy karakter hosszúságú lehet, és nem használható numerikus karakter.

2. Egyetlen definiálandó függvényt sem jelölhetünk már felhasznált függvényjellel.

3. Ha a definiált függvény argumentumát szögfokokban kívánjuk megadni, és ez az argumentum a kiértékelés során egyben szögfüggvény argumentuma is, akkor a szögfüggvénynek P2-vel kell számolnia, egyéb függvényargumentumoknak P3-mal. Definiálható olyan összetett függvény is, amely P2-vel és P3-mal egyaránt számol.

Példa függvénydefiniálásra

$$501 \text{ ifq\$} "A" \text{ thenp2} = \text{p3} \cdot 2 \cdot \text{PI} / 4$$

A definiált függvényre "A30" formában hivatkozhatunk, és egy 30 egység átmérőjű kör területét számítja ki.

Ha az 501-es sort például a következőképpen definiáljuk:

501 ifq\$="A" thenp2=p3*2*PI/4*150, akkor az "A30" hivatkozás egy 150 egység magasságú, 30 egység átmérőjű henger térfogatát számítja ki.

Végül megemlítjük az összefüggés-kiértékelő szubrutin hiányosságait: a definiált függvények argumentuma csak számkonstans lehet; a kifejezések megadásakor zárójel nem használható; "kiakadás" elleni védelme nem százszázalékos. Természetesen további programrészek megírásával e hiányosságok megszüntethetők.

SHELL FERENC

```

100 V=53280:POKEV,6:POKEV+1,6:PRINTCHR$(142)CHR$(8)
110 PRINT"NEHASZNALHATO"CHR$(13) "AJELEK:"
120 PRINT"#####=> OSSZERADAS"
130 PRINT"#####=> KIVONAS"
140 PRINT" * => SZORZAS"
150 PRINT" / => OSZTAS"
160 PRINT" S => SIN PL: S25=>SIN(25) "
170 PRINT" C => COS PL: C32=>COS(32) "
180 PRINT" T => TAN PL: T67=>TAN(67) "
190 PRINT" L => LN PL: L76=>LN(76) "
191 REM *** BOVITES ***
192 :
200 INPUT"OSSZEFUGGES";D$:D$=D$+"+"
215 :
216 H=LEN(D$):L1=0:L2=0:L3=0:H1=0:H2=0:H3=0
220 IFH=1THEND$="":GOTO530
225 :
230 E=0:S1=1:M=1:L1=1:IFLEFT$(D$,1)="-"THENS1=-1:L1=2:M=2
235 IFLEFT$(D$,1)="+ "THENL1=2:M=2
240 FORI=1TOH:A$=MID$(D$,I,1)
250 IFA$="-"THENS2=-1:GOTO280
260 IFA$="+ "THENS2=1:GOTO280
270 GOTO300
275 :
280 M1=I:D1$=MID$(D$,L1,M1-L1):GOSUB320
290 E=E+S1*E1:S1=S2:L1=M1+1
295 :
300 NEXT
305 :
310 GOTO530
315 :
320 H2=LEN(D1$):E1=VAL(D1$):L2=LEN(STR$(E1)):L3=L2:Z=0
330 IFH2=0THEN600:REM * HIBAZENET *
340 IFE1=0THEN0$=LEFT$(D1$,1):L3=1:L2=1:GOSUB460:E1=P2:L3=L2
350 Z=1
360 IFL2=1=H2THENRETURN
365 IFL3>H2THEN600
370 P2=VAL(RIGHT$(D1$,H2-L3))
380 IFP2=0THEN0$=MID$(D1$,L3+Z,1):GOSUB460:Z=1:GOTO400
390 L2=LEN(STR$(P2))
400 A$=MID$(D1$,L3,1)
410 IFA$<>"*"ANDR$<>"/"THEN600:REM * HIBAZENET *
420 IFA$="*"THENE1=E1#P2:GOTO440
430 E1=E1/P2
440 L3=L3+L2:IFL3=1=H2THENRETURN
445 GOTO370
450 GOTO600
455 :
460 IFH2-L3-Z<0THEN600
465 P2=VAL(RIGHT$(D1$,H2-L3-Z)):L2=LEN(STR$(P2))+1:P3=P2:P2=P2*PI/180
470 IFQ$="S"THENP2=SIN(P2):GOTO520
480 IFQ$="C"THENP2=COS(P2):GOTO520
490 IFQ$="T"THENP2=TAN(P2):GOTO520
500 IFQ$="L"THENP2=LOG(P3):GOTO520
501 REM *** BOVITES ***
502 :
510 GOTO600:REM * HIBAZENET *
520 RETURN
525 :
530 IFE>0THEND$=RIGHT$(STR$(E),LEN(STR$(E))-1):GOTO550
540 D$=STR$(E)
550 PRINT"EREDMENY: "D$
560 GETA$:IFA$=" "THENS50
570 RUN
600 REM ** HIBA **
610 H$="HIBAS OSSZEFUGGES ":GOSUB650
620 GETA$:IFA$=" "THENS20
630 RUN
650 POKE214,22:POKE211,1:SYS58732
660 PRINTLEFT$(H$+"

```

","39):RETURN

Egyszerűbben assemblerül

Lebecsülte Lindeisz László a Floppykezelés Kernal-rutinok segítségével c. hozzászólásában a HELP+ és a PROFIMAT fordító lehetőségeit (1986/3. szám). A Frey Judit azonos című cikkéhez (1985/4. szám) kapcsolódó írásában megkérdőjelezi a címkéim alsó és felső bájttát értelmező és „használatóvá tevő” operandus létezését. Ezt a többi között azzal támasztja alá, hogy csupán az Advanced Machine Code Programming for the Commodore 64 (Granada Technical Books) című könyvben talált utalást a MIKRO-64 assemblerre, amely szerinte csak *talán* ismeri a fenti operandust.

Én szintén Frey Judit cikke kapcsán jutottam el a problémához. A HELP+-ról szóló leírást Erdős Iván: Commodore 64 assembly című könyvében találtam meg, a PROFIMAT-féle alkalmazást pedig próbálgatással okoskodtam ki, ahogyan az alábbi két példa is mutatja.

Mindkét példaprogram nyolc csillagot rajzol a képernyőre. Az LI szubrutin használatához az UZ címe alsó bájttát az A regiszterbe, a felső bájttát pedig az Y regiszterbe kell tenni. A .BYTE direktíva decimális számot épít be a tárgyprogramba, a .TEXT pedig a karakterek ASCII kódjait. A szöveg végét zérus bájttal jelenti. Az első példaprogram a PROFIMAT, a második a HELP+ fordítóját használja. Ily módon nem okozhat gondot a SETNAM rutin használata sem, mivel mindkét assembler megengedi a címkék értékének (címének) kivonását, sőt összeadását is. Ezért nagyon egyszerűen kiszámíthatjuk például a fájl-név hosszát.

Így használhatók eredeti formájukban — kis változtatással — Frey Judit részprogramjai, és a programunk is relokálható lesz.

DOSZTÁNYI ZSOLT

```

C000          100      #=$C000
C000 4C 0C C0  110      JMP KEZD
#B1E         120 LI    =$#B1E
C003 2A 2A 2A  130 UZ    .TEXT"###"
C007 2A 2A 2A  140      .TEXT"###"
C00B 00        150      .BYTE 00
C00C 05 03     160 KEZD LDA #UZ<
C00E 00 C0     170      LDY #UZ>
C010 20 1E 0B  180      JSR LI
C013 60        190      RTS
C014          200      .END

ZEILEN:11  SYMBOLE:3  FEHLER:0
KEZD  =C00C LI    =#B1E UZ    =C003
    
```

1. példa

2. példa

```

PELDN-H
Z
240:  C000          .OPT #3,00
120:  C000          #=$C000
130:  C000 4C 0C C0  JMP KEZD
140:  C003          = #B1E
150:  C003 2A 2A 2A  .BYTE42,42
160:  C005 2A 2A     .BYTE42,42
170:  C007 2A 2A     .BYTE42,42
180:  C009 2A 2A     .BYTE42,42
190:  C00B 00        .BYTE00
200:  C00C 05 03     KEZD LDA #UZ
210:  C00E 00 C0     LDY #UZ
220:  C010 20 1E 0B JSR LI
230:  C013 60        RTS
    
```

```

100 ; INPUT+ UTASITAS C-64-RE I
100 ; I BY KEINDL LASZLO
100 ; (C) 1986.03.06.TATABANYAI
100 ;
150 #=$C000
160 BASVEC =$0308 ;776 RENDSZERMUTATO
170 CHRGET =$73 ;CHRGET RUTIN (115)
180 CHRGT =$79 ;CHRGT RUTIN
190 RINPUT =$#BBF ;REGI INPUT RUTIN
200 RINTER =$#A7E7 ;INTERPRETER
210 PLUSZ =$#AA ;(+) JEL KODJA
220 INTER =$#A7AE ;INTERPRETER
230 INPUT =$85 ;INPUT TOKEN
240 LDA #VIZSG< ;CIMBETOLTES
250 LDY #VIZSG>
260 STA BASVEC ;A RENDSZER-
270 STA BASVEC+1 ;MUTATOBA
280 RTS
290 NOP
300 NOP
310 NOP
320 VIZSG JSR CHRGET
330 CMP #INPUT
340 BEQ TALAL
350 JSR CHRGT
360 JMP RINTER
370 TALAL JSR CHRGET
380 CMP #PLUSZ
390 BEQ RUTIN
400 JSR RINPUT
410 JMP INTER
420 RUTIN JSR $B79B
430 CPX #19
440 BCC FOLYT
450 HIBA JMP $B248
460 FOLYT STX $FB
470 JSR $E200
480 CPX #28
490 BCS HIBA
500 TXA
510 TAY
520 LDY $FB
530 JSR $E50A
540 JSR CHRGET
550 JSR RINPUT
560 JMP INTER
570 .END

ZEILEN:48  SYMBOLE:13  FEHLER:0

BASVEC=0308  CHRGET=0073  CHRGT=0079
FOLYT=C032  HIBA =C02F  INPUT =0085
INTER=A7AE  PLUSZ =00AA  RINPUT=BBBF
RINTER=A7E7  RUTIN =C028  TALAL =C01B
VIZSG =C00E
    
```

1. lista

Egy új BASIC utasítás

Ez a gépi szubrutin az adatbevitelt könnyíti meg a képernyőszervezésnél. A C64-ből hiányzik az INPUT utasításnak az a fajta megoldása, hogy a képernyő tetszőleges sorába és oszlopába vihezzük be az adatot. Ez csak a fénypontvezérlő karakterekkel lehetséges, vagy pedig bonyolult módon összePOKE-olva a gépet. Ezen a problémán segít a program, amely az INPUT+ utasítás használatát teszi lehetővé. (1. lista)

Az utasítás szintaxisa:

INPUT + sor, oszlop, "szöveg"; A ahol a szöveg jelentése ugyanaz, mint az eredeti INPUT utasításnál, és "A" lehet sztring vagy numerikus adat. Az utasítás aktivizálása a program beírása után: SYS 49152. Ezek után az utasítás mindaddig érvényben marad, amíg a gépet ki nem kapcsoljuk.

Természetesen az INPUT+ mellett a régi INPUT is használható. Azok számára, akiknek nincs monitoruk, közlöm a 2. listát, a BASIC be-töltőprogramot.

KEINDL LÁSZLÓ

```

10 FORI=49152:049226
20 READJ:S=S+J
30 POKEI,J
40 NEXTI
50 IFSC>8937THEN65
60 SYS49152:NEW
65 PRINT"HIBA AZ ADATOKBANI":END
70 DATA 169, 14,160,192,141, 8, 3
71 DATA 140, 9, 3, 96,234,234,234
72 DATA 32,115, 0,201,133,240, 6
73 DATA 32,121, 0, 76,231,167, 32
74 DATA 115, 0,201,170,240, 6, 32
75 DATA 191,171, 76,174,167, 32,155
76 DATA 183,224, 25,144, 3, 76, 72
77 DATA 178,134,251, 32, 0,226,224
78 DATA 40,176,244,138,168,166,251
79 DATA 32, 10,229, 32,115, 0, 32
80 DATA 191,171, 76,174,167
    
```

2. lista

GET# helyett INPUT#

Ismeretes, hogy a Commodore 64 INPUT# utasítása maximálisan 88 (más forrás szerint 80) karaktert tud egyszerre beolvasni. Ennél hosszabb rekord beolvasására a szakirodalom a GET# utasítás vagy gépi kódú szubrutin használatát javasolja.

A GET# utasítással történő beolvasás legnagyobb hátránya, hogy rendkívül időigényes, és így az adatfeldolgozást jelentős mértékben lelassítja. Ennek kiküszöbölésére egyfajta olyan, BASIC nyelven írt programrészt mutatunk be, amely 88 karakternél hosszabb, példánkban a maximális 254 (ebből „hasznos” 251) karakterből álló rekordot INPUT# utasítással olvas be. A példát egy, a legkényelmesebben alkalmazható relatív fájlra alakítottuk ki.

Az egyszerűség kedvéért változóként egy 10 elemű, 251 karakterből, 0–9-ig terjedő számokból álló tömböt alkalmaztunk (64 \$ (I)).

A programrész működésének lényege,

hogy az egyes tömbelemeket három változóra (V1\$, V2\$, V3\$) bontjuk, ezeket rögzítjük, majd az adatokat ugyanilyen formában olvassuk vissza. A rögzítéskor és a beolvasáskor a relatív fájl rekordjain belül a pointer szintén azonos értékekre állítjuk be. Megjegyezzük, hogy már az adatbevitelkor célszerű a ":" és a ";"-t letiltani, mert ezeket a karaktereket a gép utasításként értelmezi. Ennek megfelelően ajánlatos a mezőket más jellel elválasztani.

A program 450-es sorában található IF utasítás azt a célt szolgálja, hogy üres sztring esetén a gép ne adjon ki STRING TOO LONG hibajelzést, ezért már a bevitelnél minden egyes rekordba egy "0" jelet tettünk be.

Ugyanazt a rekordot GET#, illetve INPUT# utasítással beolvasva, az első esetben a művelet 14, a másodikban 0,6 másodpercig tart; ez már jelentős mértékű megtakarítás. Megjegyezzük, hogy célszerű új

COMMODORE 64

UNIN példaprogram

A mintapélda remélhetőleg bizonyítja, hogy milyen hatékony, gyors programozást tesz lehetővé a rutin használata (1985/6. szám). A példa ugyan töredékét mutatja be a rutin adta lehetőségeknek, de így is jól érzékelteti a paraméterezhetőség előnyeit.

A minta max. 10 ember adatait képes felvenni. Egy ember adatait egy képernyőn vihetjük fel vagy módosíthatjuk, s lapozással juthatunk egy másik egyén kartonjára. Bármelyik kartonon bármit módosíthatunk. A hibáüzenet kezelésére is láthatunk példát.

```

10 REM*****
20 REM*****
30 REM***** UNIVERSZALIS *****
40 REM***** INPUT *****
50 REM***** PELDA *****
60 REM*****
70 REM***** KESZITETTE : BORBELY *****
80 REM***** JOZSEF *****
85 REM*****
90 REM*****
99 GOSUB100:GOTO1000
100 REM-----
110 REM-----
120 REM----- 1 0 0 - 5 4 5 - SOROK -----
130 REM-----
140 REM----- I N P U T -----
150 REM----- R U T I N -----
170 REM-----
545 REM
1000 P$(1)="00021220":P$(2)="09041611"
1005 P$(3)="00061620":P$(4)="07081805"
1010 P$(5)="00101620":P$(6)="00121615"
1015 P$(7)="48142606"
1020 PRINT"J"TAB(13)"PELDA PROGRAM"
1025 PRINT" 1. NEV : "
1027 PRINT" 2. SZEM.SZAM : "
1030 PRINT" 3. SZUL.HELY : "
1035 PRINT" 4. SÜLYVALTOZAS : KG"
1037 PRINT" 5. MUNKAHELY : "
1040 PRINT" 6. BEOSZTASA : "
1045 PRINT" 7. UTOLSÓ MERES DATUMA : "
1050 PRINTTAB(6)"MODOSIT?"
1052 PRINTTAB(20)"MELYIK SORT?"
1055 PRINTTAB(8)"LAPoz? + - N"
1057 PRINTTAB(9)"VEGE?"
1060 CO=7:B6=7:B8=0:BO=0:B7=0
1065 FORJ=1TO7:GOSUB1100:NEXT
1070 L=17:C=15:B1=0:GOSUB535:J$="Y"
1075 GOSUB1200:IFA$(J) THEN1100
1080 L=17:C=33:B1=9:J$="1":GOSUB1200:J=A
1085 IFA<1ORR>7THENGOSUB1210:GOTO1080
1090 J$=T$(LAP,J):GOSUB540:A=1
1095 GOSUB1100:GOTO1070
1100 L=19:C=15:J$="+":GOSUB1200
1110 IFA$="+ANDLAP<9THENLAP=LAP+1
1120 IFA$="-ANDLAP>0THENLAP=LAP-1
1130 IFA$="N"THEN1160
1135 IFA$<"ANDAS<" THEN1100
1140 IFTA$(LAP,1)="" THEN1020
1150 PRINT" " :FORJ=1TO7
1155 PRINTTAB(VAL(MID$(P$(J),5,2)))
1157 PRINTTAB(LAP,J) :NEXT:GOTO1100
1160 L=21:J$="N":GOSUB1200
1165 IFA$<"I" THEN1070
1170 END
1180 B1=VAL(LEFT$(P$(J),2))
1185 L=VAL(MID$(P$(J),3,2))
1187 C=VAL(MID$(P$(J),5,2))
1190 B=VAL(RIGHT$(P$(J),2)):GOSUB100
1195 T$(LAP,J)=A$:RETURN
1200 B7=7:A=1:GOSUB540:GOTO100
1210 L=24:C=0:B7=0:B=0:GOSUB530
1215 PRINT" HIBAS VALASZ !":GOSUB100
1217 PRINT" ";RETURN
1230 REM-----
1300 REM ALTALABAN : X$ MODOSITASA :
1310 REM
1320 REM B7=7 : GOSUB 535 : J$=X$
1325 REM GOSUB 545 : GOSUB 100 : X$=A$

```

A programsorok magyarázata:

- 99 Kezdeti feltételek beállítása, ugrás a főprogramra.
- 1000—1015 A bemeneti mezők egyedi paraméterei P\$() sztring tömbként vannak megadva, egy tömbelem egy mezőt határoz meg. Egy-egy tömbelemben 2 karakterenként egy paraméter értéke helyezkedik el. Így egy mezőhöz összesen 4-fajta egyéni tulajdonság kapcsolódhat, sorrendben: a mező típusa, képernyősor, oszlop, mezőhossz.
- 1020—1057 Egy karton állandó részeinek kiírása a képernyőre.
- 1060 Állandó paraméterek értékadása.
- 1065 Új karton mezőinek kitöltése.

- 1070 Módosítás? Ha nem, ugrás 1100-ra.
- 1080 A módosítandó sor sorszámának bekérése és ellenőrzése.
- 1090 A megadott mező módosítása. A módosítandó sztring J\$-on keresztül kerül A\$-ba az 535-ös és 540-es rutinok segítségével!. Ugrás 1070-re.
- 1100—1135 Lapoz előre (+), hátra (-) vagy ugrás 1190-re (N).
- 1140 Üres lap esetén új lap kitöltése: ugrás 1020-ra.
- 1150 Új lap kiírása, ugrás 1100-ra.
- 1160 Vége? Ha nem, ugrás 1070-re.
- 1170 Vége.
- 1180—1195 A módosítandó mező paramétereinek beállítása, módosítás. Hibakiíró szubrutin.
- 1210

BORBÉLY JÓZSEF

ADOK – VESZÉK – CSERÉLEK

Ebben a rovatunkban rövid, szöveges, a mikroszámítógépekkel kapcsolatos hirdetéseket közlünk. A díjszabás: közületeknek gépelt soronként (60 karakter) 100 Ft, magánszemélyeknek az első sor 50 Ft, minden további sor 20 Ft. Az NJSZT tagjainak az első három sor ingyenes. Hirdetéseiket a szerkesztőség címére várjuk.

■ TRS 80 MC—10 sz. géphez 16 k-s bővítő, interfész-kábelek, könyvek, programok és 1 db COMPUTEK botkormány eladó vagy elcserélhető. Képiró Róbert, Bp., Imre u. 5. 1093. Telefon: 378-075.

■ Sinclair Spectrum megkopott fedőlapját (fém) olcsón és gyorsan újjávarázsolom. Képiró Róbert, Bp., Imre u. 5. 1093. Telefon: 378-075.

■ Commodore 64 gépre eredeti OXFORD—PASCAL programnyelv doku-

mentációval eladó. Leskóné Puskás Judit, Bp., Aszú u. 25. 1028. Telefon: 830-443 vagy 298-750.

■ Commodore VC20 játék- és egyéb programokat cserélnék. Keresem a Sakk, Super Expander és bővítő leírást másolásra. Rába Kálmán, Szombathely, Bolyai János u. 13. F. IV. 19. 9700.

■ C64-hez hard disket, Winchestert vennék. Programírást és oktatást vállalkoz minden szinten (BASIC, FORTH). Telefon: 154-352.

■ A Mikroszámítógép Magazin első 13 száma — csak egyben — eladó. Ára 400 forint. Postán utánvéttel elküldöm. Kovács László, Karcag, Zádor u. 8. 5300.

■ VC20 számítógép magnóval, botkormánnyal, jelentős mennyiségű programmal és dokumentációval együtt 19 000 forintért eladó. Setény János, Békéssámsón, Vöröskatonák u. 97. 5946.

**Fejlesztési Intézetünkbe
felvételre keresünk
korszerű mikroprocesszoros terminálok
és berendezések HARDWARE—SOFTWARE-
fejlesztéséhez villamosmérnököket,
készülék konstrukciós kialakításához
felsőfokú végzettségű szakembereket.**

**RUGALMAS MUNKAI DŐ
KIEMELT FIZETÉS
MAGAS JÖVEDELEM**

Jelentkezés:

TELEFONGYÁR

1143 Bp. Hungária krt. 126-132.

Tel.: 634-330.

(Mottó: A szabad értelem pró-
bája nem az értékek tagadásá-
ban rejlik. Hanem abban, hogy
bölcsen tud választani az értékek
közül. — A. L. Sacker)

Barátunk, a számítógép

Vélt és valós tendenciák

Ülök a televízió előtt. 12 éves, mosolygós, szemüveges fiúcska áll valamilyen szerkesztő mellett. A riportert biztató kérdése: — Ugye, Pistike, te már valóságos zsonglőr vagy a programozásban? Pistike határozottan bólint. A riportert tovább évődik: — És ugye kisfiam, ugye apukád, ugye nem kezeli a számítógépet? Mire a gyerek kihúzza magát, és jön a meglepő válasz: — Nem, apuka nem tudja kezelni a számítógépet.

Döbbenetes, hogy a józan hittel szemben milyen gyorsan terjednek a hamis mítoszok, amelyeknek egykettőre bedőlünk. Szomorú, hogy mennyire nem tudják tálnai a barátunk népszerűsítésére szolgáló műsorokat. Holott köztudott, hogy az újjal szembeni természetes ellenérzést csak igen nagy tapintattal lehet leküzdeni.

Emiatt a félrekezelés miatt ragadtam irógépet. Szeretnék hitet adni a felnőtteknek, barátjukká tenni a számítógépet. A fiatalokat pedig realitásra kívánám inteni, mint amilyen középkorú. Végeredményben a vélt és valós tendenciákról lesz szó ebben a cikkben. Remélem, hogy sikerül majd tisztáznom egy alapkérdést: az eszközök szerepét életünkben. Nem fogok lapocskákról, programokról, billentyűkről beszélni; majd eljön annak is az ideje. Ha már látjuk a lényegét, amit nem takarnak el a részletek.

A felnőttekhez

Apa a hosszú tárgyalások után fáradtan ül a tévé előtt. Ha most jó krimi kezdődne, akkor apa (lekiismerete) kiszólna a konyhába anyához: — Fiam, hagyd azt most! Jó a műsor!

De most a tévében éppen arról van szó, hogy a bal felső sarokban írjunk egy furcsa angol szót. Felkiáltójel, pontosvessző, F6 billentyű... Apa dörmög valamit, és átkapcsol a focimeccsre.

Apa vállalati vezető. Naponta dönt emberekről, gépekről, milliókról. Aranygyűrűs diplomás,

több találmány szerzője. Nem az a legfontosabb ismérve, hogy nem tud számítógépet kezelni.

Más családban anya keze alatt egyszerre 15-20 hatalmas szövőgépsor zakatol. A második műszak után kicsit fáradt ahhoz, hogy számítógéppel tanuljon. Ahhoz különben is matematika kell, ami anyukának — a kosztépénzt kivéve — nem erős oldala.

Tájékoztatónk félig átgondolt. Jósándékú, de ügyetlen. Nem épít a réteggommunikáció titkaira, amiket még középkorú szomszédnőnk is átérez. Így a kommunikáció az amúgy is értőknek szól, és nem ér el másokhoz, hogy bővítse barátunk táborát.

Kedves apukák és anyukák! Apa igen kis erőfeszítéssel saját maga kérhetné le az aktuális trendet, a fedezetszámítást, az árkalkulációt. Úgy, hogy saját maga kezelne a gépet, de nem furcsán irt vezényszavakkal. Anya pedig mindig csodálatos érzékkel rendelkezik a színek-minták iránt. Géppel tervezhetne csodálatos szöveteket, amire mindig vágyott. Nem kellene sóhajtva — de büszkén — legyintenie: majd a kisfiam...!

Higgyék el a kedves felnőttek, hogy barátunk kezelése nem nagyobb ügy — kellő felkészítés esetén! —, mint mondjuk az autóvezetés. Remélem, hogy e cikksorozat végére ezt így fogják látni. Valóban barátunk a számítógép!

A fiatalokhoz

Kedves, ifjú szomszédom komoly számítógépet kapott. Nem játékokat, amin két cowboy üldöz három bölényt, miközben őket viperek kergetik. Édesanyja ellenzi a durvaságot terjesztő „játékokat”. A kis szomszéd lelkesen készíti programokat BASIC nyelven, és szentül hisz a kiadott jelszóban: a számítógép fejleszti a fiatalok feladatmegoldási képességét és gondolkodási készségét.

Nem dicsérlek szembe, csak hátad mögött mondom: az igazság pont fordított. Mert van akaraterőd, van feladatmegoldási készséged és képességed, még ma is kintartasz újabb barátod mellett. Nem úgy, mint Feri, akinél a gép státuszszimbólum, és aki az előregyártott program ötödik futása után unatkozott. Apja nem vett újabbat, mert nem is olyan olcsó. Ő meg nem irt programot, mert az fáradtságos. A gép porosodik: nem lett barát.

Ifjú szomszédom! Örülök sikereidnek, de tanulj meg egyet: nem jelenti képességeid csúcsát, hogy tudsz BASIC-ben programozni. A BASIC nem a jövő század kommunikációs nyelve, mint számos

helyen hangoztatják. Kicsit nehézkes, kicsit unalmas. Szóval: van más is. Remélem, hogy a cikksorozat végére belátod ezt. Addig is megegyezhetünk abban, hogy még e században is irdatlan sokat kell tanulnod ahhoz, hogy kis barátodból, a számítógépből kihozzad, ami benne van.

Gépekről, komolyan

Számítógép és számítógép között akkora különbség van, mint jármű és jármű között. Nem megyek a szomszéd közértbe autóval, nem biciklizem Párizsig, és az óceán fölött repülni fogok. Be kellene már végre látni, hogy egy-egy szervezet komoly információs feladataira csak meghatározott képességű számítógépek adhatnak megoldást.

Ne csináljunk erényt a kényszerből! Ha nem telik repülőre, akkor autóval nem fogok áthalolni Amerikába! A személyi számítógépek adott célokra valók. Igaz, e fránya kis masinák egyre többet és többet tudnak. Már nem csak „személyiek”. De még nem pótolják a nagybácsit, az „igazi” számítógépet.

Utóbbiak kezelése nem mindennapos feladat, hanem hivatás. Pistike, aki ma kitűnően kezeli a számítógépet, holnap már alkalmas lesz arra a feladatra is, ha kitart. Örülünk kell tehát minden tévés és egyéb oktatásnak, amiben a mi Pistink részesül. Bár a felnőttek is vennék olyan komolyan barátunkat, mint Pistike teszi!

Nem úgy, mint egyes hozzászólók. Felnőttek, akik semmit sem értenek. Idézek:

„Vettünk 12 Commodore 64-es gépet. Ezzel nálunk a elektronizáció befejeződött.” És az élet? Azóta a nyilatkozó karrierje fejlődött be. Mert a gép használatához rendszerekre, programokra van szükség — és sok-sok pénzre.

„A készletrendszer számítógépre ültetjük.” Annál a nagyvállalatnál annyiféle tétel mellett aligha lesz elegendő az a kis IBM PC.

A kulcskérdés

Van-e szüksége egy ekkorai országának arra, hogy tízezrek tudjanak BASIC-ben programozni?

Nem kívánok itt ellenpropagandát kifejteni. Csak a felhangokat akarom letörni. Apa, az ő fizetésével csak ne programozzon! Anya pedig ne tanuljon matematikát, ha már eddig nem tette!

A személyi számítógépek forgalmazásának hatalmas lendülete az utóbbi két évben megtört. Elsősorban azért, mert egyre többen ismerték fel, hogy ez a gép nem olcsó játékszer. A hivatástudó fiatalok számai maradtak meg hűségesen a barát mellett, de nem mindenkiből lesz programozó, aki számítógépet látott-kezelt. Mi tehát a helyes út?

Közeledik anya születésnapja. Pisti újdonsággal akarja őt meglepni. Bár már érmét is nyert programozási versenyen, most valami nem megy, nem megy... És Pisti ekkor apuhoz megy és kérdez. — Beszélj magyarul, fiam! — inti apja. Nem utasít el, nem mondja: neked vettem. Apa figyel és magyaráz. És a magyarázatok végére Pistikéből István lesz: megérti, hogy nem elágazás, ciklus, RUN és CASE a lényeg. A feladat a kemény dió, amit apu játszva feltört, pedig nem is tudja kezelni a számítógépet. Pistike megtanulta, hogy az új seprő jól seper, de a régi tudja, hogy hol van a piszok. Pistiből most már bizonyosan jó szakember lesz.

Anya a konyhában matat: hová is tettem a bejgli receptjét? Pisti büszkén mondja: kidobtam. Nem, ne haragudj. Itt van, csak kezeld a számítógépet! — No de fiam, ne bolondozz már! — néz vissza aggodva anya a konyha felé. — Anya, csak ezt a két gombot nyomd le! Úgy! Most a kérdőjel után ird azt, hogy bejgli! — utasítja Pisti. Anya vonakodva megteszi, amit okos fia mond. Hátrahőköl, amikor felpereg a nyomtató, és duruzsoló hangon kezdi: A mákos-bejgli receptje. Végy...

Szép volt a születésnap ajándék. Emberként is és programozóként is éretté vált Pisti. Olyanná, aki képes felfogni mások valódi információs igényét. Aki barátot akar szerezni az ő barátjának azzal, hogy nem kényszeríti szokatlan trükkökre. Hanem úgy készíti fel a találkozást, hogy az mindkét félben, de főleg az emberben kedves és maradandó — hasznos? — emlék legyen. — Lám, anya matematika nélkül is tudja kezelni a gépet! — nézett össze apa és fia.

Az egész ilyen egyszerű. Kell, aki feladatot lát. Kell, aki megoldást kínál. Már rutin a megvalósítás. Kell sok boldog, gépbarát anyuka, és szükség van az igényt megvalósító tehetséges ifjakra. Kezdetnek csak ennyit akartam mondani. DR. HALASSY BÉLA

Az Építsünk számítógépet! sorozat egy hibájáról

Az 1985/1. és 2. számban közölt video-NYÁK rajzában „hibákat” találtam, ezekről foglalkozom.

Az EPROM (IC 41) kiválasztása a PIA (IC 33) PB0 adatvonalával történik. Ha az IC 23A 7. lábán „1” szint van, akkor az EPROM van kiválasztva. Nos, ez így nem igaz, mert az IC 23A 7. lába le van kötve a negatívra. Ugyanakkor ez a vezeték egy, de ha jobban megfigyeljük, két 3K ellenállással a pozitívra van kötve. Miért?

Az IC 41 alatt található a grafika kiválasztása. Nem értem, hogy mi az, ami az IC 30, 29-es bemeneteire kapcsolódik?

Az IC 46 3. lába (bemenet) az IC 17 9. lábára (bemenet) van kötve. Miért? Ugyanakkor az IC 17 kimenetei nincsenek felhasználva!

Számomra még mindig érthetetlen, hogy az IC 46-tal miért végezteti el még egyszer azokat a feladatokat, amiket az IC 22 már elvégez, és ezen IC-k 7, 12, 9-es lábait összeköti. Miért?

A video RAM-ok címzésénél két eset lehetséges: 1. a 6845 címezi a RAM-ot; 2. a processzor címezi. Szerintem a 6845 nem képes az 1 k tárterületeket kiválasztani, mivel az IC 20 bemeneteire közvetlenül a processzor A0, A1 címvonala kerül. Ezzel szemben a leírásban VA10, 11-es vonalak szerepelnek. Így a 6845 már képes a RAM-csoportok kiválasztására, mivel az IC 26 bemenetei pozitívan vannak. Ebből követ-

kezik, hogy az M2-es vezeték logikai „0” állapotban van, így az MX-K IC 21, 22, 23 a 6845 címvonalait kapcsolják a memóriákra. Itt megint felmerül egy probléma. Most a processzor nem képes a RAM-ok címzésére! Ennek ui. az a feltétele, hogy az M2-es vonal „1” szinten legyen, ez pedig a jelenlegi kapcsolásban nem jöhet létre tartósan. Az IC 26 valamelyik bemenetének „0” állapotba kell kerülnie. Ez egy pillanatra meg is történik, amikor a 6845 A10, 11, 12 címvonalai „1” állapotban vannak. Ekkor az M2-es vonal „1” szintű. Az IC 46 3-as bemenetét az IC 20 3-as bemenetére kapcsolja. Amennyiben az IC 46 3-as bemenete „0”, akkor az M2-es vonal ismét „0” szintű, azaz a 6845 címezi a memóriát. Talán ez a pillanatnyi állapot elegendő arra, hogy a processzor a megfelelő memóriarekeszt átírja? Ha igen, az IC 46 3-as lábát a címbusz A12-es vezetékére kell kötni, hogy a processzor is a teljes tárterülettel tudjon dolgozni!

Kérem, amennyiben a hibák igaznak bizonyulnak, közöljék velem. Ha lehet, a Magazinban. Javasolnám a komplett kapcsolási rajz közlését.

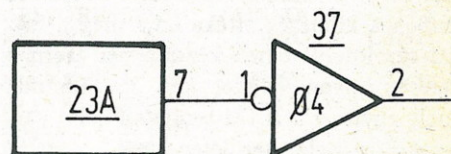
CSÁNYI CSABA

A szerkesztő válasza

A videokártya egy nem grafikus kártya módosításával készült. A módosítás miatt átkötések, egymásra építések és visszamaradt

— már felesleges — vezetékek is találhatóak. A lap 1985/2. számában például a 2. ábrán D7 az IC 29 14. bemenetén kívül egy szám nélküli volt alkatrész 20. lábára — pontosabban a foglalatra — is rá van csatlakoztatva. Ez után az általános megjegyzés után konkrétan válaszolok a kérdésekre.

1. EPROM-kiválasztás. Az 1985/2. számban a 2. ábrának hiányzik az IC 23A 7. láb után egy részlete:

2. Grafikkiválasztás. Erre az általános megjegyzés a magyarázat.

3. Memóriacímzés. Az 1985/1. szám 4. ábrájáról lemaradt: az IC 46 3. lábára és az IC 17 9. lábára (bemenetek) az A12 jel kerül. Az általános megjegyzés itt is érvényes.

4. Az IC 46 feladata. A módosítás többlet-RAM beépítését és ennek címzését jelentette.

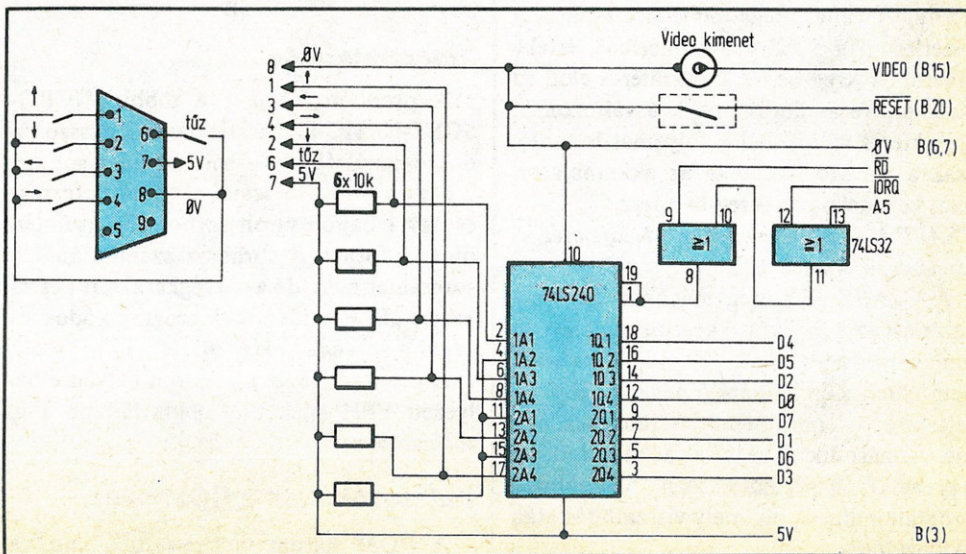
5. A video-RAM sávkiválasztása. Az 1985/1. szám 4. ábrájáról lemaradt: az IC 46 4. lábára és az IC 20 3. lábára (bemenetek) a VA12 jel kerül. Nem a rajz, hanem a szöveg a helyes. Így az IC 20 1. és 2. lábaira (bemenet) nem A0 és A1, hanem VA10 és VA11 kerül.

6. A teljes rajz közlésére jelenleg nincs mód.

Lehet egyszerűbben is

Az 1986. március havi szám 28. oldalán megjelent ZX-Spectrum Kempstone botkormányillesztő kapcsolási rajzához szeretnék kiegészítést fűzni. Kétségtelen, hogy az áramkör működik, de szükségtelesen bonyolult. Én egy olyat mutatok be, amely csak két IC-t (74LS240 és 74LS32) tartalmaz, szemben a három IC-t tartalmazó eredetivel, viszont ugyanazokat a funkciókat látja el.

PINTÉR GÁBOR
Kiskunhalas

PTA-4000 BASIC

Sorozatunkkal egyidőben a Rádiótechnikai c. lap bemutatja a gép alap BASIC-jét. Itt ennek csak néhány, a gépi kódú programozásnál használt utasítását ismertetem.

Néhány utasítás

Az utasítások formátuma és jelentése a következő.

NEW kifejezés

Ezt a parancsot, mely programban is használható, a használati utasítás is ismerheti, ha a kifejezés egy állandó, éspedig 0. Más érték is adható azonban. Ebben az esetben a kifejezés értéke adja meg a BASIC tárolóterületének kezdőcímét. Természetesen olyan értéket kell megadnunk, amely egyrészt a RAM-területen belül van, másrészt a foglalt területen kívül.

STATUS kifejezés

A kifejezés értéke itt is korlátozott. Lehetséges értékei: 0,1,2,3,4. A 0 érték esetén a szabad memória és az adatterület összegét adja vissza. Az 1 érték megadja a BASIC programterület nagyságát. A 2 a BASIC programterület végcímé utáni első címet, a 3 az adatterület kezdőcímét jelzi.

PEEK# kifejezés

Hasonlít az ismert függvényhez, de az ME1 memóriaterületen levő cím tartalmát szolgáltatja.

POKE 1. kifejezés, 2. kifejezés, 3. kifejezés...

Az első kifejezés a memóriacímre adja, a következő az oda tárolandó adatot, az ez után következő a következő memóriacímre tárolandót stb.

CALL kifejezés, változó

Változó és az azt megelőző vessző nélkül a kifejezés által megadott címre adja át a vezérlést. Ha a változó numerikus, értéke átkerül az Xreg-be, és a visszatérés előtt az Xreg értéke átadódik ennek a változónak. Karakteres változónál a folyamat hasonló, csak a változó nagysága az akkumulátorban, kezdőcíme az Xreg-ben lesz.

CSAVE M-1 „állománynév”; 1. kifejezés, 2. kifejezés, 3. kifejezés

A CSAVE M-1 egymagában átadja a vezérlést az 1 jelű külső készüléknek. Az állománynév a védendő gépi kódú program nem kötelezően kiadandó neve; az első kifejezés a védendő memóriaterület kezdőcíme, a második a végcím, a harmadik az ugyancsak nem kötelezően használható programindítási cím, mely visszatöltés után aktivizálódik.

CLOAD M-1 „állománynév”; kifejezés

A CLOAD M magát a beépített kazettás-egység-illesztőt használva tölt be egy programot, mégpedig a szalagon levő következő gépi kódút; az állománynév használata esetén pedig a megnevezettet. A-1 használata ugyanazt jelenti, mint a CSAVE esetén. A kifejezés azt a címet adja meg, ahová a program töltődni kezd. Ha a CSAVE utasításnál használtuk a harmadik kifejezést, akkor a program automatikusan indul.

Kulcsszavak

A gép BASIC fordítóprogramját a MICROSOFT cég készítette, így a BASIC által használt szavak, az ún. kulcsszavak felismerése egy kódtáblázat tartalmával való összehasonlítással történik. Eltérően a legtöbb MICROSOFT-BASIC-től, itt minden kód 2 bájttal hosszúságú. A használt kulcsszavakat és kódjukat az 1. táblázat foglalja össze.

Adattárolás

Az adatokat 8-8 bájton tárolja a fordító, függetlenül az adat típusától. Mégis megkülönböztet háromféle adatot. Ezek közül csak a decimális szám tárolásánál használja ki a fenntartott 8 bájtot.

Decimális számok tárolásánál az első bájton a kitevő, a következőn az előjel, a következő 5 bájton a mantissza, az utolsón mindig 00H található. Néhány változatot bemutatok a 2. táblázatban. Ugyanitt található példa a bináris szám tárolására is. Ezeknél az első négy bájtot a fordító nem veszi figyelembe, a következő mindig B2H, az ezután következő két bájton található a binárisan tárolt szám, az utolsót ugyancsak nem értékeli a fordító.

Karaktorsorozat tárolásánál (3. táblázat) az első négy bájttal szintén közömbös, a következő értéke mindig D0H, az ezután következő két bájttal a karaktorsorozat tárolásának kezdőcíme, az utolsó pedig a sorozat hossza, binárisan tárolva.

Programtárolás

A program tárolása a többi MICROSOFT-BASIC-hez hasonlóan a kulcsszókódok használatával történik. Minden sor egy 2 bájton tárolt sorszámból (bináris forma) és egy 1 bájton tárolt sorhosszból (szintén bináris forma, a sorhossz számításánál a sorszámot nem, de a sorvégkarakteret beszámítja) áll, ezt követik a programkódok és végül a sorvégkarakter (0DH).

A program végét a sorszám helyén elhelyezett FFH jelzi. Egy példa látható a 4. táblázatban.

Kulcsszókódok a ROM-ban

A ROM három területén található a

kulcsszókódok: B000H-B0E9H, B800H-B887H, C054H-C34EH.

Az 5. táblázat az 1. táblázat kulcsszavait tartalmazza az ezen a ROM-területen belüli címekkel együtt. Néhány helyen a cím hiányzik. Ezek ott nem találhatók, de nem találhatók a ROM más részein sem. Ezt a táblázatot azért állítottam össze, hogy megkönnyítsem a ROM-ban keresést azoknak, akik nem kívánják kivárni a sorozat végét.

Üzenetek

A rendszer „bejelentkezésénél” használt üzenetek a közvetkező címterületen található (6. táblázat): C34FH-C36AH.

DR. SIMONYI ENDRE

1. táblázat. Kulcsszókódok

ABS	F170H	DTE	E884H
ACS	F174H	END	F18EH
AND	F150H	ERL	F053H
AREAD	F180H	ERN	F052H
ARUN	F181H	ERROR	F1B4H
ASC	F160H	EXP	F178H
ASN	F173H	FEED	F0B0H
ATN	F175H	FOR	F1A5H
BEEP	F182H	GCURSOR	F093H
BREAK	F0B3H	GLCURSOR	E682H
CALL	F18AH	GOSUB	F194H
CHAIN	F0B2H	GOTO	F192H
CHR\$	F163H	GPRINT	F09FH
CLEAR	F187H	GRAD	F186H
CLOAD	F089H	GRAPH	E681H
CLS	F088H	IF	F196H
COM\$	E858H	INKEY\$	F15CH
CONSOLE	F0B1H	INPUT	F091H
CONT	F183H	INSTAT	E859H
COLOR	F0B5H	INT	F171H
COS	F17EH	LCURSOR	E683H
CSAVE	F095H	LEFT\$	F17AH
CSIZE	E680H	LEN	F164H
CURSOR	F084H	LET	F198H
DATA	F18DH	LF	F0B6H
DEG	F165H	LINE	F0B7H
DEGREE	F18CH	LIST	F090H
DEV\$	E857H	LLIST	F0B8H
DIM	F18BH	LN	F176H
DMS	F166H	LOCK	F1B5H
		LOG	F177H
LPRINT	F0B9H	ROTATE	E685H
MEM	F185H	RUN	F1A4H
MERGE	F08FH	SETCOM	E882H
MIND\$	F17BH	SETDEV	E886H
NEW	F19BH	SGN	F179H
NEXT	F19AH	SIN	F17DH
NOT	F16DH	SORGN	E684H
OFF	F19EH	SPACE\$	F061H
ON	F19CH	SQR	F16BH
OPN	F19DH	STATUS	F167H
OR	F151H	STEP	F1ADH
OUTSTAT	E880H	STOP	F1ACH
PAUSE	F1A2H	STR\$	F161H
PEEK	F16FH	TAB	F0BBH
PEEK#	F16EH	TAN	F17FH
PI	F15DH	TERMINAL	E883H
POINT	F168H	TEST	F0BCH

POKE	F1A1H	TEXT	E686H
POKE #	F1A0H	THEN	F1AEH
PRINT	F097H	TIME	F15BH
RADIAN	F1AAH	TO	F1B1H
RANDOM	F1A8H	TRANSMIT	E885H
READ	F1A6H	TROFF	F1B0H
REM	F1ABH	TRON	F1AFH
RESTORE	F1A7H	UNLOCK	F1B6H
RETURN	F199H	USING	F085H
RIGHT\$	F172H	VAL	F162H
RINKEY\$	E85AH	WAIT	F1B3H
RLINE	F0BAH	ZONE	F0B4H
RMT	E7A9H		
RND	F17CH		

2. táblázat. Számítárolás

Decimális
 04H 00H 12H 34H 00H 00H 00H 00H = 1234
 00H 00H 12H 34H 00H 00H 00H 00H = 1.234
 FDH 00H 12H 34H 00H 00H 00H 00H = 0.001234
 03H 80H 12H 34H 00H 00H 00H 00H = -1234
 Bináris
 XXH XXH XXH XXH B2H 7FH FFH XXH = 32767
 XXH XXH XXH XXH B2H 80H 00H XXH = -32768

3. táblázat. Karaktorsorozat-tárolás

XXH XXH XXH XXH D0H 7BH 22H 11H = A
 karaktorsorozat a 7B22H címtől kezdve tárolódik, és 17 bajt hosszú

4. táblázat. Programtárolás

00H 14H = 20
 06H = a sor karaktereinek száma (6, mert a sorvég is számít)
 F0H 97H = PRINT

34H	= "
42H	= B
34H	= "
0DH	= sor vége
00H 1EH	= 30
03H	= a sor karaktereinek száma
F1H ACH	= STOP
0DH	= sor vége
FFH	= program vége

5. táblázat. A kulcsszókódok címei

ABS	C067H	DTE	-
ACS	C07FH	END	C10DH
AND	C05FH	ERL	-
AREAD	C055H	ERN	-
ARUN	C08FH	ERROR	C11DH
ASC	C087H	EXP	C115H
ASN	C077H	FEED	-
ATN	C06FH	FOR	C127H
BEEP	C098H	GCURSOR	C14DH
BREAK	C35CH	GLCURSOR	B073H
CALL	C0D8H	GOSUB	C138H
CHAIN	B855H	GOTO	C12FH
CHR\$	C0CFH	GPRINT	C142H
CLEAR	C0B5H	GRAD	C159H
CLOAD	B05FH	GRAPH	B069H
CLS	C0BFH	IF	C16CH
COM\$	-	INKEY\$	C17BH
CONSOLE	-	INPUT	C162H
CONT	C0A1H	INSTAT	-
COLOR	B055H	INT	C173H
COS	C0C7H	LCURSOR	B080H
CSAVE	B069H	LEFT\$	C1AEH
CSIZE	B05FH	LEN	C1A6H
CURSOR	C0AAH	LET	C19EH
DATA	C104H	LF	B08CH
DEG	C0F4H	LINE	B093H
DEGREE	C0E9H	LIST	C186H
DEVS	-	LLIST	B09CH

DIM	C0D2H	LN	C197H
DMS	C0ECH	LOCK	C1B8H
		LOG	C18FH
LPRINT	B0A6H	ROTATE	B0BBH
MEM	C1C1H	RUN	C25EH
MERGE	B873H	SETCOM	-
MID\$	C1C9H	SETDEV	-
NEW	C1E3H	SGN	C2D0H
NEXT	C1D2H	SIN	C2C8H
NOT	C1DBH	SORGN	B0C6H
OFF	C201H	SPACES	-
ON	C1EBH	SQR	C2C0H
OPN	C1F9H	STATUS	C2E1H
OR	C1F2H	STEP	C2ECH
OUTSTAT	-	STOP	C2B7H
PAUSE	C24AH	STR\$	C2D8H
PEEK	C224H	TAB	B0D0H
PEEK #	C21AH	TAN	C2FEH
PI	C213H	TERMINAL	-
POINT	C240H	TEST	B0D8H
POKE	C237H	TEXT	B0E1H
POKE #	C22DH	THEN	C2F5H
PRINT	C209H	TIME	C306H
RADIAN	C2A4H	TO	C322H
RANDOM	C28EH	TRANSMIT	-
READ	C271H	TROFF	C318H
REM	C2AFH	TRON	C30FH
RESTORE	C27CH	UNLOCK	C333H
RETURN	C266H	USING	C329H
RIGHT\$	C299H	VAL	C33EH
RINKEY\$	-	WAIT	C346H
RLINE	B0B1H	ZONE	-
RMT	B87DH		
RND	C286H		

6. táblázat. Üzenetek

NEWO?	C34FH
:CHECK	C355H
BREAK	C35CH
IN	C362H
ERROR	C36CH

PTA—4000

Forgástestek és felületek

A program a síkbeli koordináta-rendszerben megadott paraméteres függvényt forgatja meg az Y tengely körül, és ábrázolja a megadott rálátással.

A program felépítése

- 10—16 kezdőértékek beállítása
 R: nagytás
 N: szeletek száma
 PHI: a rálátás szöge
 COLOR 1, 2: színek (két szín is lehet)
 VÁLTÁS: két szín esetén
- 20—25 X() és Y() vektorok kiszámítása, X szélsőérték-kikeresés
 X() vektor transzformációja, Y() szélsőértékek kikeresése
- 30—60 forgatás és ábrázolás: külső ciklus: szeletekre bontás
 belső ciklus: egy szelet ábrázolása
- 500—520 A paraméteres függvény Q segédváltozóval, melynek értéke 0-tól 2π-ig fut.

Az 1. és 2. ábrán példaként néhány trigonometrikus függvényt ábrázoltunk.

MÉSZÁROS CSABA

1. ábra

```

10: CLEAR : RADIAN : GRAPH : INPUT "R="
: R, "N=" : N, "PHI=" : F
15: DIM X(60), Y(60) : INPUT "COLOR 1="
: K, "COLOR 2=" : L, "UALTAS (1: I B:
: N) : F
16: C=COS F: S=SIN F: Y=999: X=-Y: H=X:N
=>(N/2): INT (N/2)
20: FOR I=0 TO 60: Q=J/30*PI: COSUB 500:
NEXT I: FOR I=0 TO 60: Y(I)=Y(I)*C:
IF X(I)>HLET H=X(I)
22: NEXT I: H=107/H: FOR I=0 TO 60: X(I)
=X(I)*H: U=Y(I)-X(I)*S: IF Y>ULET
Y=U
23: IF X<ULET X=U
25: NEXT I: GLCURSOR (107, -X-15):
SORGN
30: FOR I=1 TO 5: STO N-1: Q=J/N*PI: IF M=1 AND
I=N/2+5LET J=K: K=L: L=J
40: U=SIN Q: D=COS Q*S: COLOR L
50: FOR J=0 TO 60: Z=X(J)*U: V=Y(J)-X(J)
)*D: IF J=0GLCURSOR (Z, U)
55: IF J=16COLOR K
56: IF J=46COLOR L
60: LINE (-Z, U): NEXT J: NEXT I:
GLCURSOR (-107, Y-15): TEXT : END
100: REM
200: REM
300: REM
400: REM
500: X(I)=R*COS Q
510: Y(I)=R*SIN Q
520: RETURN
    
```

2. ábra

```

500: Y(I)=R*(COS Q+COS (300)/2)
510: X(I)=R*(SIN Q+SIN (300)/2)
520: RETURN
500: X(I)=R*(COS Q+COS (300)/2)
510: Y(I)=R*(SIN Q+SIN (300)/2)
520: RETURN
    
```


MEGRENDELHETŐ!

1. MÓDSZERTANI SEGÉDANYAG A MUNKÁLTATÓK SZOCIÁLIS TERVEZÉSÉHEZ	300,— Ft
2. LÍZING ALKALMAZÁSÁNAK GYAKORLATA	1200,— Ft
3. BELKERESKEDELMI DOLGOZÓK BÉRBESOROLÁSA	900,— Ft
4. VAGYONBIZTONSÁG A KERESKEDELEMBEN	500,— Ft
5. KÖZÚTI ÁRUFUVAROZÁS I—II—III.	800,— Ft
6. JÖVEDELEMÉRDEKELTSÉG A BOLTI KISKERESKEDELEMBEN	200,— Ft
7. SZERZŐDÉSES ÜZLETEK NYILVÁNTARTÁSI RENDSZERE	300,— Ft
8. KERESKEDELMI VÁLLALATOK KÖZÉPTÁVÚ TERVEZÉSE	930,— Ft
9. SZERZŐDÉSES ÜZLETI VÁLLALKOZÁS A VENDÉGLÁTÁSBAN	300,— Ft
10. FIZIKAI DOLGOZÓK BÉRBESOROLÁSA	600,— Ft
11. ÜZLETI MUNKAREND MINTASZABÁLYZATA	300,— Ft
12. A KERESKEDELMI VÁLTÓ ÉS HITEL GYAKORLATA	1500,— Ft
13. A PÉNZTÁRI MUNKAFELTÉTELEK FEJLESZTÉSI IGÉNYEI ÉS LEHETŐSÉGEI	85,— Ft

KERESKEDELMI SZERVEZÉSI INTÉZET

Budapest XIII., Dózsa György út 150. 1134

Marketing osztály Telefon: 202-650, 202-670

Szervezési Vállalat
 Budapest, Szent István krt. 11. 1055
 Levélcím: 1363 Bp. 502., Pf. 33.
 Telefon: 126-670

szisztémái — mikroszámítógépre

A felhasználói programok közül a SYSTEM Szervezési Vállalat HSZR—MICRO programcsomagját feltűnően sok, több mint 100, a KFR—MICRO és PEGA—MICRO programcsomagját 10-10 vállalat vásárolta meg.

A közelmúltban a HSZR—MICRO programcsomagért a vállalat az SZKI—SCITEL partnertalálkozón I., a Software '86 kiállításon és vásáron II. díjat kapott. Feltehető a kérdés, hogy ez a köztudottan nagy számítógépet üzemeltető szervezési vállalat a mikroszámítógépek alkalmazása és felhasználása területén is miért tudott ilyen jelentős eredményt elérni, milyen innovációs képességekkel rendelkezik. A kérdésre a következőkben adunk választ.

A SYSTEM közel húsz éve foglalkozik beruházásszervezéssel. Állíthatjuk, hogy ez idő alatt a SYSTEM — beruházásszervezési tapasztalatai alapján — a beruházások szervezésének szakértőjévé fejlődött. Kezdetben a vállalat beruházásszervezési munkáját — érthetően — saját nagy számítógépével támogatta. Később a lehetőségek felismerésével, valamint az alkalmazók és felhasználók igényére, áttért a sok tekintetben nagyobb rugalmasságot biztosító mikroszámítógépek alkalmazására, és egymás után dolgozta ki a HSZR—MICRO, hálószerkesztés és rajzoló sornyomtatóra, kombinált MPM/CPM módszer, vonalas ütemterv változtatható időtengellyel, erőforrás-terv, aggregáció-histogram; a KFR—MICRO, a fejlesztések, a beruházások, a fővállalkozások sikeres irányítását elősegítő költségfigyelési; a PEGA—MICRO, a beruházások pénzügyi és gazdasági elemzését szolgáló stb. programcsomagokat.

A SYSTEM a H. B. Maynard and Ltd. angol szervező cégtől megvásárolta az UNIVERSAL MAINTENANCE STANDARDS néven ismert UMS munkamérésen alapuló karbantartási-irányítási rendszert. A módszer segítséget nyújt a karbantartás valamennyi területének, a munkamegrendelési és elszámolási tevékenységnek, a megelőző karbantartásnak, az ösztönzésnek, az ellenőrzésnek a hatékony szervezésére. A SYSTEM a vállalati alkalmazás manuális munkaigényességének csökkentésére kifejlesztette a mikroszámítógépes MICRO—UMS karbantartási munkalapkezelő és vezetői információt szolgáltató rendszert. A rendszer bevezetése után a karbantartási munka termelékenysége minimum 40%-kal nőtt.

A munkatanulmányozás, a munkaszervezés, a munkatervezés közismert, de kevésbé használt módszere az MTM. A módszer alkalmazásával még a munka megkezdése előtt megállapítható a munka minden elemének kivitelezési módja, az ehhez tartozó idő és ennek megfelelően az optimális munkamódszer. Az előbbihez képest tömeges, nagyméretű, idő- és munkaigényes feladatok (termelő folyamatok) széles körű racionalizálását egy továbbfejlesztett változat, a H. B. Maynard cég által kidolgozott MOST rendszer teszi lehetővé. A mikroszámítógépre kifejlesztett VIA—SYSTEM varrodai időadatrendszer segítségével — az elemzések alapján — gyors és megbízható normák képezhetők és előkalkulációk készíthetők az igény szerinti konfekcionálási tevékenységre.

A SYSTEM számítógépes anyaggazdálkodási rendszere a mikrogépes felhasználók szinte minden nyilvántartási igényét kielégíti, mivel rendkívül rugalmasan képes alkalmazkodni a helyi sajátosságokhoz, igényekhez.

A SYSTEM állóeszköz-nyilvántartási és -elszámolási rendszere

nemcsak a komplex állóeszköz-gazdálkodási rendszernek, de az üzemfenntartásnak is bázisát képezi. Az állóeszköz-állományban és -értékesítésben bekövetkező változások mikrogépes kimutatása, az értékcsökkenési leírások kiszámítása és elszámolása mellett ugyanis az állóeszközök műszaki adatainak nyilvántartását is biztosítja.

A SYSTEM mikrogépes munkaügyi nyilvántartási rendszere magában foglalja a személyzeti, oktatási, létszámgazdálkodási feladatköröket. Az operatív irányítás feladatainak megoldásához szükséges mikrogépes információk biztosítása elősegíti a gazdálkodás által megkívánt élőmunka-hatékonysági szint elérését.

A SYSTEM mikroszámítógépes menetlevél-feldolgozási rendszere biztosítja a gépjárművek teljesítményadatainak gyűjtését, az üzemanyag-felhasználási elszámoltatások, fuvar költségek figyelését.

A SYSTEM személyi számítógépre kidolgozott vezetői rendszerével a vezetői döntési alternatívák komplex hatékonyságát és rangsorát lehet megállapítani.

Az SCR 11 MSZR számítógépekre készült szubrutin-csomag a FORTRAN, a BASIC és C nyelvi interaktív programok készítését segíti, több terminálkezelési lehetőséggel és minimális memóriáigénnyel. A kidolgozott QUICK—SYS programfejlesztő rendszerrel a mikroszámítógépes programok futási sebessége jelentősen növelhető.

A mikroszámítógépek vállalati alkalmazása — többek között — az elektronika befogadására alkalmas vállalati szervezetet is igényel. A SYSTEM foglalkozik az erre alkalmas korszerű vállalati szervezet és vállalatirányítási rendszerek kidolgozásával, bevezetésével, az iparvállalatok működési és szervezeti rendszerének komplex átalakításával, a vállalati érdekeltségi rendszerek kidolgozásával, kialakításával, a vezetési, irányítási információk mikroszámítógépes feldolgozásának előkészítésével. A számítástechnikában rejlő lehetőségek kényelmes és szakszerű kihasználását szolgáltatja a vállalatok számára a SYSTEM számítóközpontja. IBM kompatibilis nagy számítógépe — amelyhez bérletszerű formában kihelyezett terminálokat is a megbízóknak rendelkezésére bocsát — minden igényt kielégít. A SYSTEM számítóközpontja megbízói részére komplex kiszolgálást biztosít, amely magába foglalja a konkrét gépi futtatások elvégzésén kívül a megfelelő számítógépes munka előkészítést, valamint — az üzemeltetési dokumentációban rögzített szintig — az eredménytáblák ellenőrzését, esetenként a kész eredménytáblák kiszállítását is.

A SYSTEM számítóközpontja vállalja TAF és osztott adatfeldolgozási rendszerek tervezését, fejlesztését, üzemeltetését.

A SYSTEM a FERROGLOBUS, a METALLOGLOBUS, a VEGYTEK és a VILLÉRT TEK vállalatokkal létrehozta az UNIGLOB Készletinformációs Értékesítő Közös Vállalatot, melynek célja a vállalati felesleges és lassan mozgó készletek mobilizálása, az anyagihiány miatti termelés kiesések kiküszöbölése, korszerű számítástechnikai eszközök segítségével.

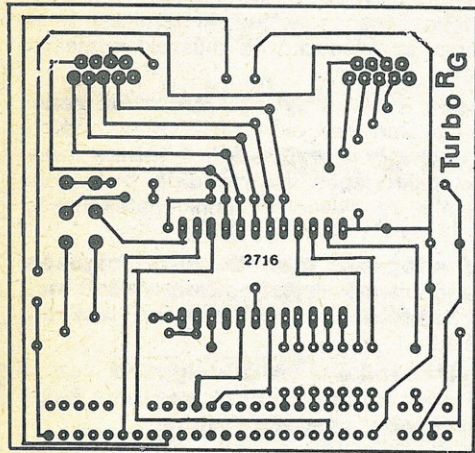
Rövid ismertetőkben természetesen lehetetlen a SYSTEM valamennyi módszerét, eljárását, szolgáltatását bemutatni. Abban viszont biztosak vagyunk, ha felkeresi a vállalatot, problémáira megtalálja a legjobb megoldást.

TURBO interfész

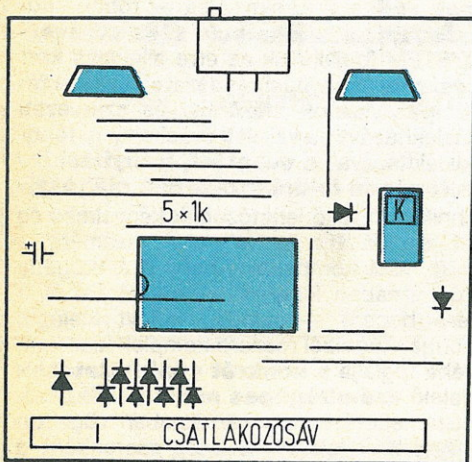
ZX-Spectrumhoz

Nemrég mutattak nekem egy gyári készítésű TURBO interfészt. Amikor elmondták, mit tud, elhatároztam, hogy én is készítek egy hasonlót. Nosza, szétszedtem, de a sejtésem beigazolódott: az áramkörben egy „Taiwan” feliratú, speciális integrált áramkör volt. Ettől egy kissé elment a kedvem. Később mégis gondolkodtam, hogy mit lehetne tenni, és akkor jutott az eszembe a következő megoldás.

Szükség van egy IC-re, aminek 10-11 be-

1. ábra

2. ábra

menete és 8 kimenete van. A kimenetek állapota mindig a bemenetek állapota szerint változik. Ezt a funkciót egy kellően beprogramozott EPROM is ellátja. A jól bevált i2716 típus mellett döntöttem, mivel ezt könnyen be lehet szerezni, és az ára is elfogadható.

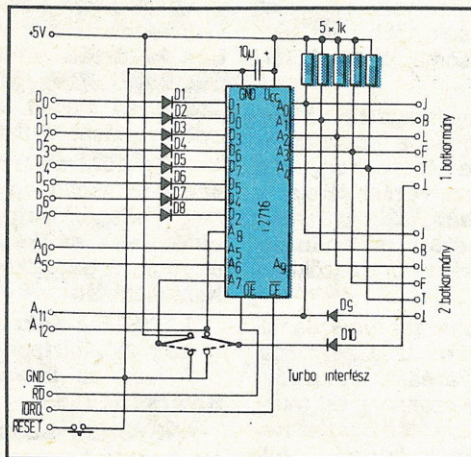
A TURBO ismeri a háromféle botkormány-illesztési módot, a Kempston, a Protek és a Sinclair Interface II üzemmódot.

— A Kempston az IN 31 utasítással olvassa be a botkormány bitjeleit, és így azonosítja az irányítást.

— A Protek a felső billentyűzetsort olvassa le, az irányítást a nyíllal jelzett billentyűk, a lövést a 0 jelenti.

— Az Interface II szintén a felső sort olvassa le, de ez két botkormányt kezel úgy, hogy egy fél sor jelent egy botkormányt.

Ebből is látszik, hogy a Protek és az Interface II fedik egymást. Ezt a problémát egy kapcsoló beiktatásával oldottam meg. Ez a kapcsoló egyrészt 0 vagy 1 állapotba hozza az EPROM egyik bemenetét, más-

3. ábra

részt az 1. számú (jobb oldali) botkormány közös pontját kapcsolja a földre vagy az A12 vezetékre.

A kapcsoló felső állásában az 1. számú botkormány Kempston és Protek üzemmódban működik, a kapcsoló másik állásában a két botkormányt Interface II módon illeszti az áramkör.

Ezenkívül a bemenetekre csatlakozik még az A0, ami a billentyűzetet címezi, az A5, ami a Kempstont címezi, az A11 és az A12, ami a billentyűzetet a két felső fél sort választja ki. A CE bemenetre kapcsolt IORQ és az OE-re kapcsolt RD gondoskodik arról, hogy az EPROM csak az IN műveletekre aktivizálódjon.

A 8 db dióda (D1—D8) biztosítja, hogy az áramkör ne tiltsa le a billentyűzetet. A diódák típusa 1N4148 vagy 1N914.

Az EPROM-ot érdemes foglalatba tenni, mert egyébként a beforrasztáskor tönkremehet. A botkormány-csatlakozókat kb. 10 mm hosszú ózott rézhuzalok beforrasztásával lehet helyettesíteni, melyeknek az átmérője 1 mm. A kapcsolás RESET gombjával a NYÁK tetejére szerelt mikrokapcsoló szolgál.

A kapcsolás helyes működéséhez az EPROM-ba a lista szerint közölt programot kell beégetni. Mivel csak 1 kb-át memóriát használunk fel, az EPROM A10 bemenetét földre kell kötni, így csak az első 1 kb-át kell beégetni. A listában nem közölt bajtkoba FF (255) tartalmat kell beégetni.

Az utánépítők munkájának megkönnyítésére közlöm a fóliarajzot (1. ábra), a beültetési rajzot (2. ábra) és a kapcsolási rajzot (3. ábra). A NYÁK elkészíthető egyoldalas kivitelben átkötésekkel, illetve kétoldalas kivitelben. A közölt dokumentációk alap-

EPROM program

0020	CB	C9	CA	CB	C3	C1	C2	C0
0028	8B	89	8A	88	83	81	82	80
0030	4B	49	4A	48	43	41	42	40
0038	0B	09	0A	08	03	01	02	00

0120	CB	C9	CA	CB	C3	C1	C2	C0
0128	8B	89	8A	88	83	81	82	80
0130	4B	49	4A	48	43	41	42	40
0138	0B	09	0A	08	03	01	02	00

0140	7F	7F	FF	FF	7F	7F	FF	FF
0148	7F	7F	FF	FF	7F	7F	FF	FF
0150	7F	7F	FF	FF	7F	7F	FF	FF
0158	7F	7F	FF	FF	7F	7F	FF	FF

01C0	34	35	36	37	3C	3D	3E	3F
01C8	74	75	76	77	7C	7D	7E	7F
01D0	B4	B5	B6	B7	BC	BD	BE	BF
01DB	F4	F5	F6	F7	FC	FD	FE	FF

0220	CB	C9	CA	CB	C3	C1	C2	C0
0228	8B	89	8A	88	83	81	82	80
0230	4B	49	4A	48	43	41	42	40
0238	0B	09	0A	08	03	01	02	00

0240	35	3D	35	3D	B5	BD	B5	BD
0248	75	7D	75	7D	F5	FD	F5	FD
0250	37	3F	37	3F	B7	BF	B7	BF
0258	77	7F	77	7F	F7	FF	F7	FF

02C0	34	74	B4	F4	3C	7C	BC	FC
02C8	35	75	B5	F5	3D	7D	BD	FD
02D0	36	76	B6	F6	3E	7E	BE	FE
02DB	37	77	B7	F7	3F	7F	BF	FF

0320	CB	C9	CA	CB	C3	C1	C2	C0
0328	8B	89	8A	88	83	81	82	80
0330	4B	49	4A	48	43	41	42	40
0338	0B	09	0A	08	03	01	02	00

ján, megfelelő felszereltséggel az interfész könnyen elkészíthető. Ha valakinek még sincs lehetősége a NYÁK elkészítésére vagy az EPROM beégetésére, annak készséggel segítségére leszek e sorok írója.

RUSZNYÁK GÁBOR

Ki ad magyarázatot?

Szieberth András olvasónk SPECTRUM gépén tapasztalta a következőket:

Ha a DRAW utasítás után harmadik számként

300—1000 közti számot adunk meg, akkor egyes esetekben hibaüzenetet kapunk, más esetekben érdekes alakzatok jelennek meg a képernyőn.

Legyen pl.

PLOT 130,80:DRAW 100,30,1400
Az eredmény egy háromszög, amely forog. Az utolsó szám helyett 1900

értéket adva ötszöget kapunk.

A jelenség magyarázatát szakkönyvekben sem találta meg.

Az értékelőfüggvény egyik nagyon fontos komponense a királytámadás és a királyvédelem értékének a meghatározása, hiszen tulajdonképpen az egész sakkjáték ezen alapszik. Az előbbieken általános sakkstratégiai elemeket ismertettünk, most pedig a kitüntetett szereppel bíró figura, a király támadásának és védelmének kvantitatív meghatározását tárgyaljuk. Az előbbi cikkben taglaltuk, hogy a középben rekedt király mennyire hátrányos, mert kettéosztja saját haderejét, megakadályozza annak ésszerű elhelyezését és átcsoportosítását. A középben rekedt királyra az ellenfél könnyen csapást mérhet, mert miután a megnyitásban a centrumgyalogokkal kiléptünk helyükről, a középben maradt királyt a gyalogok nem védik, és a tábla közepén megnyíló vonalakon, átlókon keresztül hamar az elenséges figurák célpontjává válik. Ezért szinte nélkülözhetetlen a sakkjátékban a mielőbbi sáncolás.

Steinitz még gúnyolódott azokon, akik királyukat szerinte gyáván sáncolással a gyalogok mögé rejtették. Az ő királya — mondotta — bátran rohan a harcba. De már a kortársai között is akadtak, akik a király biztonságáról való gondoskodást — a sáncolást — nem a gyávaság, hanem a körültekintés és az óvatosság megnyilvánulásának tartották. A romantikus sakkiskola hívei is kevesebb figyelmet szenteltek a sáncolásnak. Az akkor divatos megnyitások — királycsel, Evans-csel — gyakran jártak a sáncolás korai elvesztésével.

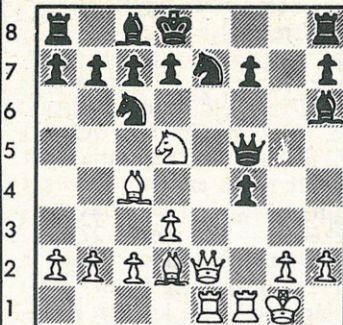
A mai gyakorlatiasságra hajló korban azonban, amikor a versenyszerű sakkozás térhódításával az eredményesség szempontja mindenek feletté vált, sokan nem gondolnak aktív hadműveletre addig, amíg saját királyuk biztonságát sáncolás útján meg nem teremtik. Az egészséges játszmafeleltetés elengedhetetlen feltételének tekintik, hogy a király és a bástya közti könnyű tiszteket mielőbb kifejlesszék, hogy azok ne akadályozzák a sáncolást.

Akadnak kivételek, amikor a sáncolás előtt hasznosabb lépéseket is tehetünk. Vannak megnyitási változatok, amelyekben csak a tizenötödik és huszadik lépés között kerül sor a sáncolásra. A sáncolás lehetőségét azonban, még ha nem is élünk vele, azonnal célszerű mindig készenlétben tartani.

A játszmák többségében rö-

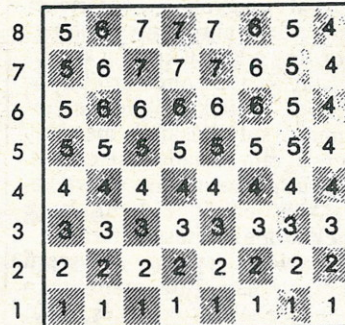
BITEK ÉS FIGURÁK ÁLLÁSÉRTÉKELÉS IV.

Királytámadás és védelem I.

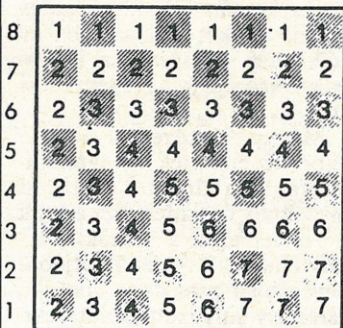
a b c d e f g h

1. ábra

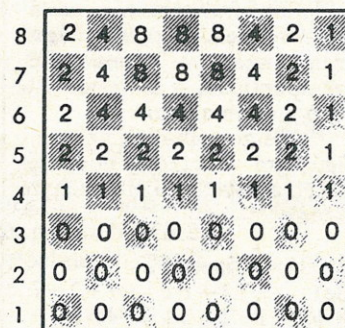
a b c d e f g h

2. ábra

a b c d e f g h

3. ábra

a b c d e f g h

4. ábra

vid sánkot alkalmaznak. Ehhez csak két bábuval, a huszárral és a futóval kell lépni, míg a hosszú sánc esetén a vezérnek is el kell hagynia alapállásbeli mezejét. A futó és a huszár korán fejleszhető figurák, a vezért viszont később kell fejleszteni, mert ellenkező esetben a könnyű tiszteket célpontjává válhat, és tempóvesztésekkel kell visszavonulnia.

A rövid sánkot más szempontból is biztonságosabbnak tartják a hosszú sáncolásnál. Rövid sánc esetében a királyt az f2, g2, h2 gyalogok védik, míg hosszú sánc esetében, amikor a király c1-re kerül, annak a d2, c2, b2 gyalogok felelnek meg. De a vezérfutó lépése előtt a d és b gyalogok közül legalább az egyikkel el kellett lépniük, hogy így lehetővé vál-

jék a hosszú sáncolás. A királyt védő gyalogosok közül tehát egyiknek el kellett lépnie a helyéről, s így a királyállás eleve meggyengült. Ezenkívül a védtelen a-vonal és az a2 (a7) gyalog hosszú sánc esetén további támadható pontot jelent az ellenfélnek. Ezért a királyállás biztonságosabbá tétele érdekében szükség van még a Kc1—b1 lépés megtételére is. Ennek azonban hátránya, hogy a király már a megnyitásában kétszer lép, és ez tempóvesztést jelent.

Rövid sánc elleni támadásnál két eset között kell különbséget tennünk.

1. Támadás meggyengített királyállás ellen, amelynél a királyállást védő három gyalog egyike már lépett vagy eltűnt a tábláról.

2. Támadás intakt, érintetlen királyállás ellen, ahol a gyalogok még eredeti helyükön állnak.

A két eset egyébként elég gyakran átmegy egymásba, vagyis az intakt királyállást a védekező az ellenfél különböző fenyegetéseinek hatása alatt kénytelen valamely gyaloglépéssel meggyengíteni. Ebből a szempontból legfontosabb az f3 (f6) huszár szerepe, amelyet a rövid sánc legfontosabb védőjének tekinthetünk. Ha ezt sikerül valamely módon, cseréleg gyaloggal való támadás, esetleg áldozat útján eltávolítanunk, a h7 pontra gyakorolt nyomással vagy más fenyegetésekkel rendszerint sikerül a g vagy h gyalog lépését kikényszeríteni. Mennyiben bomlik meg az állás egyensúlya a lépések által, amelyek látszólag csak minimálisan módosítják a gyalogállás szerkezetét?

Valójában többféle okból is lényegesen gyengíthetik a hadállást. Ezek a gyaloglépések megkönnyíthetik a vonalnyitást a királlyal szemben, akár oly módon, hogy az ellenfél előrenyomuló gyalogjai cserélődnek e gyalogok ellenében, ami a g- vagy h-vonal megnyitására vezet, akár esetleg tisztáldozat árán is. Másrészt a gyalogok által védtelenül hagyott mezőkön át az ellenfél tiszteit a király közvetlen közelébe kerülhetnek. Különösen világos ez például g7—g6 (g2—g3) lépés esetén. A védtelenül maradt h6 (h3) mezőn, sőt többnyire az f6 mezőn is elenséges tisztek jelenhetnek meg, és fokozhatják a támadást.

Ezeket a szempontokat a sakkprogramnak is figyelembe kell vennie. De mielőtt ezzel konkrétan foglalkoznánk, tanulmányozzuk a két fél elmentés oldalra történő sáncolásának esetét!

A támadás legszebb példái-
val találkozhatunk az ilyen játszmákban. Ez érthető, hiszen az egyensúly — a két király elhelyezkedésének szempontjából — erősen megbomlott. Az azonos oldalra történő sáncolásnál a királyok szimmetrikus elhelyezkedése sokáig egyensúlyban tarthatja az állást. Az ellentétes oldalra történő sáncolásnál viszont nyugodtan támadhatunk minden eszközzel az ellenfél királyának térségében, mert ezek az akciók nem járnak egyidejűleg a saját királyállásunk veszélyeztetésével. Ezért itt a támadás egyik leggyakoribb módszere a gyalogroham. Ennek célja itt is a vonalnyitás az el-

lenfél királyával szemben. Sok esetben a gyalogrohamot nem is lehet passzív védekezéssel elhárítani. Ezért szokták mondani, hogy ellentétes oldalú sáncolás esetén a legjobb védekezés az ellentámadás. A küzdelem a végsőkiig kiéleződik, igen sok szerephez jut az idő, minden tempónak döntő jelentősége lehet. Ezért a merész áldozatok, meglepő taktikai fordulatok egész tárházát alkalmazhatja a támadó, mert ha a számára fontos hadszíntéren kieroszakolja a döntést, nincs jelentősége annak, hogy a másik hadszíntéren esetleg anyagi vagy pozíciós hátrányban marad. Itt valóban érvényes az a tétel, hogy a döntő időben a döntő hadszíntéren kell előnyre szert tenni.

Mivel ilyen jellegű küzdelem során az anyagi egyensúly is gyakran felborul, konkrét, változatonkénti számítás szükséges, aminek a számítógép gyorsan és pontosan eleget tud tenni.

Aljechin a következőket mondta: „A két szárnyon egyszerre folyó hadművelet az én kedvelt stratégiám. Az ilyen játszmáim fő jellegzetessége a váratlan és gyors döntést hozó támadás. A támadásokat nem a célpont közelében készítem elő, hanem valamennyi előkészítő manőver, melynek célja a királyállást védő figurák eltávolítása volt, a centrumban vagy az ellenkező szárnyon bontakozott ki. Igen érdekes az a körülmény is, hogy a döntő kombináció, melyet pörölycsapáshoz lehet hasonlítani, a futó támogatásával és mindig áldozattal történt.”

Ozsváth András mesteredző így foglalt állást: „Az aszimmetrikus királyállások a játék különböző fázisaiban érezhető hatásukat, és ezzel hozzájárulnak a hadállások kiélezéséhez. Ezért a különböző oldalú sáncolás, mint az állás egyensúlyának megbontására irányuló törekvés, szinte kísérő jelensége a modern megnyitáskezelésnek is. Aki győzelemre tör, az kockáztat, felborítja a szimmetriát, megbontja az egyensúlyt, és ellenkező oldalra sáncol.”

Ezeket az elveket figyelembe véve célszerű sakkprogramunkat is elkészíteni. Tudvalevő, hogy a programoknak a végjáték a gyengéje, ezért úgy kell vezetnünk a játékot, hogy lehetőleg már a középjátékban eldőljön a játék kimenetele. Ezért David Levynek az előző számban említett példájával szemben az ellentétes oldalra történő sáncolás felpontozását

tartom jónak, annak ellenére, hogy ezekben az esetekben legtöbbször a programnak kell a vezérszárnyra sáncolnia. A programnak fel kell mérnie a király megtámadásának mértékét, aminek kvantitatív meghatározása nagyon nehéz feladat. Bemutatók egy elég jónak bizonyuló közelítést.

Az ellenséges király elleni támadás erősségének meghatározására egyszerű módszer a király körüli mezők súlyozása. Hasonló, mint ahogy az előző cikkeinkben láttuk a centrum ellenőrzésekor.

A király melletti mezőkhöz sokkal nagyobb pontértéket rendelünk, mint a távolabbiakhoz. Így a király körül a királytól távolodva koncentrikus körökben egyre kisebb lesz a táblamező súlyozásának mértéke. A program támadás esetén össze tudja hasonlítani az értékeket, és ebből kiderül hogy mekkora aktivitást fejt ki.

David Levy egy egyszerű terv alapján 7-tel számolta a király által elfoglalt és azzal határos mezőket, 6-tal az ezeket határoló mezőket, 5-tel az ezután következőket és így tovább. Az 1. ábrán bemutatott hadállás királytámadási táblája a fentiek alapján világos szempontjából a 2. ábrán, sötét szempontjából a 3. ábrán látható módon alakul.

Ha összeszámoljuk az egyes figurákra vonatkozó pontértékeket, a következő eredményre jutunk.

- A világos figurákra:
 Be1: $1+1+1+1+1+2=7$
 Bf1: $1+1+2+3+4=11$
 Kgl: $1+1+2+2+2=8$
 a2: 3
 b2: $3+3=6$
 c2: $3+3=6$
 Fd2: $1+1+3+4+5+3+4=21$
 Ve2: $1+1+1+2+2+3+4+5+6+7+3+4+4=43$
 g2: $3+3=6$
 h2: 3
 d3: $4+4=8$
 Fc4: $2+3+3+5+6+5=24$
 Hd5: $3+3+4+4+6+6+7+7=40$

- A sötét figurákra:
 Ba8: $1+2=3$
 Fc8: $2+2=4$
 Kd8: $1+1+2+2+2=8$
 Bh8: $1+1+1+1+2=6$
 a7: 3
 b7: $2+3=5$
 c7: $3+3=6$
 d7: $3+3=6$
 He7: $1+1+3+3+4+4=16$
 f7: $3+3=6$
 h7: 3
 Hc6: $1+1+2+2+2+4+3+5=20$

- Fh6: $1+2+4+5=12$
 Vf5: $2+3+2+3+2+3+4+4+4+4+5+5+5+5+6=57$
 f4: $6+6=12$

Így világos figurái számára a királytámadási érték 186, a sötétekre pedig 167.

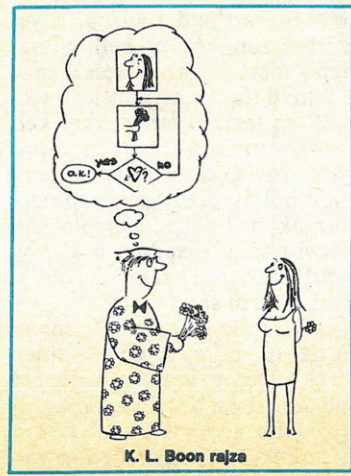
Láthatjuk, hogy a különbség világos figuráinak javára mutatkozik, de nem egészen tükrözi a támadás erősségét, mely a sötét királyra sokkal veszélyesebb, mint amit a 186 és 167 pontérték közötti különbség mutat. Ennek oka, hogy itt bizonyos mezők pontértékeit még nem vettük figyelembe.

Észre kell venni, hogy vannak figurák, melyek egy másik konkeresztül is kifejtik hatásukat. Ilyen például az el bástya. Ez az e2 mezőn álló vezéren túl hatva fejt ki hatását a sötét térfelére. Ha ezeket a mezőket is hozzáadjuk a támadás mértékéhez — ami még +27 pontot jelent világosnak —, akkor az eredmény még feltűnőbben világos számára kedvez. Ezenkívül az el bástya a g1 mezőre is hat fl-en keresztül, és ugyanígy korrigálható az fl bástya királytámadási értéke is. Ezek után a királytámadás valódi értéke: 221 világos és 167 sötét számára. Ez hűben tükrözi a két fél támadási értékét.

Még jobb közelítés adható ennek az értéknek a megállapítására, ha a királytól túl távoli mezőknek 0 pontértéket adunk — mivel ezek a mezők a királytámadás szempontjából kevéssé játszanak szerepet —, és az így súlyozott táblát vesszük figyelembe. Ugyanerre az állásra a sötét király szempontjából ez a 4. ábrán látható módon alakul.

A királytámadás szempontjából még sok más is figyelembe kell vennünk, de ennek ismertetésével a következő folytatásban foglalkozunk.

KOVÁCS P. ATTILA

680 PM=PM+1:IFPM=5THEN PM=1

28. lista

```
690 IFX>MX-20ANDX<MX+6ANDY<MY+13
ANDY>MY-10THEN MF=0:LINE(MX,MY)-
(MX+5,MY+11),PRESET,BF:SC=SC+10:
PLAY"TZ5504V31GFGEDE":FU=FU+10:M
C=MC+1
```

29. lista

```
700 IFMC>=5THEN LV=LV+1:MS=MS+1:
GOTO2240
```

30. lista

```
2240 BONUS=(LV-1)*100:SC=SC+BONU
S
2250 CLS:PRINT@128,"WELL DONE, Y
OU HAVE FINISHED LEVEL";LV-1
2260 PRINT@234,"BONUS=";BONUS
2270 TUNE$="02L4GG;L2GDL4BBL2BGL
4GB03L2DDL4C02BL1AL4A03L2CC02L4
BAL2BGL4GBL2ADL4F#AL1G;"
2280 ZZ$=TUNE$+TUNE$:PLAY"T6"+ZZ
$
2290 GOTO2160
```

31. lista

```
710 PSET(RND(256),RND(70)+22)
720 GOSUB920
```

32. lista

```
920 IFFU>190THEN FU=190
930 FU=FU-.75
940 LINE(FU,3)-(200,10),PRESET,B
F:LINE(FU-1,4)-(30,9),PSET,BF
950 IFFU<31THEN1270
960 IFFU<90THEN SOUND150,1:PUT(1
40,3)-(178,11),DA,PSET
```

33. lista

```
1270 PUT(X-3,Y-2)-(X+20,Y+14),CR
,PSET
1280 SOUND200-Y,1
1290 Y=Y+2
1300 PUT(X,Y-2)-(X+23,Y+14),CM,P
SET
1310 SOUND200-Y,1
1320 PUT(X,Y-2)-(X+23,Y+14),CL,P
SET
1330 SOUND200-Y,1
1340 Y=Y+2
1345 IFY<150THEN1270
1350 PUT(X,Y)-(X+20,Y+11),CR,PSE
T:FORT=31T010STEP-2:PLAY"U"+STR$
(T)+"";T255;03;DEAD":NEXT:FORT=1T
0500:NEXTT
```

34. lista

35/a lista

```
970 GOSUB490
980 RETURN
490 IFLI=1THEN550
500 X1=200
510 ON PC GOSUB2100,2120,2140
520 IFLI=2THEN550
530 X1=227
540 ON PC GOSUB2100,2120,2140
550 PC=PC+1:IFPC=4THEN PC=1
560 RETURN
```

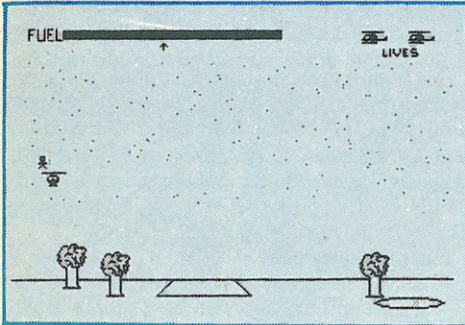

A játékprogramozás technikája

A FŐCIKLUS

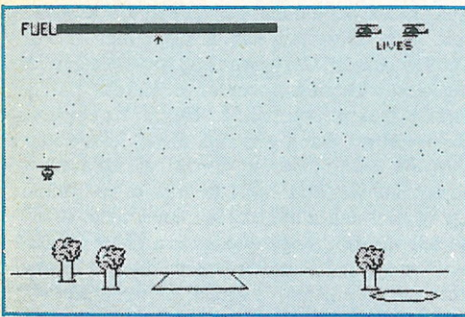
```

2100 PUT(X1,1)-(X1+23,14),CR,PSE
T
2110 RETURN
2120 PUT(X1,1)-(X1+23,14),CL,PSE
T
2130 RETURN
2140 PUT(X1,1)-(X1+23,14),CM,PSE
T
2150 RETURN
    
```

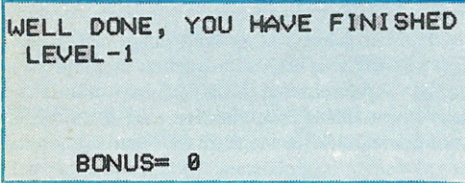
35/b lista

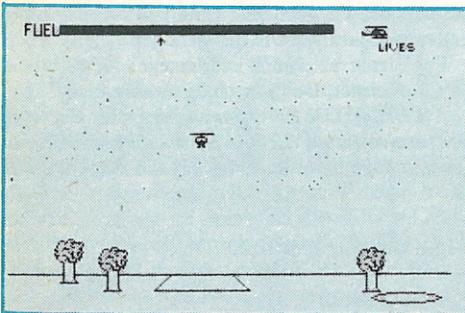
27. ábra

28. ábra

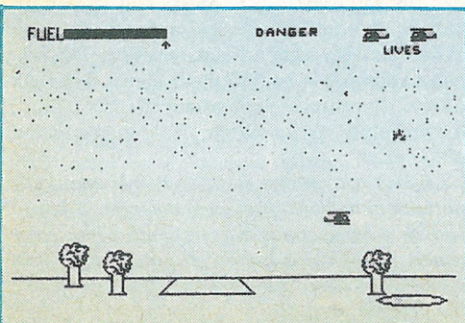

29. ábra

30. ábra

31. ábra

Az emberkék zuhanása

A 28. listában a játék egyik fő része látható, melyben ciklikusan változtatjuk a zuhanó emberke pozícióját. Az emberke zuhanás közben hol áll, hol fekszik, hol pedig fejjel lefelé helyzetben van, és eközben zuhan.

Emlékeztetőül: a fejjel lefelé helyzetnek az M változó (PM=1), az álló helyzetű emberkének az M2 változó (PM=2;4), a fekvő helyzetű emberkének az M1 változó (PM=3) felel meg.

A pontszerzés lehetősége

Ha sikerült időben elkapunk a zuhanó emberkét, pontot szerezhünk, amennyiben mind az ötöt elkapjuk, úgy még jutalompont is jár. Fontos része tehát a programnak annak vizsgálata, hogy sikerült-e elkapunk? Ez a 29. listában leírt programrészlettel történik. Ha igen, az emberke „eltűnik”, vagyis a helyét egy üres négyszöggel töltjük fel; kapunk 10 pontot, zenét, többletenergiát (FU); nő az elkapott emberkék száma (MC).

Megjegyzendő, hogy az „elkapáshoz” nem szükséges a helikopter és az emberke tényleges találkozása, elég, ha erősen megközelítjük. Ez látható két pozícióban, a 27. és a 28. ábrán. Az ezek előállításához szükséges programmodosítás:

```

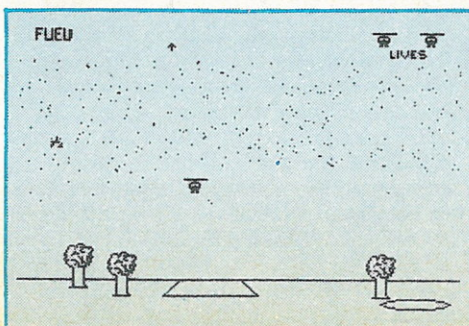
690 ... THEN STOP: ...
MC = MC + 1:STOP
A futtatás először
RUN
majd
CONT
    
```

A dallam egy rövid, gyors futam, amelynek hangja olyan, mint amikor valaki csücsörített szájjal beszívja a levegőt.

Mindent elkaptuk?

A 30. listában megvizsgáljuk, hogy mind

32. ábra

az 5 emberkét sikerült-e elkapunk. Ha igen, nő a szintszám (LV), a bonyolultsági mutató (MS), és rátérünk egy mellékágra.

A „siker” mellékága

Ha mind az 5 emberkét elkapunk, akkor egy mellékágban különböző jutalmazásokat teszünk. Ez úgy történik, hogy először kiszámítja a programrészlet az elért pontszámot, törli a képernyőt, kiír egy dicséretet, jelzi, hogy melyik szinten sikerült túljutunk, majd eljátszik egy jutalomzenét. A kijelzett dicséretet a 29. ábra mutatja. Mindezt a 31. listában látható programrészlet valósítja meg.

A programmodosítások:

```
690 visszamosodítani
```

```
2285 STOP
```

```
A futtatás:
```

```
RUN 2240
```

A mellékág folytatása az eredményjelzésen keresztül történik. Az eljátszott jutalomzene az „Óh, te drága Clementina” című dalocska.

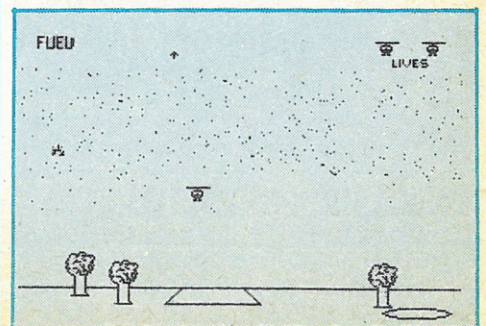
A közös főág

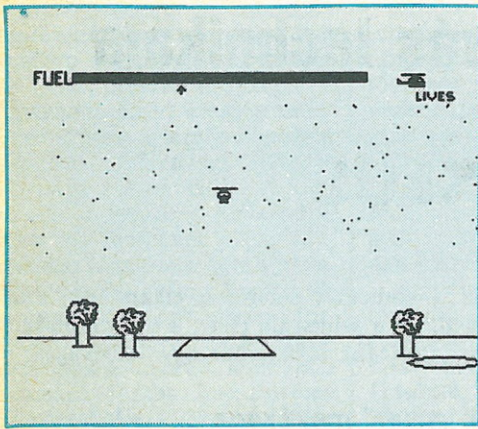
A 32. listában a 640-es sortól ugrás és az előző főág közös folytatása látható.

Üzemanyag-vizsgálat

A játék során az üzemanyag fogy, töltéskor pedig egy bizonyos szintig növekszik. Az üzemanyag mennyiségével kapcsolatosakat a 33. listában lévő programrészlet intézi. A 920-as sor megakadályozza a „töltődést”. A következő sor fogyasztja az üzemanyagot, és egyúttal ábrázolja annak mennyiségét. Ez a 30. ábrán látható. A 950-es sor vizsgálja, hogy elfogyott-e az üzemanyagunk. Ha igen, rátér egy mellékágra, ha még nem, de már veszélyesen kevés, akkor vészjelzést ad (960-as sor és 31. ábra).

33. ábra

34. ábra

A szükséges módosítások:

```
2285 nincs
945 IF FU < 110 THEN STOP
965 STOP
```

A futtatás:

```
RUN
majd
CONT
```

A hangeffektus egy éles, rövid zaj.

Az üzemanyag-kifogyás mellékága

Ha elfogyott az üzemanyagunk, helikopterünk lezuhan. Ezt a 34. lista valósítja meg. Ezen belül váltakozva felrajzolódik a különböző irányba néző helikopter, egyre lejjebb zuhanva, egyre mélyülő hangú zörejrel. Amíg nem ér földet, ez ciklikusan ismétlődik. A földet érést gyorsan rezgő rövid dallam jelzi. Ha már lezuhant a helikopter, az 1480-as sorban ismertetettel azonos hanghatás, és az 1370-es sorral történő folytatás következik. A zuhanó helikoptert a 32. és a 33. ábrán láthatjuk.

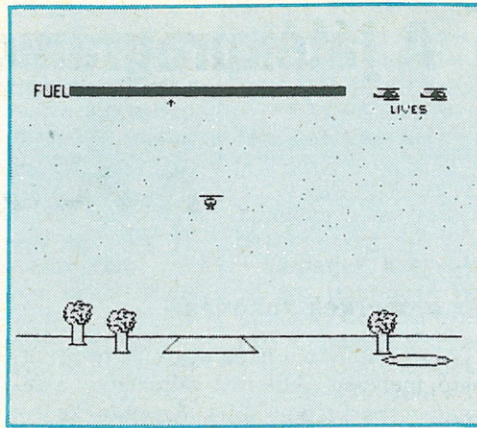
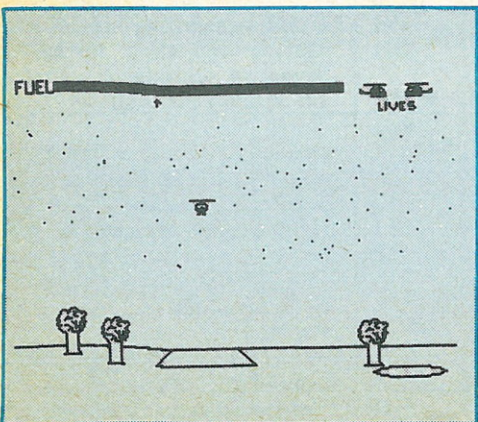
A szükséges programmódosítások:

```
945, 965 nincs
1275 STOP
1305 STOP
1365 STOP
```

A futtatás:

```
RUN
majd
CONT
```

36. ábra

35. ábra

és ismét
CONT

A főciklus folytatódik

A 35. listában látható a főciklus ezen szubrutinjának még hátralevő része. Ebben az éleltszámtól függő helikopterhelyzet-rajzolás és néhány paraméter beállítása történik. Az ehhez tartozó rajzot a 34. és 35. ábra mutatja.

A futtatáshoz szükséges módosítások:

```
1275, 1305, 1365 nincs
```

```
515 STOP
```

```
545 STOP
```

A futtatás:

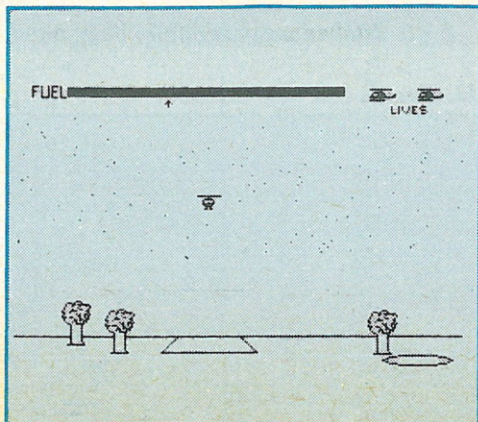
```
RUN
majd
CONT
PC = 1
eset volt beadva
PC = 2
értéket és
RUN 490
majd
CONT
```

után adódik a 36. és 37. ábra, melyeken látható, hogy a helikopterek a játék közben ide-oda forognak.

Záró cikkünkben a program még hátralevő részeit ismertetjük, és néhány tanácsot adunk az érdeklődőknek.

GALINA FERENC

37. ábra

Van egy MSX számítógémem, ami egy nagyszerű gép, használhatatlan gépkönyvvel. Szívesen leveleznék vagy személyesen találkoznék MSX típusú számítógépek tulajdonosaival. Főleg programokat és dokumentációt cserélnék.

Az MSX nem nagyon gyakori gép az országban, azért remélem, hogy találni fog egy-két hasonló problémával küszködő társat.

Láposi Gábor, Nyíregyháza,

Széchenyi út 24.

Rendszeres olvasója vagyok az önök által szerkesztett lapnak. Az eddig megjelent számok mindegyike a birtokomban van. (Szerencsére.) Már két számban is megjelent a „Micsoda kiszolgálás” című cikk. Az utóbbiban épp a VIDEOTON TV-Computeréről volt szó. Egyetérttek a cikk írójával, ez az állapot SIRALMAS.

Ezzel kapcsolatban:

A minap beugrottam Nyíregyházán a Centrum áruházba. Legalább 3 db TV-Computert láttam a polcokon, illetve még egyet. És ez még nem minden. Ez az egy nem volt a pult mögött elbarikádozva, hanem egy külön kis asztalkán volt. Nem dobozban, hanem egy színes VIDEOTON tv tetején! Ott pihent (működött) a gép, bárátságosan kacsingató cursorról. Kérdéseimre jóformán csak az árát tudták közölni. Ez egy kicsit elszomorított. Bár a gép csak aznap jelent meg a vásárlók előtt. Érzésem szerint az elkövetkező napokban sem fog sokat javulni ez az állapot. Így viszont nehéz lesz az eladóknak meggyőzni a tisztelt vásárlót, hogy csakis ezt a gépet érdemes most megvenni. Megkérdeztem, hogy kipróbálhatom-e ezt a gépet. A válasz csupán ennyi volt: TERMÉSZETESEN. Egy egyszerű kis programot írtam, ami távozásom után továbbra is futott.

Ide tartozik még, hogy aznap igen meleg volt. Egy szál ingben, illetve nadrágban mentem be a boltba. Egyértelműen látszott, nincs nálam 20 ezer forint. Mindezek ellenére még a mellékelt „dokumentációt” is megkaptam. Nem tagadtam, hogy jelenleg rendelkezem egy Spectrum géppel. A közeljövőben nem akarok vásárolni sem ilyen, sem más gépet. Érdeklődve nézték, hogy mit csinállok. Hisz ha vevő jön, meg kell vagy inkább kellene mutatni, mit is tud ez a gép!

Egy biztos, az eladók kedvessége már súrolja a nyugati szintet. De ez így még mindig kevés.

A VIDEOTON TV-Computer-ének az ára közben megváltozott, 12 000 Ft-ra csökkentették, és így az elfogadható árszintet nagyon megközelítette.

Bogyó Gábor, Hajmáskér,

Kossuth Lajos út 1. 8192

Véleményem szerint Magyarországon nagyon hiányzik egy összefoglaló prospektus, amely tartalmazná a számítástechnikai, műszaki és egyéb cikkek aktuális vámtarifáját, amely a lakosság széles köreinek is hozzáférhető lenne. Egy ilyen sokrétű (megújuló) tájékoztatóval szerintem a vámszabálysértések száma is nagymértékben csökkenne.

Legjobb tudomásom szerint a Vámhivatal folyamatosan aktualizált díjalappal dolgozik. A hivatal listáján a Magyarországon népszerű gépek szerepelnek. Ha valaki a lista fel nem vett gépet kíván behozni, akkor ennek vámértékét szakértőkkel állapítják meg.

Olvasóink ismét nagyon sok jó gondolatot adtak. Köszönjük. Valamennyi olvasói levelet nyilvánvalóan nem tudjuk közölni, így a legérdekesebbekből válogattunk. Nagyon sokan kérnek — még külföldről is — gépkönyveket, forrásnyelvi programokat, ROM leírásokat, különféle perifériák főleg magyar nyelvű dokumentációit. Ezeket — sajnos — nem tudjuk megszerezni, ezért elküldeni sem. Ha közérdekű kérésről van szó, akkor a levelet közöljük, hátha valaki olvasóink közül segíteni tud.

Szabó László, Békés

Teleky u. 105. 5630

Amiért önhöz fordulok, az a következő: már sok szoftverleírást olvastam a lapban, s én szeretném, ha ez a szokás megmaradna. Két programról küldenék leírást. Nem akarom, hogy mások is úgy járjanak, mint én. Két hetembe került a programok megismerése. A programok a következők: Koalopainter és a Doodle. Mindkettő Commodore 64-re készült, és grafikai segédlet. Esetleg, ha valaki meg akarná szerezni őket, szívesen állok rendelkezésére.

Az utolsó mondat, remélem, azt jelenti, hogy ha valaki boltban megvásárolja a fenti programokat, akkor olvasónk szívesen ad tanácsot a programok megismeréséhez.

Halász Péter, Budapest,

Irinyi u. 42. 1117

Az 1986. márciusi számban a μ klub rovaton belül megjelent egy cikk „KOMPUTER HÍREK” címmel. Ebben egyebek között egy, a HCC Commodore szekciójára vonatkozó utalás is van, miszerint az egyetemi klub nem a HCC szekciója. A lapban többször megjelent, hogy a HCC különböző szekciói hol találhatóak meg, de az információk tévesnek bizonyultak.

Kérem Önöket, hogy írják meg végre egyértelműen, hogy a különböző klubokat hol lehet megtalálni, és ki a vezetőjük.

A HCC szekciói részére nagyon nehezen tudunk állandó klubhelyiséget találni. A HCC vezetése kéri mindazokat, akik 100—150 fős helyiséget tudnak ajánlani, asztalokkal és néhány zárható szekrényvel, esetleg térítés nélkül, keressék meg a HCC elnökét (Dr. Simonyi Endre, telefon: 556-245 illetve titkárát (Diebel Dietrich, telefon: 296-600/166), vagy bármelyik szekció vezetőjét. Az egyes szekciók — most — az alábbi helyeken tartják összejöveteleiket:

Aircomp Homelab: Barabás Dezső, telefon: 176-487/22 mellék,

Belvárosi Művelődési Ház, V. Molnár u. 9., minden kedden 6—8 óráig

Apple: Diebel Dietrich, 296-600/166,

*Báthori u. 16.; a hónap 1. és 3. keddjén, 3 óra-
kor*

Commodore: Dr. Simonyi Endre, 556-245, helyszín változó. Simonyit felhívni.

M 6800: Dr. Simonyi Endre, 556-245, helyszín változó. Simonyit felhívni.

HT: Győző Miklós, telefon: 692-800/név

TRS—80 változó. Győző Miklóst felhívni.

SINCLAIR: Hivessy Ferenc, 403-990, Szellőző

Művek, XI., Építész u., hétfő 18—20 óráig

Johonyák Zsolt Csaba, Oradea,

str. Aluminei Nr. 86. BL Sc A op. 18. Románia

A kolozsvári műegyetem gépgyártás-technológia szakos hallgatója vagyok. Nagyon érdekel a számítástechnika és a szoftver. Magam is rendelkezem egy Sinclair ZX Spectrum személyi számítógéppel.

Szeretnék levelezni és programokat cserélni magyarországi Spectrum-tulajdonosokkal.

Remélem, lesznek levelező partnerei.

Juhász József, Alsószolca,

Ságvári E. út 5. 3571

A Mikroszámítógép Magazin 1986. áprilisi számában Szilágyi Róbert andornaktályai olvasótársamnak a következőket válaszolta:

— A Magazin első száma már aranyért sem kapható!

Nos, én az „aranyat” érő első számot elküldeném cserébe annak, aki küld címre egy 1984/5-ös számot. Nekem ugyanis csak az hiányzik a sorozatból, az 1983-as beköszöntő számból kettőt is sikerült utólag keríteni, mert nincs mindenki gyűjtőszendélyvel megáldva.

Ezért kérem, az olvasói rovatban leveletem szíveskedjenek közzétenni.

Közzétettük.

Lakatos Péter, Miskolc,

Klapka Gy. u. 36. 3524

A Mikromagazin régi olvasója vagyok. Néhány kivételével minden szám megvan nekem. Ezek az 1983-as, 84/1, 84/3, 85/5.

Egyre több a színvonalas cikk, de még mindig kevés a hardver és a szoftver. A „Diákrovat” nagyon tetszik, sok újdonság található benne. Írták, a diákszerkesztőség számára tagokat keresnek. Én szívesen lennék „levelező” tagja.

A Mikromagazinnak is lehetne néhány külföldkiadása, az ÖTLET BIT-LET-jéhez hasonlóan, amiben a válogatott cikkek, programok, hardverötletek és az „Építsünk számítógépet” sorozat jelenne meg!

Nagyon sok tervünk van, pl. ilyen a μ Könyvtár is, ezeknek a megvalósításához nem könnyű az anyagiakat előteremteni. A Diákszerkesztőség vezetője: KARDOS ZSUZSA. Tel: 154-250/574.

Gácsik Attila, Miskolc,

Klapka Gy. u. 56. IV. 3. 3524

1984 januárjától vagyok a μ M törzsolvatója, és szívesen olvasom lapjukat. Bár csak hobbi-ból foglalkozom a számítástechnikával és tudom, hogy ebben a korban (33 évesen) nem annyira fogékony, ill. képlékeny a felfogásom a programozás iránt, mint a most felnövő nemzedéknek, mégis igyekszem minél jobban elsajátítani a programozás fogásait.

Visszatérve az újságra, tetszésemnek adok hangot, ti. a havonkénti megjelenés előnyére válik, például a sorozatok valóban sorozatok lesznek, nem pedig szétszabdalt részcikkek. A lap tetszetős külalakú, a rovat szerkezetét és a cikkek tartalmát illetően is elégedett vagyok. Egyetlen fájó pont (gondolom nem csak nekem), ha túl sok, szinte semmit nem mondó, de annál tetemesebb helyet foglaló reklám található a lapban. Jó, tudom, hogy az hozza a pénzt, de az olvasókat aligha! Egy lap sikerét

mégis azon lehet lemérni, hogy hányan olvasák! Talán egy kisebb közvélemény-kutatással el lehetne érni, hogy beállítható legyen a lap hasznos tartalma és a reklámok közötti kompromisszum. És ha már a bírálóknál tartok, hadd kérjek önökötől egy kicsit gondosabb tördelést, ill. „lektorálást”, ugyanis elég sokszor találkozem olyannal, hogy az adott cikkhez tartozó gépi kódú lista elkeveredett, vagy egyik (talán a 85/5.) számunkban ismét megjelent a HT 1080 Magyar hibaúzenet c. cikk, de a gépi kódú listán egészen más program volt. Ilyesmi könnyen elkerülhető lenne egy hozzáértő által elolvasott „kefe”-levonattal. (Ha ugyan még van olyan.) Csak egy csöpp figyelem kellene, és valóban minőségi újságról beszélnek majd az olvasók, ha szóba kerül a μ M!

Köszönjük a dicséretet és a kritikát is. Amíg nem kerültem egy újsághoz közel, addig én is azt hittem, hogy lehet hibátlan lapot készíteni. Szerkesztőségünk minden egyes alkalommal megpróbálja — sajnos sokszor sikertelenül. Ami a reklámokat illeti, ezek tartják el a lapot, így az arány változása egyelőre nem várható.

Tóth László, Sopron,

Baross út 8/d 9400

A Mikroszámítógép Magazin című kiadvány alkalmoszerű olvasója vagyok.

Rendszeresen olvasom viszont a Markt&Technik Kiadó (NSZK) 64'er és a Happy Computer című újságokat.

Véleményem szerint mindkét, NSZK-ban megjelenő kiadvány tartalmaz olyan írásokat, amelyek a magyar mikroszámítógép-használók érdeklődésére számot tarthatnának.

Ezúton felajánlom önöknek közreműködésemet egyes német nyelvű írások magyarra fordításához.

Küldjön lehetőleg rövid és figyelemfelkeltő írásokat, a külföldi lapban megjelent cikkek kivonatait. Pontosan nevezze meg a forrást, ha új és érdekes írásokat válogat, megjelentetjük.

Sakál Zoltán,

Szolnok 5000

Szerintem — a lap hangvételével ellentétben — egy számítógép nemcsak arra való, hogy programozzam, kiismerjem a memóriafelosztást stb., hanem arra is (és ezt érzem a fontosabbnak), hogy *felhasználjam*; azaz bekapcsoljam, és a bővében lévő felhasználói programok közül a számomra legmegfelelőbbet kiválasztva, a program által értelmesen alkalmazott menü és kommunikációs rendszer segítségével alkalmazzam a programot. (A tv-t sem csak úgy tudom élvezni, ha ismerem az áramköröket, hanem úgy is, hogy bekapcsolom és nézem. Bár kétségtelen, ha „belepiszkálni” — javítani, fejleszteni akarom, akkor ennny nem elég.) Mindez persze akkor igaz, ha bővében válogathatok a jobbnál jobb programok között.

Szívemből szól!

Oláh Gyula, Debrecen,

Ispotály u. 15. III. 15. 4025

Örömmel értesültem arról, hogy megjelent az üzletekben a TV-COMPUTER. Felkeltette az érdeklődésemet ez a gép, és szeretnék Önökötől néhány kérdésemre választ kapni.

Eddig SPECTRUM-ot szerettem volna ven-

ni; esetleg C 16-ost. Még csak néhány hónapja ismerkedem a számítástechnikával, s ezért elsősorban olyan gépet szeretnék venni, amelyhez játékprogramok is kaphatók, hisz egy magamfajta számítógép-kedvelőnek fontos az, hogy amíg elfogadható programokat nem tud írni, addig is örömmel használhassa a gépet. (Sokan az első néhány kudarcotól elfordulnak a gépektől.) Szóval a lényegre térve: vannak-e, vagy inkább várhatók-e a közeljövőben elfogadható programok a géphez? Kaphatók-e perifériák a géphez, adnak-e ki e típushoz részletesen ismertető könyvet? (A gépkönyvet az üzletben átfutottam, de eléggé felületesnek tűnik.) Elterjed-e önök szerint ez a gép nálunk? Nem kell-e attól tartanunk, hogy az első széria esetleg gyenge minőségű? (Sokaknak okozott ez kellemetlenségeket az AIRCOMP 16-osnál.)

En beszéltem a Videoton illetékes vezetőivel, akik azt mondták, hogy viszonylag rövid idő alatt a TV-Computer-t minden szempontból (ár, programellátás, vevőszolgálat stb.) versenytársaként tekintik a nálunk kedvelt külföldi gépekkel. Levelét elküldtem a VT kereskedelmi igazgatójának.

Honti József, Csákvár,

Május 1. u. 11. 8083

Mint már egy korábbi levelemben beszámoltam róla, községünkben is megalakult a Mikroklub. A klub még nincs egyéves, de már bizonyítja életképességét. Különösen a fiatalok körében nagy az érdeklődés a klubmunka iránt.

Örülök a klub megalakulásának, a küldött programot átadtam az illetékes rovatvezetőnek.

Köszönöm a levelet, valamennyi olvasónknak kellemes nyaralást kíván

KOVÁCS GYÖZŐ

Olvasónk javasolja

A legnépszerűbb mikrogépeknek (jelenleg a Commodore, a Spectrum, a HT és a Primo) nyisanak egy-egy dupla oldalt, ami programoktól kezdve hírekig mindent tartalmazhatna, de csak azzal a számítógéppel kapcsolatban. Szerintem ugyanis lapjuk vásárlóinak zömét éppen ezek programozói alkotják.

Ennek a két oldalnak a kezelését rá lehetne bízni egy-egy működő klubra. Ők felhívásokat intézhetnének az adott gép felhasználóihoz, hogy küldjenek be saját készítésű, általuk érdekesnek tartott programokat. Ezeket ők maguk tesztelhetnék, a szerzője engedélyével módosíthatnák, esetleg bővíthetnék. Sokakat a cikk megírása riaszt el a publikálástól. Helyettük vállalatnának ezt a munkát is. Ez a megoldás tehermentesítené a lap dolgozóit, és lehetővé tenné több program megjelenését, ami — ha szabad környezetből kiindulva általánosítanom — az olvasótábor kívánsága.

PIVARNYIK ATTILA

Az ötletet jónak tartjuk, várjuk a vállalkozó klubok jelentkezését. A szerkesztőség.

Legutóbbi levelemből a 86/1. számban a reméltnél többet, de kevesebbet is közöltek.

Ugyanis az ÁRAK miatti háborgásom Kovács Győző kedves, csitító szavai ellenére nem szűnt meg, de azt hiszem, őbenne sem.

Idézet a 86/2. szám u'86 kiállítás bevezetőjéből: "... a számítástechnika tömeges elterjedésének még ma is az egyik legnagyobb akadálya a magas ár."

Hozzátenném, a *bűvészkulcsokkal* kalkulált hazai ár. Példák:

— Az Őtletben Angyalosi László még ma is várja tőn, hogy jelentkezzenek azok a cégek, amelyek neki — és az olvasóknak — meg tudják magyarázni, miként lehet az ÁPISZ-nál 8000 Ft alatt haszonnal értékesíteni a C-16-os gépeket, másoknál viszont csak 10-12 ezer Ft-ért.

— Az SFD 1001 (1,05 Mb-os) lemez meghajtót a Centrum Nagyker. V. a kisker. egységeknek egy C-610-es alapgépre épülő konfiguráció tagjaként 49 500 Ft-ért árulja, ugyanakkor a Vámhivatal az ajándék- és utasvám-tarifa alapján 60 000 Ft vámalappal számol, és — most jön a bűvészkulcs — a Novotrade 2C áruház telefoninformációja szerint ők 150 000 Ft-ért árúsítják! A nyugati árat nem ismerem, csak sejtem, hogy a C-128 mellett árult hasonló gép 7-8000 osztrák schillingjéhez nem állhat messze. (A Herlango téli katalógusában 7990,— Sch)

Kovács Győző azzal biztatott, hogy ezek realitások! Ahogy vesszük.

Egy közületnek nem jelent akkora különbséget, hogy valami, amit meg akar valósítani az 100 000 vagy 150 000 Ft-jába kerül, így mint piaci realitást könnyen elfogadja az így képzett árat. Ennyiben tehát realitás.

Az ilyen piacon lezajló események azonban igen messze állnak a számítástechnika valódi tömeges elterjesztésétől. Legfeljebb akkor, ha már mint leírt eszközök kerülnek majd mondjuk ajándékozás útján a klubokhoz (5-10 év múlva).

A sajtó szavával viszont igen eredményesen lehet — s szerintem kell is — küzdeni a „bűvészkulcsos” árképzés ellen, például az ilyen árképzés nyilvánosságra hozatalával! Tán várjuk meg a sajtótörvényt?

A sajtónak az ilyen magatartása már eredményesen megmutatkozott — a kormányzerveket is döntésre készítette —, amikor pl. a vámkulcsokat a mikrók és videók körében jelentősen, de sokak szerint még nem elégségesen lecsökkentették.

A Vámórség parancsnoka a HVG-ben nyilatkozott úgy, hogy nem a vámok verik fel az árakat. Hát ez igaz is, meg nem is. A kialakuló — bizományi — árakban még ma is jelentős tétellel szerepel a vám. A vámhivataloknál belső használatra kiadott lista, mely a belföldi forgalmi érték

— vámalap — meghatározásait a legismertebb árakra tartalmazza, egyrészt nem vagy igen ritkán kerülnek nyilvánosságra, ugyanakkor ritkán kerülnek változtatásra. Ezeket a változtatásokat pedig a nyugati kiskereskedelmi árakban csaknem hetente lehet tapasztalni, de egy-egy konkrét géptípus esetén félevenként valóságos „felezési idő” valósul meg. A Sinclair Spectrum például közel egy árban volt a C-64-gyel még egy évvel ezelőtt — cca. 4000 schilling —, most 1500-1700 Sch. A vámalap viszont még tudomásom szerint most kb. 21 000 Ft. (kiskereskedelemben 14-16 000 Ft-ért is látni).

Az összefüggés a belföldi árakkal pedig nyilvánvaló. Ha a vám 21 000 Ft után kerül kiszabásra, az utasforgalomban behozott gépet — állami szervezett import alig van — a tulajdonos nem fogja, ill. nem akarja ennél olcsóbban eladni.

Tehát ha a vámszervek által használt lista nem követi folyamatosan a külföldi árcsökkenéseket, nem fogja engedni ennek jótékony begyűrűzését sem! Így már nem igaz a Vámórség Országos Parancsnoksága állítása sem, a vámok áralakító hatásáról.

Nem bonyolodom bele a valutaárfolyamon történő számítások kérdésébe, mert az igaz, hogy esetenként az exportban nem lehet az árfolyamokat árnyékosítani, viszont a valutaárság miatt az így létrejövő üzletkötésekre is szükség lehet.

A vámot, illetve a devizagazdálkodást érinti az a kérdés is, hogy az utas 25 000 Ft belföldi forgalmi értékhatárig hozhat árut. Ez sem követi egyébként a VI. ötéves tervben megvalósult 4,3-8,8%-os inflációt, de a fentebb írt lassú „listaváltozás” folytán előállt a múlt évben egy olyan helyzet, hogy a jogilag nem kifogásolható, de a közvélemény megítélése szerint annál inkább kifogásolt módon a C-64-es gépet behozók — a vámalap akkor 27 000 Ft volt — nem kapták meg az utólagos behozatali engedélyt, s gépük kényszereladásra került, mégcsak elővételi jogot sem biztosítva részükre. (A Heti Világgazdaság olvasói rovata is írt ilyenekről.) Ezt kivéendő születtek azok az „ajándékozó” okiratok, melyek leegyszerűsített eljárásban és magasabb értékhatárral vitték a jogon kívüli útra az embereket. Embereken nem a spekulánsokat, hanem azokat értem, akik saját fejlődésük, rajongásuk érdekében döntöttek az utazásuk alatt a gépvásárlás mellett.

A spekulációk visszafogása véleményem szerint sokkal inkább ez utóbbi módszernél kellene, semmint a 25 000 Ft-os értékhatár változatlanul hagyásával. A fent már írt listamerevség folytán könnyen elképzelhető, hogy a szabályosan szerzett valuta felhasználásával — illetve annak kb. 50%-a ami vásárlásra fordítható — ennél magasabb belföldi forgalmi értékű árut tudunk beszerezni.

LUKÁCS ATTILA

Keresünk megvételre jó állapotban lévő

**VIDEOTON gyártmányú
VDT 52103, VPC, VPPC
display-eket.**

Villamosenergiaipari
Kutató Intézet

Ügyintéző: Papp György osztályvezető
Telefon: 178-698

**Newman, W. M.—
Sproull, R. F.:**
**Interaktív
számítógépes grafika**
(Budapest, 1985.
Műszaki Könyvkiadó,
492 oldal.
Ára: 165,— Ft.)

A számítógépes grafika kapcsolatot teremt a számítógép és az ember között: a számítógép egy grafikai képet állít elő sornyomatóval papíron vagy a megjelenítő képernyőjén az ember számára, amelyet az vizuálisan észlel. A nemzetközileg is elismert szerzőpáros kiváló szakkönyve részletesen tárgyalja a számítógépes grafika hardver- és szoftvereszközeit, a használatos számítástechnikai és matematikai módszereket, és foglalkozik az ilyen rendszerek fejlesztésével és alkalmazási lehetőségeivel.

Vitray Péter:
Hetedhét Atari 800LX
(Budapest, 1985.
Novotrade RT. 151 ol-
dal.
Ára: 92,— Ft.)

A Hetedhét... című sorozat célja, hogy a különböző számítógéptípusokat a teljesen kezdő felhasználók számára érthető nyelven, szórakoztató formában, szellemes, egyszerű programok segítségével mutassa be — mindössze hét nap alatt. E célját a könyv sikerrel teljesíti, amikor a gép üzembe helye-

zésétől kezdve, a programírás alapismeretein keresztül, a BASIC nyelvű utasítások gyakorlásával a felhasználókat egyszerű játékok írására is képessé teszi. A kötetet a gép használatát és a programírást segítő táblázatok egészítik ki.

Pomper János:
Példák
a mikroszámítógépek
vállalati alkalmazására
(Budapest, 1985.
COMPORGAN, 375 ol-
dal.
Ára: 370,— Ft.)

A kötet a vállalatok vezetési, szervezési, irányítási feladatainak mikroszámítógépes megoldásaival foglalkozik. 27 oktatási célú programot tartalmaz, melyek egy 60 modulból álló, bármely mini- vagy mikroszámítógépre implementálható, ipari alkalmazásra készült programcsomag erősen leegyszerűsített változatai.

A szerző a világ 500 legnagyobb vállalatánál végzett nemzetközi felmérés eredményét hasznosította annak megállapítására, hogy milyen vezetési problémák megoldásában használnak leggyakrabban számítógépet, és milyen módszereket alkalmaznak a problémák megoldásában. Az egyes fejezetek a megoldások módszereit tárgyalják.

Végül a szerző a modellalkotás legfontosabb kérdéseit foglalja össze, és táblázatot közöl a programok méreteiről is.

Személyszámítógép-javítás, karbantartás
közületeknek, magánszemélyeknek.
Egyedi megrendelés alapján
kiegészítő berendezések gyártása.
Pl. Sinclair fényceruza, Joystick Interface,
oktatási intézménynek kabinet kialakítása.

Pásztor Ferenc személyszámítógép-
javító és -karbantartó kisiparos.
Szolnok, Mátyás király u. 2. V/3.

Nemzetközi Számítástechnika — Internacia Komputado

Az 50 országban olvasott magazin
példányonként 30 forintért kapható
az SKV Könyvesboltban

Bp. II., Keleti Károly u. 10. Telefon: 158-018

A NOVOTRADE RT

az alábbi szoftverek

bemutatóját tartja

a Hotel Rege

„KÁRTYA” termében
(Bp. II. ker., Pálos u. 2.)
de. 10 órától,
melyre
minden érdeklődőt
szeretettel várunk!

IX. 1.

Főkönyv- és folyószámla-
könyvelési rendszer
bemutatása

IX. 2.

Készletgazdálkodási
rendszer

IX. 3.

Bér- és munkaügyi rendszer
Személyzeti rendszer

IX. 4.

Alap-, illetve fejlesztői
rendszerek
és lokális hálózatok
IBM kompatibilis
gépekből kialakítva

IX. 5.

Állóeszköz-gazdálkodás

NOVOTRADE

Kína szénbányákban

Négyezer darab professzionális mikroszámítógépet vásárol Kína az amerikai Intel cégtől. Ezeknek az IBM PC-vel kompatibilis gépeknek csupán az egynegyede érkezik összeszerelt állapotban. A háromezer komplett alkatrészkeletet a Hongkong mellett fekvő senciensi különleges gazdasági övezet egyik gyárában szerelik össze. A gépeket elsősorban a bányászati ágazatban, ezen belül is a szénbányászásban kívánják alkalmazni.

10 Mbájtos tároló áramkör?

A Japán Tudományos és Technológiai Ügynökség hároméves kutatási tervet indított, hogy kifejlesszenek egy olyan nagy sebességű memóriamorszt, amely helyettesítheti a hagyományos mágnesszalagot és mágneslemezt. A 10 Mbájtos tárolási kapacitású SRAM integrált áramkört a Citizen órágyár fejleszti a japán kormány 2,5 milliárd dolláros hozzájárulásával. Az első kereskedelmi példányok megjelenése 1990-re várható, és körülbelül 100 dollárba fognak kerülni.

A szakemberek szerint az új tároló forradalmasíthatja a hordozható mikroszámítógépek piacát, ahol a lemezen tárolt gépek nem tudnak igazán meggyökeresedni.

Szimat-robot

A fejlett ipari robotok már „látnak” és „hallanak”. Az oxfordi Austin autógyárban viszont már olyat is kifejlesztettek, amely „szaglászik”, s jelzi is az észlelt szag helyét. A robot feladata annak megállapítása, hogy jól zárnak-e az új kocsik. Először héliumgázt fecskendeznek a kocsikba, és ahogy azok a futószalagon továbbördülnek, a roboton lévő gázérzékelő „végigszagolja” a karosszériát, elsősorban az ajtók és az ablakok mentén.

Iskolagépek a Szovjetunióban

A reál tagozatos szovjet tízosztályos iskolákban már 5-10 db iskolaszámítógép működik. Ezek részben szovjet gyártmányú Agatok, részben japán Yamaha háziszámítógépek.

Mint ismeretes, az Agat gépet 1983 novemberében jelentették be a Szovjetunióban; ez az Apple II funkcionális megfelelője. 1985 végére már megtörtént a gyártásba vétele, de sajnos mágneses háttértár nélkül. Így ezeken a gépeken egyelőre csak „pötyögni” lehet.

Az Elektronorgtechnika tavaly hirdetett nemzetközi versenytárgyalást az iskolaszámítógép importjára, amelyen nagy esélyesként részt vett a Sinclair ZX-Spectrum gép is. A győztes — óriási meglepetésre — a Yamaha nevű japán háziszámítógép lett. Az értesü-

lések szerint a 8 bites gépet képernyővel, hajlékonylemez tárolóval és nyomtatóval 314 USA-dollárért szállították a japánok. Az üzlet érdekességét növelte, hogy az amerikai Microsoft cég által kidolgozott, a különböző típusú számítógépek közötti teljes kompatibilitást megteremtő MSX (Microsoft Extended Basic is) operációs rendszer fut a gépeken. A jelentések szerint az idén összesen 4000 db Yamaha-típusú gépet szállít a Nippon Gakki cég a Szovjetunióba.

A Proper 8 és 16 után 32

Már a 16 bites IBM PC-vel kompatibilis gépeket „kinövé” felhasználókat készíti fel a 32 bites gépre való átállásra az SZKI új „kétarcú”, Proper 16/32/MT-típusú személyi számítógépe. A 16 bites mikroprocesszor biztosítja a gépnek a Proper 16-tal való kompatibilitását, hiszen fut rajta a Propos operációs rendszer 3.2 verziója, a 32 bites mikroprocesszorán pedig a Unix operációs rendszert használják. Ez utóbbinak 16 Mbájtos címezhető memóriaterülete van, a valós tár is 0,5-2 Mbájtos között változik. A gép műveleti sebessége mintegy háromszorosa a Proper 16-énak.

Az új géptípus jól hasznosítható a többfelhasználós ipari és mezőgazdasági alkalmazásoknál, a mérnöki tervezői munkahelyeken és az iroda-automatizálási feladatoknál.

Morze adó-vevő

ZX-Spectrum gépre dolgozta ki a HG5VQ hívójelű Csapó István a morze adó-vevő programját. Az adás sebessége természetesen beállítható 30-150 karakter/perc intervallumban. A program a begépelés és a képernyőn lévő karaktereket morzejelekké alakítja. Az adni kívánt szöveget folyamatosan gépelhetjük. Vétel esetén a program folyamatosan méri az adóállomás adási ütemét, és ennek megfelelően módosítja a vételhez szükséges időadatokat. Viszonylag hamar rááll a megfelelő sebességre, és ott megbízhatóan dolgozik.

Telexkapcsolat a számítógéppel

Sok vállalat a telexgépet nemcsak üzenetváltásra használja, hanem feldolgozandó adatot is küld át. Az eddigi gyakorlat az, hogy a fogadó cégnél valaki számológéppel dolgozza fel ezeket az adatokat.

A Háziszámítógép-építők Klubja erre a feladatra elkészítette a ZX-Spectrum és a Commodore 64 gépre a megfelelő programot. Első része az úgynevezett „lefüleszoftver”, ami a telexgépen érkező adatokat automatikusan, párhuzamosan a számítógépbe küldi. Ezen az üzenetváltás befejezésekor az eredmény rögtön megjelenik. Emellett lehetőség van arra is, hogy a telexgépről lejövvő lyukszalagot dolgozza fel a gép.

MEGJEGYEZZÜK...

A lap ez évi 7. számában „Jelentkezem” címen Baky Miklós tollából egy rövid humoros írást közöltünk. Az olvasók leveleiből úgy tűnik, hogy az írást sokan félreértették, és úgy hitték, hogy ezzel a dr. Simonyi Endre által kiírt pályázatot akarjuk lejáratni.

A szerkesztőség kijelenti, hogy ez félreértés. A lap az amatőrök szellemi termékeinek értékesítését elősegíteni kívánó pályázatot nem akarta támadni, sőt sajnálatosnak tartja, hogy eddig mindössze 8 pályázat érkezett, amelyből kettő látszik olyannak, amiből „talán valami lesz” (dr. Simonyi közlése). Úgy véljük, hogy az ilyen pályázatokhoz még nem szoktunk hozzá, de hát minden kezdet nehéz.

A szerkesztőség

COMMODORE-tulajdonosok figyelmébe!

- C16, C116 RAM memóriájának bővítése 64 k-ra beépített bővítővel: BASIC munkaterület 60671 bájtra nő
- videoadapter beépítése C16-ba
- magyar betűkészlet beépítése C16, C116 és PLUS/4-be.

Iskoláknak engedmény!

Vidékieknek egy utazással!

Kérje részletes tájékoztatónkat!

EL-KA GM. 346-933 délután.

Levél cím: 1141 Budapest, Lipótvár u. 59.

EL-KA Elektromos Kapuszerviz és Automatika

Tervező, Kivitelező Gazdasági Munkaközösség

1141 Budapest, Lipótvár u. 59. Németh Tibor, 574-811/192.

C64, M08X, IBM PC XT
kompatibilis rendszerekre ajánljuk
programcsomagjainkat:

- főkönyvi könyvelés,
- költségfelosztás,
- állóeszköz-nyilvántartás,
- rendelés-nyilvántartás,
- bérelszámolás,
- adóelszámolás.

1027 Budapest, Fő u. 68.
Telefon: 154-090

*Bővebb
felvilágosítással
készséggel állunk
rendelkezésükre!*

SZÁMÍTÓKÖZPONT- VEZETŐK!

Ne dobják ki sérült
mágneslemezeiket!

Gyorsan,
olcsón,

- 6 havi garanciával megjavítjuk!
Commodore 64 számítógépükhöz
— az adatrögzítést megkönnyítő —
kiegészítő numerikus klaviatúrát
raktárról szállítunk,
1 éves garanciával.

Megvásárolható
az Econorg

1. sz. számítástechnikai
szaküzletében:

Bp. VI., Szinyei Merse Pál u. 1.
Tel.: 127-628

Egészségügyi Elektronikai Gm
1045 Bp., Erzsébet u. 14. X. 59.
Telefonügyelet: Grósz Andor, 632-720 (9—17 óráig)

ORTEKON TERVEZÉSI ÉS FEJLESZTÉSI gazdasági munkaközösség
1036 Bp., Árpád fejedelem útja 69.

Telefon: 154-250, 887-861
Bányai

Vállaljuk:

- műszerek, villamos és elektronikus ipari termékek konstrukciós és technológiai tervezését, komplex felszerszámozását a sikeres „0” sorozatig;
- elektronikus (digitális) vezérlőegységek, szabályozókészülékek és -rendszerek tervezését és gyártását;
- a gyártás-előkészítés és elszámolás irányítási és adatfeldolgozási feladatainak megvalósítását több munkahelyes számítógéprendszer alkalmazásával.
- CNC-vezérlés komplett felújítását;

A megfelelő referenciákról személyesen adunk tájékoztatást.

DÖNTÉSÉT MEGKÖNNYÍTJÜK!

**Széles választék, kedvező ár,
sokoldalú szolgáltatás!**

8 bites ALAPKONFIGURÁCIÓK

PROPOS—8 (CP/M vagy ezzel kompatibilis) operációs rendszerrel

MO8X	250 000,— Ft
PROPER—8	250 000,— Ft

A konfigurációk érdekeltségi alap nélkül megvásárolhatók

16 bites ALAPKONFIGURÁCIÓK

PROPOS—16 (IBM PC XT vagy ezzel kompatibilis) operációs rendszerrel

PROPER—16/m	266 000,— Ft
PROPER—16/W1	439 000,— Ft
PROPER—16/W2	549 000,— Ft
PROPER—16/MEGA	699 000,— Ft
MÁTRIXNYOMTATÓ (MP—80, kvázigrafikus jelkészlettel)	30 000,— Ft

RENDELÉSEKET VESZÜNK FEL 1986. II. FÉLÉVRE

PROPER—16/MT (IBM PC AT kompatibilis operációs rendszer)
850 000,— Ft

PROPER—16/G (nagy teljesítményű grafikus munkahely)
1 500 000,— Ft

SZOLGÁLTATÁSOK:

12 hónap garancia, további 12 hónapra a hardver árának 6%-áért
hardver-szervizszolgálat
Világszínvonalú perifériák
Széles körű szoftverválaszték
Kulcsrakész alkalmazói rendszerek
Hálózatba integrálási lehetőség
Országos szervizhálózat

KÉRJE RÉSZLETES ÁRJEGYZÉKÜNKET!

Számítástechnikai Kutató
Intézet és Innovációs
Központ
Budapest 1251 Pf. 19.

Információ:
SCI—L Számítástechnikai
Informatikai Fejlesztő Leányvállalat
Budapest, Iskola u. 10. 1011
Telefon: 153-204

AZ SZKI STABIL PARTNER!

SCITEL Számítástechnikai
Fejlesztő Leasing Leányvállalat
Budapest, Donáti u. 35—45. 1015
Telefon: 350-180/142

Várjuk Önöket az ŐSZI BNV F 2-es pavilonjában!
Keresse a FOTOELEKTRONIK EMBLÉMÁT!


```

10 REM  * * * * * EZ C64 PROGRAM * * * * *
20 REM  * * * * *
30 B$="
40 C$="
50 REM  * * * * *
60 PRINT "♥":PRINT TAB/1/;"
70 REM  * * * * *
80 PRINT: TAB/5/;"
90 REM  * * * * *
100 GET A$.IF A$="N" THEN 140
110 IF A$="I" THEN 180
120 GOTO 100
130 REM  * * * * * HA N (NEM) * * * * *
140 PRINT "♥":PRINT TAB/5/;"
150 PRINT TAB/4/;"
160 PRINT B$;C$:FOR I=1 TO 1E3:NEXT I:GOTO 140
170 REM  * * * * * HA I (IGEN) * * * * *
180 PRINT "♥":PRINT TAB/14/;"
190 PRINT TAB/5/;"
200 PRINT TAB/7/;"
210 PRINT TAB/6/;"
220 PRINT TAB/3/;"
230 PRINT TAB/4/;"
240 PRINT TAB/0/;"
250 PRINT TAB/15/;"
260 PRINT TAB/4/;"
270 PRINT TAB/1/;"
280 PRINT TAB/6/;"
290 PRINT TAB/5/;"
300 PRINT TAB/2/;"
310 PRINT TAB/6/;"
320 PRINT TAB/6/;"
330 PRINT TAB/6/;"
340 PRINT TAB/0/;"
350 PRINT TAB/2/;"
360 PRINT TAB/5/;"
370 PRINT TAB/7/;"
380 PRINT TAB/4/;"
390 PRINT TAB/3/;"
400 PRINT TAB/2/;"
410 REM  * * * * *
420 FOR I=1 TO 5E4:NEXT I:PRINT "
430 REM
440 REM

```

SYSTEM SZERVEZÉSI VÁLLALAT
1055 BUDAPEST, SZENT ISTVÁN KRT. 11.
MUNKAHELYE DOLGOZHATNA SZERVEZETTEBBEN?
I (IGEN), N (NEM) A BÉIRANDÓ!
HA N (NEM)
REMEK! EZ A LEGJOBB MUNKAHELY!
HÍVJANAK MEG TAPASZTALATCSERÉRE!
HA I (IGEN)
AKKOR AJÁNLJUK
MIKROSZÁMÍTÓGÉPPEL TÁMOGATOTT
MUNKA-, ÜZEM-, VÁLLALAT- ÉS
INFORMÁCIÓ RENDSZERSZERVEZÉSI
-VEZETÉSI (DÖNTÉSELŐKÉSZÍTÉS STB.)
-GAZDÁLKODÁSI (ANYAG-, MUNKAÜGY-,
ÁLLÓESZKÖZ-, MENETLEVÉL-FELDOLGOZÁSI STB.)
-TERMELÉSI
(BERUHÁZÁSI, KARBANTARTÁSI STB.)
MÓDSZEREINKET, RENDSZEREINKET, PROGRAM-
CSOMAGJAINKAT ÉS MIKROGÉPES
PROGRAMOZÁSI SEGÉDESZKÖZEINKET.
OSZTOTT ADATFELDOLGOZÁSI RENDSZEREK
TERVEZÉSÉT, FEJLESZTÉSÉT ÉS
ÜZEMELTETÉSÉT IS VÁLLALJUK.
REFERENCIÁKKAL RENDELKEZÜNK!
RÉSZLETESEBB ISMERTETÉS E LAP OLDALÁN
TALÁLHATÓ. AZ ISMERTETETT MÓDSZEREK,
RENDSZEREK, PROGRAMCSOMAGOK ÉS
ESZKÖZÖK MEGTEKINTHETŐK AZ
ORGTECHNIK HUNGÁRIA BUDAPEST '86
SZAKKIÁLLÍTÁSON, A HOL SZAKEMBEREINK
AZ ÉRDEKLŐDŐK RENDELKEZÉSÉRE ÁLLNAK
LEVÉLCÍM: 1363 BP. 502. PF. 33
TELEFON: 126-670

